

สภานการณ
พุทธศาสนา

พลิกหายณะ เป็นพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

สถานการณพุทธศาสนา พลิกหายนะเป็นพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)

มูลนิธิพุทธธรรม

สพพทาน์ ธรรมทาน์ ชินาติ

การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง

สภามหาวิทยาลัยศิลปากร พลิกหน้าเป็นพัฒนา

© พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-7890-36-4

พิมพ์ครั้งที่ ๒ - พฤศจิกายน ๒๕๓๘

๕,๓๐๐ เล่ม

- มูลนิธิพุทธธรรม	๓,๕๐๐ เล่ม
- คุณยงยุทธ-คุณชุติมา ธนะประ	๕๐๐ เล่ม
- คุณวนิดา ปาโรตม	๓๐๐ เล่ม
- คุณสมเกียรติ ปานพูนทรัพย์	๒๐๐ เล่ม
- คุณวลัย ธรรมจริย	๑๐๐ เล่ม
- คุณประสาน-คุณลาวัณย์ ชำนิงาน	๑๐๐ เล่ม
- คุณวิบูลย์-คุณบุญชู อิงคากุล	๑๐๐ เล่ม
- คุณประเสริฐ-คุณวิไล ตปนียางกูร	๑๐๐ เล่ม
- คุณณรงค์ แสงรุจิเวทย์	๑๐๐ เล่ม
- คุณวิสิทธิ์ เตชะเกษม	๑๐๐ เล่ม
- คุณอนุศักดิ์ ปานพูนทรัพย์	๑๐๐ เล่ม
- คุณพูนสุข ปานพูนทรัพย์	๕๐ เล่ม
- คุณนิธดา หงสวิวัฒน์	๕๐ เล่ม

ที่อยู่ : มูลนิธิพุทธธรรม ๘๗/๑๒๖ ถนนเทศบาลสงเคราะห์
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๕๔๙-๙๐๑๒, ๕๔๐-๒๗๑๙ โทรสาร ๕๕๔-๔๗๙๑

จัดจำหน่าย : บริษัท เคซีไทย จำกัด โทร. ๒๒๕-๙๕๓๖-๔๐

พิมพ์ที่ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๕๔/๘-๙ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๑๒
ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
โทร. ๕๑๒-๓๐๘๗, ๘๖๔-๐๔๓๔-๕, ๐๑-๙๒๓-๘๘๒๕

๕๕ บาท

มูลนิธิพุทธธรรม

๘๗/๑๒๖ ถนนเทศบาลสงเคราะห์

แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กทม. ๑๐๙๐๐

๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๘

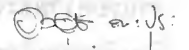
เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

กราบนำสการ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ที่เคารพอย่างยิ่ง

เนื่องด้วย มูลนิธิพุทธธรรมได้เล็งเห็นถึงคุณค่าอันประมาณมิได้ในผลงานของพระ
เดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ จึงมีความประสงค์ที่จะรวบรวมผลงานทั้งหมดที่เคยมี
การพิมพ์ไว้ ณ โอกาสต่างๆ และจัดพิมพ์ต่อไป เพื่อเป็นการเผยแพร่พระสัทธรรมของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวงกว้าง โดยจะแบ่งหนังสือดังกล่าวเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งจะได้
จัดส่งยังสถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน หอสมุด และหน่วยราชการ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งจะ
ได้วางจำหน่าย ณ ร้านขายหนังสือทั่วไป

ดังนั้น กระผมในนามของมูลนิธิพุทธธรรม จึงกราบขอโอกาสจากท่านเจ้าคุณอาจารย์
เพื่อจะได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวต่อไป

ด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายยงยุทธ ธนะประ)

ประธานมูลนิธิพุทธธรรม

วัดญาณเวศกวัน
จังหวัดนครปฐม

๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๗

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

เจริญพร ประธานมูลนิธิพุทธรธรรม

อ้างถึง หนังสือของมูลนิธิพุทธรธรรม ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๗

ตามหนังสือที่อ้างถึง ทางมูลนิธิพุทธรธรรมได้แจ้งความประสงค์ที่จะรวบรวมผลงานของอาตมภาพ ทั้งที่เคยพิมพ์มาก่อนแล้วและจะพิมพ์ต่อไป มาจัดพิมพ์ขึ้นให้ครบทั้งหมด ดังความแจ้งแล้วนั้น อาตมภาพเห็นว่าเป็นความดำริที่ดี ทั้งในแง่ที่เป็นการประมวลผลงานทั้งหมดให้มารวมอยู่ด้วยกันเป็นที่เดียว ไม่กระจัดกระจาย และในแง่ที่เป็นแหล่งกลาง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องการเกิดความมั่นใจว่าจะหาหนังสือได้ครบถ้วน จึงขออนุโมทนากุศลเจตนาของมูลนิธิพุทธรธรรมไว้ ณ ที่นี้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากอาตมภาพ ถือเป็นหลักที่ได้ปฏิบัติตลอดมาว่า หนังสือของอาตมภาพ ผู้ใดจะพิมพ์เผยแพร่ก็ได้ โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น (แต่ก็ควรบอกกล่าวให้ทราบ และทำโดยสุจริต) ดังที่สถาบัน องค์การ และเอกชนต่างๆ ได้ดำเนินการพิมพ์เผยแพร่หนังสือของอาตมภาพอยู่แล้วหลายแห่ง โดยเฉพาะท่านผู้ศรัทธาที่พิมพ์แจกเป็นธรรมทานในโอกาส

สำคัญ เช่น วันเกิด พืชมงคลสมรส และงานปลงศพ เป็นต้น อาตมภาพไม่ประสงค์จะยกเลิกหลักการบำเพ็ญธรรมทานที่ได้ปฏิบัติตลอดมานี้

ฉะนั้น เพื่อให้วัตถุประสงค์และหลักการทั้งของมูลนิธิพุทธรธรรม และของอาตมภาพ สำเร็จผลดีด้วยกันทั้งสองฝ่าย จึงขอให้ปฏิบัติดังนี้

๑. หนังสือที่มีผู้อื่นพิมพ์เผยแพร่อยู่แล้ว โดยเฉพาะหนังสือเล่มหลักๆ ที่มีการพิมพ์อย่างเป็นประจำ เช่น พุทธธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ธรรมานุชิต ทิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์จำหน่ายหารายได้บำรุงการศึกษาของมหาวิทยาลัย เป็นต้น ขอให้สถาบัน หรือองค์กร ตลอดจนเอกชนรายนั้นๆ เป็นผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไปตามเดิมก่อน หรือทางมูลนิธิพุทธรธรรมอาจจะตกลงกับผู้จัดพิมพ์รายนั้น เพื่อให้มูลนิธิพุทธรธรรมร่วมพิมพ์หนังสือเล่มนั้นๆ คู่เคียงไปด้วย แต่ทั้งนี้ การตกลงกันนั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะของการร่วมกันเผยแพร่ธรรม โดยไม่มีการจ่ายผลประโยชน์แก่กันไม่ว่าอย่างใดทั้งสิ้น

๒. ในกรณีที่มิใช่สถาบัน องค์กร หรือเอกชนรายอื่นต้องการพิมพ์หนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งคู่เคียงกันกับมูลนิธิพุทธรธรรม โดยเฉพาะหนังสือที่สถาบัน องค์กร หรือเอกชนรายนั้นมีส่วนเกี่ยวข้อง (เช่น เป็นผู้จัดรายการปาฐกถาธรรม อันเป็นที่มาของหนังสือเล่มนั้นๆ) ทางมูลนิธิพุทธรธรรมก็คงยินดีให้มีการพิมพ์ได้ตามประสงค์ โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ เช่นเดียวกัน

๓. การที่ผู้ศรัทธาขอพิมพ์หนังสือธรรมะแจกในโอกาสต่างๆ เช่น งานทำบุญอายุ งานมงคลสมรส และงานปลงศพ นับว่าเป็นการบำเพ็ญธรรมทานที่ควรสนับสนุนอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงขอให้การพิมพ์แจกเป็นธรรมทานอย่างนี้ ดำเนินต่อไปอย่างเต็มที่ตามปกติ การอนุญาต

การพิมพ์ของมูลนิธิครั้งนี้ ไม่มีผลกระทบต่อธรรมทานดังกล่าวมานั้นแต่อย่างใด

หนังสือที่อาตมภาพเรียบเรียง มักมีการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเท่าที่มีโอกาส ดังนั้น เพื่อให้ไม่สูญเสียโอกาสเช่นนี้ จึงขอให้การพิมพ์หนังสือของอาตมภาพทุกเล่มในแต่ละครั้งได้รับความเห็นชอบจากอาตมภาพก่อน

อนึ่ง บางครั้งได้ยินข่าวว่ามีการนำหนังสือที่เป็นผลงานของอาตมภาพไปจำหน่ายในรูปแบบต่างๆ นอกเหนือจากที่ได้แจ้งความประสงค์ ซึ่งบางกรณีอาจทำให้เกิดความเสียหาย เช่น ความเข้าใจผิดเป็นต้น ดังที่มีผู้ได้พบพจนานุกรมพุทธศาสตร์ และพุทธศาสน์ ทั้งสองเล่มรวมอยู่ด้วยกันในกล่องใส่เป็นชุด โดยจำหน่ายในราคาแพง เมื่อมูลนิธิรวบรวมผลงานของอาตมภาพมาพิมพ์ ถ้าช่วยสอดส่องพฤติกรรมเกี่ยวกับการจำหน่ายหนังสืออย่างนี้ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ เพราะเท่ากับได้ช่วยกันรักษาวงการบำเพ็ญธรรมทานให้ดำรงอยู่ในขอบเขตแห่งกุศลกรรมสืบไป

ขอให้ความดำริอันเป็นกุศล และบุญจริยาของมูลนิธิพุทธธรรมในการจรรโลงพระพุทธศาสนานี้ จงสัมฤทธิ์ผล เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม และความแผ่ขยายแห่งประโยชน์สุขของประชาชน อย่างกว้างขวางยั่งยืน ตลอดกาลนาน

ขอเจริญพร

พระธรรมปิฎก

(พระธรรมปิฎก)

ประวัติ

ของ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต หรือประยุทธ์ อารยางกูร) เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่ตลาดศรีประจันต์ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรของนายสำราญ และ นางซุนลี อารยางกูร ซึ่งประกอบอาชีพค้าขาย จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยได้รับทุนเรียนดีของกระทรวงศึกษาธิการ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ขณะมีอายุ ๑๓ ปี ที่วัดบ้านกร่าง อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี สอบได้นักธรรมชั้นตรี โท เอก และเปรียญธรรม ๓ ถึง ๙ ประโยค ขณะยังเป็นสามเณร จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชาครูเคราะห์ให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในฐานะนาคหลวง ในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ณ อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งมีน้อยคนที่จะมีความสามารถจนได้รับโอกาสเช่นนี้

ภายหลังจบการศึกษา ได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาวิทยาลัยกรมราชวิทยาลัย และสอบได้วิชาชุดครู พ.ม. ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองเลขาธิการกรมราชวิทยาลัย ซึ่งท่านได้สร้างความก้าวหน้าให้มหาวิทยาลัยทั้งด้านบริหารและวิชาการอย่างมาก โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นบทบาทและภาวะทางสังคมที่เพิ่มขึ้นของสงฆ์ รวมทั้งสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นที่ยอมรับมาจนปัจจุบัน สำหรับงานบริหารคณะสงฆ์ ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ปรับปรุงกิจการภายในวัดจนเป็นระเบียบเรียบร้อย แล้วได้ยื่นหนังสือลาออกในพ.ศ. ๒๕๑๕ แต่ก็

ยังช่วยเหลืองานของคณะสงฆ์ตลอดมา และมากขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ตำบลบางกระทิก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

นับจากอุปสมบทจนถึงปัจจุบันมากกว่า ๓๐ ปีชีวิตของท่านเต็มไปด้วยการอุทิศให้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยชี้นำสั่งสอนบุคคลในสังคมให้ปฏิบัติตน เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความสุขสงบ โดยการใช้ปัญญาไตร่ตรองเรื่องต่างๆ บนพื้นฐานของเหตุผล ข้อเท็จจริงอันจะนำไปสู่ความมีสันติภาพในโลกมนุษย์ เป็นการทำงานทั้งภายในและต่างประเทศทุกรูปแบบ ตั้งแต่การสอนการบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแสดงพระธรรมเทศนา เป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานต่างๆ และงานนิพนธ์

งานนิพนธ์ด้านเอกสารวิชาการและตำราต่างๆนั้น ปัจจุบันท่านได้พิมพ์ไว้มากกว่า ๑๕๐ เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นภาษาไทย และมีภาษาต่างประเทศบ้าง ซึ่งนับวันจะเพิ่มปริมาณขึ้น ทุกเรื่องล้วนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายว่าเป็นงานที่ดีเยี่ยมตามมาตรฐานของงานวิชาการ มีความถูกต้องชัดเจนทั้งด้านภาษา และหลักวิชาการทางศาสนา ตลอดจนความสมบูรณ์ของการอ้างอิง ประการสำคัญที่สุดคือเนื้อหาสาระให้ประโยชน์แก่การดำรงชีวิตในสังคมของมวลมนุษย์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นอย่างมาก งานนิพนธ์ของท่านต้องเพิ่มจำนวนการพิมพ์เสมอ เนื่องจากท่านมีฉันทะในการสร้างงานวิชาการเพื่อประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง ท่านได้มอบลิขสิทธิ์ในการพิมพ์แบบให้เปล่าทุกครั้ง รางวัลที่ได้รับจากงานนิพนธ์ทั้งหมดก็มอบให้เป็นทุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรตลอดมา

ในด้านการเผยแผ่ต่างประเทศนั้น ท่านได้รับนิมนต์ไปบรรยายที่ต่างประเทศหลายครั้ง เช่น บรรยายเรื่องพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ที่ University Museum, University of Pennsylvania ไปสอนพุทธศาสนาครั้งละ ๑ ภาคเรียนหลายครั้งที่ Swarthmore College ใน Pennsylvania เป็น Guest

Lecturer ที่ Faculty of Arts and Sciences, Harvard University เป็น Visiting Scholar ที่ Center for the Study of World Religions, Harvard University เป็น Research Fellow ที่ Faculty of Divinity, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.

นอกจากนี้ ท่านยังเป็นพระภิกษุที่ได้รับการอาราธนาพระเจ้ายศจให้เป็นผู้แสดงปาฐกถาในการประชุมนานาชาติขององค์กรระดับโลกหลายครั้ง เช่น ปาฐกถาธรรมเรื่อง “Buddhism and Peace” ในการประชุม The International Conference of Higher Education and the Promotion of Peace ในปีพ.ศ. ๒๕๒๘ เรื่อง “Identity of Buddhism” ในการประชุม Buddhist Knowledge Exchange Program in Honour of His Majesty the King of Thailand ในปีพ.ศ. ๒๕๓๐ และปาฐกถาเรื่อง “Influence of Western vs. Asian Thought on Human Cultural Development” ในการประชุมปฏิบัติการพัฒนาเด็กและวัยรุ่นแห่งเอเชีย ครั้งที่ ๖ และในการประชุมสหประชาชาติโลก ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้จัดทำสารบรรยายเรื่อง “A Buddhist Solution for the Twenty-first Century” มอบให้ที่ประชุม เนื่องจากท่านอาพาธด้วยโรคสายเสียงอักเสบ Dr. Jim Kenney ประธานในที่ประชุมจึงได้เป็นผู้อ่านแทน

ในปัจจุบัน ชีวิตที่อุทิศต่องานพระพุทธศาสนา สังคมของมนุษยชาติของพระธรรมปิฎก มีความสงบ เรียบง่าย มีวัตรปฏิบัติที่อ่อนน้อมถ่อมตน ให้ความสำคัญและความสนใจต่อบุคคลที่เข้าพบโดยไม่เลือกชาติ ศาสนา ผิวพรรณ และเพศ เป็นพระสงฆ์ที่ทำความประโยชน์ต่อวงวิชาการพระพุทธศาสนา และสังคมของมวลมนุษยชาติอย่างหาที่เปรียบได้ยาก นับเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์และมวลมนุษยโลก ได้รับการยกย่องกล่าวถึงในฐานะนักปราชญ์ เป็นผู้มีความวิริยะและฉันทะต่อการสร้างงานวิชาการที่เป็นรากฐานสำคัญต่างๆ เพื่อสื่อสารให้คนยุคใหม่เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ให้เยาวชนเล็งเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ทั้งในองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนา

จิตใจและปัญญา และในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของสังคมไทย จึงทำให้มีบุคคลสนใจศึกษาวิจัยประวัติและแนวคิดของท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น Dr. Grant Olsen จากมหาวิทยาลัยคอร์แนล สหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาวิจัยประวัติของท่านในฐานะทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าสูงสุดคนหนึ่ง กล่าวได้ว่า ท่านเป็นตัวแทนด้านสติปัญญาของประชาชาติที่ชาวโลกสามารถอ้างอิงได้ด้วยความรู้ความภูมิใจ

แม้ท่านจะทำงานเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ซึ่งได้เล็งเห็นถึงความเป็นเลิศทางด้านวิชาการของท่าน ก็ได้ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์หลายสาขา คือ

๑. ทางด้านพุทธศาสตร์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ เนื่องจากท่านเป็นพระสงฆ์ที่ทำความประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหาที่เปรียบได้ยาก ผลงานนิพนธ์ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ การบรรยายธรรมในมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ และการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดองค์กรการบริหารของคณะสงฆ์

๒. ทางด้านปรัชญา จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๒๕ เนื่องจากผลงานด้านการบรรยายธรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานนิพนธ์ของท่าน ซึ่งมหาวิทยาลัยได้นำมาเป็นหนังสือให้นักศึกษาได้เรียน

๓. ทางด้านการศึกษา จาก

- มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๓๐
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๐
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๓
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๗
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๘

เนื่องจากความเป็นผู้นำทางปัญญาในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมของ

ประเทศ การวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษาของท่าน ประกอบด้วยความรู้รอบรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม และวิทยาการในปัจจุบัน โดยไม่ละเลยแนวคิดที่มีคุณค่าของพุทธปรัชญา

๔. ทางด้านภาษาศาสตร์

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑
- มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๒

เนื่องจากความสามารถเข้าใจแก่นแท้และธรรมชาติของภาษา ได้ส่งเสริมให้การประกอบภารกิจด้านการศาสนาของท่านประสบผลสำเร็จในหมู่ชนเป็นวงกว้าง ทั้งภายในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจเรื่องภาษาศาสตร์สังคมอย่างลึกซึ้งถึงความแตกต่างของคนประกอบกันขึ้นมาเป็นชุมชนและสังคม ผลงานของท่านจึงเข้าถึงกลุ่มผู้รับได้อย่างดีทุกประเภท เพราะท่านสามารถเลือกใช้รูปแบบภาษาได้อย่างเหมาะสมหลักฐานทางรูปธรรม คือท่านได้จัดทำพจนานุกรมพุทธศาสนา เป็นฉบับประมวลศัพท์และฉบับประมวลธรรม

นอกจากนี้ท่านยังได้รับรางวัลอื่นๆ อีก คือได้รับพระราชทานโล่รางวัล “มหิตลวรานุสรณ์” พ.ศ. ๒๕๓๒ และรางวัลกิตติคุณสัมพันธ์ “สังฆเงิน” สาขาเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ล่าสุด ยูเนสโก ได้ถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพให้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ นับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติได้รับรางวัลนี้ ซึ่งเป็นการสร้างเกียรติประวัติและชื่อเสียงให้ประเทศไทยอย่างมาก

สารบัญ

สถานการณ์พุทธศาสนา: พลิกหายนะเป็นพัฒนา

๑. วงในที่สุด : สภาพวัดและพระสงฆ์	๓
วัดหลวงตา: เครื่องชี้สภาพที่เป็นมา	๓
ภาวะขาดแคลน: เกณฑ์บอกชะตาต่อไป	๖
สัญญาณเดือนภัย: ชาวพระภิกษุประพาศิเลหาย	๙
สภาพสังคมไทย ภาพสะท้อนจากข่าวสาร	๑๑
มองสภาพพระสงฆ์ให้เป็น	
ก็มองเห็นสภาพสังคมไทย	๑๔
คิดดูให้ดี พุทธศาสนานี้เป็นของใคร	๑๖
แม้แต่คำว่าเขา ไม่รู้ว่าเราแน่แท้ตัวสำคัญ	๒๐
ทุกคนต้องพัฒนาตนให้พร้อม	
เพื่อร่วมรับผิดชอบด้วยกัน	๒๒
๒. วงในชั้นนอก : สภาพพุทธศาสนิก	๒๓
ถ้าหลงไหลอย่างเลื่อนลอย	
ก็จะหลุดหล่นจากพระพุทธศาสนา	๒๗
ถ้ายึดหลักไว้ได้ ก็ยังไม่ร่วงหล่นไป	๓๐
จะสอนอย่างไร ก็ต้องให้เข้าสู่จุดเริ่ม	
ที่เขาจะก้าวต่อไปได้	๓๒
สอนเอาหลักเพื่อประโยชน์แก่เขา	
ไม่ใช่สอนเอาแต่ใจตัว	๓๕
ไม่ใช่สอนเอาใจเขา แต่สอนชักนำเข้าสู่หลัก	๓๙

ถ้ายังเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ ก็ต้องชี้ทางเลือกที่ถูกต้อง	๔๑
ไม่ใช่เอาใจเขา แต่เราทำอย่างรู้หลัก	
และไม่ใช่ว่าคิดจะเอาจากเขา แล้วตั้งใจทำให้ผิดหลัก	๔๔
พัฒนาคนให้มีความสุขประณีตยิ่งขึ้นไป	
ก็จะได้จริยธรรมที่มั่นคงแก่สังคม	๔๕
จะเกิดพฤติกรรมวิปริต	
เมื่อเขาผลสำเร็จทางพลังจิตมาสนองการแสวงงาม	๔๙
๓. วงนอกชั้นใน : สภาพสังคมไทย	๕๓
ถ้าเอาอย่างเขาเพื่ออวดโก้แก่พวกเราร่วมกัน	
ก็เป็นการแสดงความด้อยให้เขาขำขัน	๕๓
ยอมรับความด้อย ด้วยการเป็นผู้ตาม รักษาความเป็น	
ผู้ตาม ด้วยมองความเจริญแบบนักบริโภคนิยม	๕๗
จะเอาอย่างหรือไม่เอาอย่าง	
ก็อย่าไปสู้สุดทางสองข้าง	๖๑
จะเอาอย่างเขาถูกต้อง และเป็นผู้นำเขาได้	
ต้องมีการศึกษาที่ดีเป็นเครื่องนำทาง	๖๓
เอาอย่างด้วยปัญญา เลียนแบบแต่ทำให้ดีกว่า	
จึงจะมีคุณค่าและได้รับความนับถือ	๖๖
ตามเป็น เอาอย่างเป็น	
คือองค์ประกอบของการพัฒนา	๖๙
ความผิดพลาดในวัฒนธรรมไทย	
บทเรียนเพื่อทำการแก้ไข	๗๔
จากรับ-ตาม สู่วิถีความเป็นผู้นำและให้	
ก้าวยิ่งใหญ่ที่ต้องทำให้สำเร็จ	๘๐

๔. วงนอกที่สุด : สภาพการณ์ของโลก	๘๕
เปิดตาดูโลกกว้าง	
จะได้แก้ปัญหาและพัฒนาไม่ผิดทาง	๘๕
มองดูคนที่เดินนำหน้า	
อย่าให้เราเดินหลงทาง	๘๗
คนข้างหน้าติดตัน หันรีหันขวาง	
เพราะเจอเหวตกหน้า ต้องหาทางกันใหม่	๙๐
ความก้าวหน้าที่แสนจะภูมิใจ	
กลายเป็นการทลายมาทำลายตัว	๙๔
ทั้งที่รู้ว่าทางตัน ต้องหันหาทางใหม่	
แต่ก็สูญเสียความหวัง จนหมดความมั่นใจ	๙๗
เมื่อผู้เดินนำหน้าเกิดความท้อใจ	
ทุกคนต้องช่วยกันหาทางออกใหม่	๑๐๑
ต้องหยั่งรู้สาเหตุของปัญหา	
จึงจะมองเห็นทางแก้ไข	๑๐๓
เมื่อจับจุดปัญหาได้แน่	
ก็สืบสาวเพื่อแก้ไขตรงกับเหตุปัจจัย	๑๐๖
อารยธรรมถึงจุดหักเหแล้ว โลกหันหาทางเลือกใหม่	๑๐๙
ผู้เคยเดินนำไม่แน่ว่าจะคลำหาทางไหน	
ผู้ใดเห็นทางผู้้นั้นควรลุกขึ้นเดินนำไป	๑๑๒
สรุป	๑๑๘
งานเผยแพร่วรรณกรรมของมูลนิธิพุทธธรรม	๑๒๓

สถานการณ์พุทธศาสนา

พลิกหายนะเป็นพัฒนา*

เรื่องสถานการณ์และสภาพการณ์พระพุทธศาสนานี้ เรามีวิธีพูดได้หลายอย่าง อาจจะแบ่งเป็นส่วนๆ ตามกลุ่มของพุทธบริษัท เพราะสถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ ถ้ามองในวงของความรับผิดชอบ เจ้าตัวผู้รับผิดชอบก็คือพุทธบริษัท เพราะฉะนั้น จึงจะต้องพูดโดยจับเอาพุทธบริษัทเป็นหลักหรือเป็นแกนกลาง

พุทธบริษัทมี ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายบรรพชิต กับฝ่ายคฤหัสถ์ หรือฝ่ายพระสงฆ์กับฝ่ายญาติโยม เมื่อแบ่งอย่างนี้แล้วก็พูดไปตามลำดับ เริ่มตั้งแต่พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตคือฝ่ายพระสงฆ์ก่อน เพราะถือว่าเป็นจุดศูนย์กลาง หรือเป็นวงในของพระพุทธศาสนา

* ปาฐกถาธรรมเรื่อง “สถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน” ในการสัมมนาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการปรับปรุงการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน จัดโดย ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ณ หอประชุมพุทธมณฑล ๒๒ มกราคม ๒๕๓๖

ได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นผู้ที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ส่วนพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์นั้นถึงจะมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างเดียวกัน เพราะพระพุทธเจ้าได้ฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ ถือว่าพุทธบริษัททั้ง ๔ มีความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาด้วยกัน แต่เวลาเรามองกันโดยทั่วไป ก็มักจะมองว่าพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบที่แท้จริง แม้ว่าการมองอย่างนี้บางที่จะทำให้เกิดอันตราย คือทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน แต่อย่างไรก็ตามก็จะมองตามความเข้าใจของคนทั่วไปก่อน เอาเป็นว่าเราแบ่งพุทธบริษัทเป็น ๒ ฝ่าย และเริ่มจากฝ่ายบรรพชิตหรือฝ่ายพระสงฆ์ก่อน

-๑-

วงในที่สุด : สภาพวัดและพระสงฆ์

วัดหลวงตา : เครื่องชี้สภาพที่เป็นมา

ในด้านสถาบันพระสงฆ์นั้น ปัจจุบันนี้ชาวพุทธทั่วไปมีความเป็นห่วงกันมาก เวลาพูดถึงสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาในฝ่ายพระสงฆ์ ก็จะปรารภร้องทุกข์โอดครวญกันในเรื่องความเสื่อมโทรมต่างๆ ไม่ต้องดูอะไรมาหรอก วัดในประเทศไทยเรานี้มีทั้งหมด ๓ หมื่นกว่าวัด ลองมองเข้าไปดูสภาพในวัด เริ่มตั้งแต่พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาส เมื่อสัก ๑๐-๒๐ ปีก่อนนี้ วัดสามหมื่นกว่าวัดนี้ไม่มีเจ้าอาวาส ว่างเจ้าอาวาสอยู่ประมาณ ๔,๐๐๐ วัด มาปัจจุบันนี้แทนที่ตัวเลขนี้จะเบาลง แทนที่พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสจะมากขึ้น สถิติกลับเป็นไปในทางที่น่าวิตกยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาให้ตัวเลขว่า เวลานี้วัด ๓ หมื่นกว่าวัดนั้น ว่างเจ้าอาวาสใกล้

หมื่นวัดเข้าไปแล้ว หมายความว่า ไม่มีพระที่มีคุณสมบัติพอที่จะเป็นเจ้าอาวาสได้

เจ้าอาวาสนั้นต้องมีพรรษา ๕ ขึ้นไป แล้วก็มีคุณสมบัติคือวุฒิทางด้านการศึกษบ้าง แต่ปัจจุบันนี้วัดไม่มีพระที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นเจ้าอาวาส ได้แค่รักษาการอยู่ตั้งเกือบหมื่นวัด หมื่นวัดนี้ก็หนึ่งในสาม วัดของเราไม่มีเจ้าอาวาสมากมาย ขอให้พิจารณาดู เมื่อไม่มีเจ้าอาวาส ความรับผิดชอบต่อวัดและการที่จะทำให้วัดเดินเข้าไปสู่ความก้าวหน้าก็ไม่หนักแน่น ไม่เต็มที่ แค่รักษาการก็มีความรับผิดชอบไม่สมบูรณ์ นอกจากนั้นก็บ่งชี้ถึงสภาพที่ขาดคุณสมบัติ ไม่มีภาวะที่จะเป็นผู้นำได้ ในเมื่อไม่มีพระสงฆ์ที่จะเป็นผู้นำ ที่จะเป็นเจ้าอาวาสได้ ก็จะมีสภาพที่ ๒ ตามมา

ในช่วง ๕-๖ ปีที่แล้วมา จนถึงปัจจุบันนี้ มีการปรารภกันในหมู่พระสงฆ์ระดับบริหารซึ่งอาจจะเป็นการพูดทำนองซ้ำ ๆ สนูๆ แต่ก็แฝงความน่าเป็นห่วงอยู่ด้วย คือการที่ท่านพูดกันว่า เวลานี้ในประเทศไทยได้มีวัดหลวงเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง วัดหลวงนี้เราก็เคยได้ยินได้ฟังรู้กันอยู่แล้วว่า ศัพท์ทางการเรียกว่าพระอารามหลวง มีชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก แต่เวลานี้ท่านบอกว่ามีวัดหลวงเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งแล้ว ก็ให้คิดกันดู ลองฟังคำเฉลยดูนะ วัดหลวงที่เพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง

นั่นคือ วัดหลวงตา

วัดหลวงตานั่นเวลานี้มีมาก ที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะว่าไม่มีพระที่มีคุณสมบัติจะเป็นเจ้าอาวาส ก็เลยมีแต่หลวงตาเฝ้าวัด หลวงตาก็คือพระที่บวชเมื่อแก่ บางทีก็มุ่งมาหาความสงบ เลิกทำงานทำการก็เข้ามาบวช อย่างนี้ก็ประเภที่นับว่าดี แต่อีกประเภทหนึ่งก็คือผู้ที่ไม่มีทางไป ไปไม่ไหวแล้วหมดทางทำมาหาเลี้ยงชีพ ก็เข้ามาอาศัยวัดเป็นที่เลี้ยงชีพ โดยมาบวชเป็นหลวงตา เราไปในต่างจังหวัดหรือแม้แต่ในกรุงเทพฯ ปัจจุบันนี้ พบพระที่สูงอายุแล้วเข้าไปถามดูว่า พรรษาเท่าไร จะเห็นสภาพความเป็นไปของวงการคณะสงฆ์สมัยก่อนนี้พระที่มีอายุมาก ๆ ก็จะมีพรรษามาก อายุเจ็ดสิบก็อาจจะพรรษา ๔๐-๕๐ แต่ปัจจุบันนี้ ไปถามดูพระอายุ ๗๐ พรรษาเท่าไร หนึ่งพรรษา สองพรรษา สามพรรษา

อันนี้คือสภาพการณ์ที่น่าเป็นห่วง ท่านเหล่านี้มาบวชเมื่อแก่ สำหรับท่านที่มาบวชหาเลี้ยงชีพแบบไม่มีทางไป ก็ไม่ตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติและอาจจะทำการหาเงินทองหลอกลวงทำความเสียหาย ส่วนท่านที่มาบวชหาความสงบถึงแม้จะตั้งใจเล่าเรียนศึกษาปฏิบัติ วยก็ไม่ให้ ไม่มีความแข็งแรง สมองก็เสื่อมโทรมลง เวลาในชีวิตที่จะทำงานให้พระศาสนาก็เหลือน้อย น้อยองค์ที่จะมีความสามารถพิเศษ ซึ่ง

ก็น่ายกย่อง ท่านที่ตั้งใจเล่าเรียนและมีความสามารถจริง ๆ นี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งเราก็ต้องยกให้ นี่ด้านหนึ่ง คือด้านพระที่สูงอายุ ก็เป็นอันว่าจะมีพระหลวงตาที่มีพรรษาน้อย ๆ นี่มากมาย

ภาวะขาดแคลน : เกณฑ์บอกชะตาต่อไป

อีกด้านหนึ่งก็ลงมาถึง เณร คือ สามเณร ซึ่งตรงกันข้ามกับหลวงตาโดยวัย เณรนี้เป็นส่วนสำคัญของพระพุทธานุศาสน์ เป็นศาสนทายาท เป็นผู้ที่ยาวชนเข้ามาแล้วมีโอกาสเล่าเรียนมาก และส่วนใหญ่จะได้เล่าเรียนพระธรรมวินัย เพราะวัยอยู่ในระยะเวลาที่จะเล่าเรียนศึกษา ช่วงเวลาของการที่จะเล่าเรียนได้ก็เต็มที่ หลังจากเรียนแล้วก็มีเวลาอีกมากที่จะทำงานให้พระศาสนาต่อไป แต่ปัจจุบันนี้เราหาเณรได้ยาก

สำหรับในภาคกลางนี้หาเณรได้ยากอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเมืองแทบจะไม่มีเด็กบวชเลย จนกระทั่งเราต้องใช้วิธีจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน อันนี้เป็นทางออกอย่างหนึ่ง ซึ่งแม้จะแก้ไขปัญหาที่แท้จริงไม่ได้ แต่ก็ยังเป็นตัวผ่อนเบาว่าให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสรู้จักพระศาสนาบ้าง แต่เราจะหวังให้เณรเหล่านี้มาเป็นผู้ที่รับผิดชอบดูแลการพระศาสนาต่อ

ไป ย่อมเป็นไปได้ยาก เราอาจจะหวังว่าเมื่อมีเนรบบวชภาคฤดูร้อนมาก ๆ บางส่วน อาจจะเป็นหนึ่งในสิบ หรือหนึ่งในร้อย ที่มีศรัทธาแรงกล้าอยากจะศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอยู่ในพระศาสนาอยู่ในวัดต่อไป แต่นี่ก็เป็นเรื่องของการหาทางผ่อนคลายนโยบายเท่านั้น

ปัญหาที่แท้จริงก็คือ ไม่มีเด็กจะมาบวชเณร เพราะรัฐขยายการศึกษาตั้งโรงเรียนออกไปในถิ่นไกล ๆ ได้มากขึ้น วัดไม่ต้องเป็นช่องทางช่วยผ่อนเบาปัญหาความไม่เสมอภาคแห่งโอกาสในการศึกษาของรัฐ (โดยไม่ตั้งใจ) มากเหมือนในช่วง ๒๐-๓๐ ปี ก่อน และการศึกษาของวัดในสภาพปัจจุบันก็ไม่สนใจเด็กให้เข้ามาเรียน หรือจูงใจพ่อแม่ให้ส่งลูกเข้ามาเรียน เด็กก็ไปเข้าเรียนต่อในโรงเรียนของรัฐ ยิ่งกว่านั้นเวลานี้เด็กออกโรงเรียนโตขึ้นกว่าเก่า ก็ไปเข้าตลาดแรงงานเด็กเสียมาก ในส่วนเมืองและในถิ่นใดที่ยังมีความเจริญมากขึ้น ก็ยังหาเด็กมาบวชเณรได้ยากขึ้น เพราะฉะนั้น ก็จะไม่มีความที่จะดำรงพระศาสนา ที่เราเรียกว่าเป็นศาสนทายาทต่อไป อันนี้ก็เป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงในระยะยาว

เมื่อ ๒๐-๒๕ ปีที่แล้วมา ครั้งที่สามเณรยังมีจำนวนมาก และเริ่มเข้าสู่หัวต่อแห่งความเปลี่ยนแปลงของจำนวนสามเณรที่อยู่วัดเล่าเรียนพระธรรมวินัย ในภาคกลางมีสามเณรใน

อัตราส่วนประมาณ ๑ รูป ต่อพระภิกษุ ๖-๗ รูป ในภาคใต้ สามเณร ๑ รูป ต่อพระภิกษุประมาณ ๒-๓ รูป ในภาคอีสาน สามเณร ๑ รูป ต่อพระภิกษุจำนวนเท่า ๆ กัน คือ ๑ รูป หรือ เณรมากกว่าพระเล็กน้อย และในภาคเหนือ สามเณรประมาณ ๒ รูป ต่อพระภิกษุ ๑ รูป (ตัวเลขนี้ว่าตามที่นึก ๆ ได้ จากความจำ อย่าเพิ่งถือเอาเป็นแน่นอนทีเดียว เมื่อมีเวลา จะตรวจสอบหลักฐานอีกที)

ต่อจากนั้น อัตราส่วนของสามเณรที่อยู่เล่าเรียนมีน้อยลงเรื่อย ๆ จากภาคกลางที่ลดลงก่อน ภาคอื่น ๆ ก็พลอยเป็นไปด้วย จนปัจจุบัน แม้แต่ภาคอีสาน และภาคเหนือก็หาเด็กบวชเณรยาก ในภาคเหนือที่เคยมีเณรในอัตราส่วนสูงสุด คือ มากกว่าพระราว ๒ ต่อ ๑ เวลานี้ก็แทบไม่มีเด็กบวชเณร หาเณรเรียนหาเณรใช้ยาก

เมื่อเณรลดน้อยลงนั้น ก็หมดไปจากในกรุง ในเมือง ภาคกลาง และจากถิ่นเจริญก่อน ดังนั้น ตั้งแต่รัฐเริ่มจัดการศึกษาแบบตะวันตกในศตวรรษที่แล้วมา ที่ใดการศึกษาของรัฐไปไม่ถึง เด็กก็มาบวชเณรเรียนหนังสือ เณรในกรุงเทพฯ เป็นผู้ที่มาจากต่างจังหวัด ต่อมาเณรในเมืองใหญ่แต่ละเมือง ก็เป็นผู้ที่มาจากถิ่นห่างไกลนอกเมือง จนมาระยะเมื่อเร็ว ๆ นี้ เณรในโรงเรียนปริยัติธรรมที่อยู่ในวัดภาคกลาง ก็มาจาก

ภาคอีสาน และภาคเหนือ และขณะนี้เมื่อเณรกำลังจะหมดไปจากภาคเหนือ เณรที่อยู่ในวัดภาคเหนือก็กำลังกลายเป็นเด็กที่มาจากถิ่นห่างไกลในต่างแดนที่ไกลความเจริญ โดยเฉพาะที่เด่นขณะนี้ก็คือเณรจากสิบสองปันนา ที่เข้ามาแสวงหาช่องทางแห่งความเจริญก้าวหน้า คล้ายอย่างโรบินฮูดไทย ในประเทศอเมริกา

ยิ่งมาถึงปัจจุบันนี้ ทางเราได้มีนโยบายที่มุ่งมั่นจะขยายการศึกษาที่เคยเรียกว่าภาคบังคับเดิมออกไป ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยขยายชั้นประถมขึ้นไปอีก ๓ ชั้น ถึงมัธยม ๓ หรืออาจจะเรียกว่าประถมปีที่เก้า ก็ทำให้เด็กต้องอยู่ในโรงเรียนยาวนานมากขึ้น ถ้าไม่มีนโยบายทางการคณะสงฆ์มารับกันให้พอเหมาะพอเจาะ ก็จะทำให้ยิ่งขาดแคลนเณรที่จะมาบวช และขาดแคลนศาสนทายาทยิ่งขึ้น อันนี้ก็เป็นปัญหาระยะยาว ที่จะต้องมาคิดกันว่าการพระศาสนาข้างหน้าจะเป็นอย่างไร

สัญญาเตือนภัย : ข่าวดพระภิกษุประพฤติเสียหยา

เมื่อมองดูที่ตัวพระสงฆ์แล้ว อีกด้านหนึ่งก็มองไปที่ภาพของพระสงฆ์ที่ปรากฏในสังคม เวลานี้เราได้ยินข่าวร้ายเกี่ยวกับความเสียหายของพระสงฆ์มากมาย ในช่วง ๓-๔ ปีนี้ มี

ข่าวต่อเนื่องกันมาไม่ขาดสาย ขึ้นพาดหัวหนังสือพิมพ์เรื่อย พระสงฆ์มีปัญหาความประพฤติเสียหายทางเพศบ้าง ทางเรื่องความโหดร้าย ฆ่ากันบ้าง เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความ เป็นห่วงในหมู่พุทธศาสนิกชน พร้อมทั้งสร้างภาพที่ไม่ดีไม่ งามแก่สังคม ทำให้ภาพลักษณ์หรือภาพพจน์ของพระสงฆ์ เสื่อมเสียไปมาก ซึ่งหมายถึงสถานะในความเคารพนับถือ ศรัทธาต่าง ๆ ด้วย

แม้แต่เมื่อวานนี้ก็มีข่าวอีก คือเรื่องที่มีพระจิตวิปริตไป ช่มชืดขึ้นศพ เป็นข่าวหนังสือพิมพ์ที่เพิ่มเข้ามาอีกกระลอก แต่ อย่างไรก็ตาม อีกด้านหนึ่งเมื่อมองไปก็เป็นเรื่องที่ต้อง พิจารณาด้วยว่า สื่อมวลชนนั้นมีความเที่ยงตรง แล้วก็มี ความรับผิดชอบในการเสนอข่าวแค่ไหน

อย่างข่าวเมื่อวานนี้ที่ว่าพระจิตวิปริตไปช่มชืดขึ้นศพนั่น เข้านี้ก็มีญาติโยมมาที่วัด พูดถึงเรื่องนี้แล้วก็วิจารณ์ว่า ผู้ที่ อ่านเนื้อหาคำบรรยายข่าวที่เขาเสนอนั้น ถ้าใช้ปัญญา พิจารณาก็จะเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะเป็นไปได้ อย่าง นั้น อาจจะมีแง่มุมที่คลาดเคลื่อนไป เช่นอาจจะเป็นการลง ไสยศาสตร์อะไรสักอย่าง ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะต้องไม่ เหมือนหรือไม่ตรงกับคำบรรยายข่าวนั้น โยมที่มากันนี้ ก็พูด กันว่าน่าจะชวนกันโทรศัพท์ไปที่หนังสือพิมพ์ บอกว่านัง

เทียนเขียนหรืออย่างไร อะไรทำนองนี้ อันนี้ก็เป็นเรื่องของ ความเป็นไปในการพระศาสนาที่อยู่ในสังคมไทยและภาพที่ เกิดขึ้น

สภาพสังคมไทย ภาพสะท้อนจากข่าวสาร

จะอย่างไรก็ตาม ข่าวสารที่ออกมาอย่างนี้ก็เป็นเครื่อง แสดงถึงสภาพ ๓ ด้าน ที่เราจะต้องพิจารณา คือ

๑. สภาพการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา

๒. สภาพของสื่อมวลชน

๓. สภาพของประชาชนผู้รับฟังข่าวสาร

ทั้งสามด้านนี้สัมพันธ์กันทั้งหมด สำหรับในแง่ของสภาพ คณะสงฆ์ ข่าวนั้นจะจริงหรือไม่จริง หรือจะมีส่วนจริงแค่ไหน อย่างไรก็ตาม ก็ต้องมีเค้าอยู่ เมื่อมีเค้าอยู่ก็แสดงถึงสภาพ ความเสื่อมโทรมโดยทั่วไป

ทีนี้ในแง่ของการเสนอข่าวในยุคข่าวสารข้อมูลนี้ ลักษณะ ของข่าวสารก็ขึ้นกับสภาพสังคมด้วย ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ เราจะเห็นว่าข่าวร้ายได้รับการเผยแพร่กันมาก แต่ข่าวดีไม่ค่อยได้รับการเผยแพร่ อันนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่สื่อแสดงถึง ความเป็นไปของสังคมว่าการเข้าสู่ยุคข่าวสารข้อมูลของเรา นั้น ดำเนินไปด้วยดีหรือไม่เพียงใด และสถาบันที่รับผิดชอบ

ในการเสนอข่าวสาร ที่เรียกว่าสื่อมวลชนนั้น มีความรับผิดชอบต่อสังคมแค่ไหน

ข่าวความสำเร็จในการประดิษฐ์คิดค้น หรือความสำเร็จทางปัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีความก้าวหน้าใหม่ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นและส่งเสริมแนวโน้มและพลังที่ดียิ่ง รวมทั้งเป็นเกียรติแก่ประเทศชาติ และเป็นการร่วมสร้างสรรค์อารยธรรมของมนุษยชาติ และข่าวการเสียสละพากเพียรบำเพ็ญคุณความดีอันยิ่งใหญ่ หรือก่อประโยชน์สุขแก่มหาชน แทนที่จะขึ้นพาดหัวข่าวหน้าหนึ่ง กลับไปซุกซ่อนอยู่ในคอลัมน์เล็ก ๆ ข้างในที่แทบไม่มีใครมองเห็น แต่หน้าแรกที่สำคัญนั้นกลับเป็นที่ชุมนุมของข่าวการฆ่าฟันสังหาร และอาชญากรรมเฉพาะรายที่ทำจิตใจและปัญญาให้อับเฉามีดมัว

ต่อจากนั้นประการที่สามก็คือตัวประชาชนผู้รับฟังข่าวสาร ซึ่งมีปัญหาว่ามีการใช้ปัญญาหรือวิจรรณญาณไตร่ตรองหรือไม่ หรือเพียงแต่ตื่นเต้นตามกันไป แล้วก็เป็นเหยื่อของข่าวที่หละหลวมคลุมเครือ หรือการโฆษณา ไม่สามารถจะทันต่อความเป็นไปที่สำคัญและเป็นสาระหรือรู้เท่าทันต่อข่าวสารที่ถูกนำเสนอ แล้วก็ไม่สามารถจะถือเอาประโยชน์ที่แท้จริงจากข่าวสารเหล่านั้นได้ คนที่อ่านข่าวตื่นเต้นร้ายแรงหน้าหนึ่งน้อยคนจะรู้จักอ่านให้ได้คติ หรือได้แรงกระตุ้นร้ายในการที่

จะคิดแก้ไขปัญหา หรือแม้แต่ที่จะให้เกิดความไม่ประมาท

หนังสือพิมพ์ลงข่าวพระภิกษุอายุ ๗๐ ปี หรือแม้กระทั่ง ๘๐ ปี ประกอบกรรมชั่ว ผู้อ่านซึ่งขาดความตระหนักรู้ต่อสภาพสังคมของตน มองภาพเป็นพระภิกษุที่บวชมานาน คิดว่าทำไมพระที่อยู่วัดในพระศาสนามาถึงเพียงนี้ยังมีเล่ห์ชั่วร้ายนักหนา หากู้ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นก็คือชาวบ้านแก่เฒ่าผู้อาศัยช่องว่าง ขณะที่วัดในชนบทมากมายกำลังจะกลายเป็นวัดร้าง และขณะที่สังคมทั่วไปไม่ใส่ใจดูแลสมบัติของตน เขาก็แฝงตัวผ่านเข้าสู่ช่องทางการบวชที่หละหลวม บวชเข้ามาเป็นพระแก่พระหลวงตาเพื่อจะทำการที่ตนปรารถนาได้โดยสะดวก ผู้อ่านก็ขาดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันที่จะวิเคราะห์ความจริง สื่อมวลชนก็เสนอข่าวโดยไม่ให้ข้อมูลเพียงพอที่จะให้เกิดปัญญา

นี่ก็เป็นเรื่องของข่าวความเสียหาย นอกจากข่าวความเสียหายนี้แล้วก็มีข่าวอีกด้านหนึ่งคือ เรื่องที่ประชาชนวิจรรณกันในแง่ว่า พระแข่งกันทำกิจกรรมในแง่หาเงินหาทอง มุ่งแต่จะหาเงินหาทองกันเหลือเกิน และทำด้วยวิธีการต่างๆ แล้วก็อดกันในเรื่องสิ่งก่อสร้าง เช่นการสร้างพระที่ใหญ่ที่สุดในโลกบ้าง ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยบ้าง อะไรทำนองนี้ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยหรือประโยชน์ต่อพระ

ศาสนาระยะยาว

มองสภาพพระสงฆ์ให้เป็น ก็มองเห็นสภาพสังคมไทย

ที่ว่ามานี้ก็เป็นเรื่องที่เราได้ยินได้ฟัง และบางท่านได้วิพากษ์วิจารณ์กัน แต่ข้อสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การวางท่าทีต่อความเป็นไปเหล่านี้ พร้อมทั้งในฐานะที่เป็นครูอาจารย์ สิ่งสำคัญก็คือ การสอนให้นักเรียนหรือคนที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องรู้จักวางท่าทีที่ถูกต้อง

ท่าทีอย่างไรเป็นท่าทีที่ถูกต้อง แ่งที่หนึ่งคือการใช้ปัญญา รู้จักพิจารณา และมีความรู้เท่าทันต่อเรื่องราวความเป็นไปที่เกิดขึ้น แล้วก็มองให้ได้ประโยชน์ ไม่ใช่มองแต่เพียงว่าเป็นข่าวตื่นเต้น แล้วก็ร้องทุกข์ โอดครวญ หรือได้แต่วิพากษ์วิจารณ์ แล้วก็มีความรู้สึกไม่ดีเกิดขึ้น ในทำนองว่าพระสงฆ์ทำไมเสื่อมโทรมอย่างนี้ ไม่น่านับถือ เล็กนับถือดีกว่า บางทีไม่นับถือพระสงฆ์แล้วพาลจะไม่นับถือพระพุทธศาสนาอีกด้วย อันนี้เป็นเรื่องที่อันตราย ซึ่งเกิดจากการวางท่าทีไม่ถูกต้องและขาดปัญญา

ประการที่หนึ่ง มองโดยภาพรวมก่อน ในแง่ที่ข่าวเหล่านี้เป็นเรื่องของความเป็นไปในสังคมไทย ถ้ามองในแง่นี้ ข่าว

คราวเหล่านี้ นอกจากเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพความเสื่อมโทรมในวงการพระศาสนาหรือในหมู่พระสงฆ์แล้ว ในฐานะที่พระสงฆ์นั้นเป็นสถาบันที่สำคัญในสังคมไทย มันก็เป็นเครื่องชี้บ่งถึงสภาพความเป็นไปของสังคมไทยด้วย

เราถือกันว่า พระสงฆ์เป็นสถาบันทางจริยธรรม เป็นสถาบันของผู้นำทางด้านจิตใจของสังคมนี้ เราอาจจะพูดได้ว่า โดยทั่วไปในสังคมไทยนี้ พระสงฆ์เป็นบุคคลที่ถือได้ว่ามีศีลธรรมและจริยธรรมมากที่สุด จากเกณฑ์มาตรฐานหรือพื้นฐานความเข้าใจอย่างนี้ เมื่อเรามองสังคมไทย ก็จะได้ข้อคิดต่อไปว่า อ้อ นี่ขนาดบุคคลที่ถือว่าเป็นแบบอย่างทางศีลธรรมและเป็นผู้นำทางจิตใจของสังคม ก็ยังมีความเสื่อมโทรมขนาดนี้ แล้วสังคมไทยส่วนรวมทั่ว ๆ ไปจะเลวทรามขนาดไหน

ถ้ามองในแง่นี้แล้วเราก็จะได้ข้อเตือนใจให้ระลึกว่า ถ้าหากว่าพระสงฆ์ของเราเสื่อมขนาดนี้แล้ว สังคมไทยส่วนรวมจะยิ่งเสื่อมโทรมกว่านั้นอีกมากมาย แล้วขอให้ท่านพิจารณาดูสภาพทั่วไปของสังคมของเราว่า คำที่ว่าจริงหรือไม่ ฉะนั้นเราจะต้องวางท่าทีที่ถือว่าสภาพของคณะสงฆ์นี้เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพของสังคมไทยให้เรารีบตื่นตัวขึ้นมา แล้วแก้ไขปรับปรุงสังคม

เมื่อได้เห็นได้ยินข่าวเสียหายเหล่านี้ในวงการพระสงฆ์

เราจะต้องรู้ตระหนักว่า มันไม่ใช่ปัญหาเฉพาะของพระสงฆ์เท่านั้น แต่เป็นปัญหาของสังคมไทยทั้งหมด ซึ่งเป็นสัญญาณเตือนภัยให้รู้ว่า เวลานี้ แม้แต่ส่วนที่ละเอียดอ่อนที่สุด ส่วนที่ดีที่สุดในใจของเราเองยังเลวทรามขนาดนี้ แล้วสังคมไทยส่วนรวมจะเลวทรามเสื่อมโทรมขนาดไหนแล้ว เราจะนิ่งนอนใจอยู่ไม่ได้ จะต้องรีบลุกขึ้นมาช่วยกันปรับปรุงแก้ไขแล้ว อันนี้ก็จะเป็นการสำนึกที่เป็นประโยชน์ ช่วยนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ไม่ใช่เป็นเพียงการมาต่อว่าด่าทอหรือปรับทุกข์กันแล้วก็จบไปไม่ได้อะไรขึ้นมา

ถ้าเราคิดพิจารณาโดยใช้ปัญญาอย่างนี้ก็เป็นประโยชน์ โดยเห็นทางที่จะใช้สถานการณ์เหล่านี้ให้เกิดคุณค่าขึ้นมา คือทำให้มีการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาสังคมโดยส่วนรวม รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงการพระศาสนาด้วย

คิดดูให้ดี พุทธศาสนานี้เป็นของใคร

ต่อแต่นั้นก็มองถึงหน้าที่รับผิดชอบที่ใกล้ตัวเข้ามาอีก คือในหมู่พุทธศาสนิกชนเอง โดยเฉพาะในฝ่ายคฤหัสถ์ เมื่อมีภาพความเป็นไปในแง่ความเสื่อมโทรมของพระสงฆ์เกิดขึ้นอย่างนี้ พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ควรมีท่าทีของจิตใจอย่างไร

ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท มีหน้าที่รับผิดชอบต่อพระ

ศาสนา พุทธศาสนิกชนทุกคน ไม่ว่าพระหรือคฤหัสถ์ ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของพระพุทธรศาสนาาร่วมกัน จะต้องสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของของพระศาสนาให้เกิดขึ้น จะต้องมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมว่า นี่เป็นพุทธศาสนาของเรา เรามีส่วนร่วมรับผิดชอบในพุทธศาสนา นี้ ไม่ใช่มองอย่างคนนอก

ขณะนี้เราเป็นพุทธศาสนิกชน เราสังกัดอยู่ในพุทธบริษัท ๔ เราเป็นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบเป็นเจ้าของพระศาสนาด้วย เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เราต้องมองในฐานะผู้เป็นเจ้าของและผู้รับผิดชอบ ไม่ใช่มองอย่างคนนอก เมื่อมองอย่างเป็นเจ้าของแล้วเราจะเห็นว่าพระพุทธรศาสนาเป็นของของเรา หรือเป็นทรัพย์สินสมบัติของเรา

ถ้าเรามองว่าพระพุทธรศาสนาเป็นสมบัติที่มีค่าของเรา ในเวลาที่มีคนหรือพระก็ตามทำความเสียหายต่อพระพุทธรศาสนา เราจะเกิดความรู้สึกว่า สมบัติที่มีค่าของเรากำลังจะถูกทำลาย เมื่อสมบัติที่มีค่าของเราจะถูกทำลาย หน้าที่ของเราคืออะไร ก็คือสิ่งที่จะต้องลุกขึ้นมาช่วยกันแก้ไขป้องกัน ถ้าพระที่ไม่ดีเหล่านั้นมาทำความเสียหาย ก็คือมาทำความเสียหายต่อศาสนา เมื่อพระเหล่านั้นทำความเสียหายต่อพระศาสนา ก็คือเป็นคนที่เข้ามาทำลายสมบัติของเรา ถ้ามองในแง่หนึ่งก็

คือเป็นโจรหรือเป็นผู้ร้าย ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม เมื่อเข้ามาทำลายสมบัติอันมีค่านี้ ก็เป็นโจรหรือเป็นผู้ร้าย เมื่อเขาเป็นโจรหรือเป็นผู้ร้าย เราในฐานะเป็นเจ้าของหรือมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของด้วย เราจะทำอะไร เราก็ต้องช่วยกันป้องกันแก้ไขไล่โจรออกไป ไม่ใช่ยกสมบัติให้แก่โจร

ท่าทีของพุทธศาสนิกชนในเวลานี้ ส่วนมากเป็นท่าทีแบบว่าโจรมาปล้นบ้านก็ยกบ้านให้แก่โจร โจรมาลักขโมยหรือทำลายสมบัติก็ยกสมบัติให้แก่โจร เป็นอย่างนั้นไป โจรก็ยิ่งชอบใจ แทนที่จะลุกขึ้นมาแก้ไขป้องกันทรัพย์สินสมบัติของตนก็ไม่ทำ กลับไปรู้สึกว้า โอ นี่ พระประพฤติไม่ดี พระศาสนาไม่ดี เลยพาลจะเลิกนับถือ อะไรทำนองนั้น อันนี้แสดงถึงการขาดจิตสำนึกในความเป็นพุทธบริษัท ไม่มีจิตสำนึกในความมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ไม่มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบ

ฉะนั้น ถ้าตนเป็นพุทธบริษัท เป็นพุทธศาสนิกชน จะต้องสำนึกในความมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของนี้ และถ้ามีเหตุการณ์ร้ายขึ้นในพระศาสนา จะต้องรีบลุกขึ้นมาช่วยกันป้องกันแก้ไขกำจัดภัยอันตราย และรักษาสมบัติที่มีค่าของตนไว้ จึงจะเป็นท่าทีและเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง

ต้องมองให้ถูกต้องว่า พระภิกษุทั้งหลาย หรือที่เราชอบ

เรียกกันว่าพระสงฆ์นั้น ท่านก็คนอย่างเรา ๆ ทั้งหลายนี่แหละ ทั้งเราและท่านก็เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสมบัติที่มีค่านั้นร่วมกัน ต่างก็มีสิทธิใช้ประโยชน์จากพระศาสนาทั้งนั้น แต่ท่านที่บวชเป็นพระนั้น ท่านบอกว่าท่านจะเข้าไปอยู่วงใน จะเข้าไปเอาประโยชน์จากพระศาสนาให้ได้มาก ๆ หรือเต็มที่ คือเข้าไปรับการศึกษาอบรมที่เรียกว่าไตรสิกขา ชนิดเต็มเวลา พวกเราก็อนุโมทนากย่องความตั้งใจและความเข้มแข็งเสียสละของท่าน และเราก็ถวายความเคารพท่านอย่างจริงใจ เพราะชาวพุทธเคารพท่านผู้ศึกษาพัฒนาดน และเคารพในฐานะที่ท่านทำหน้าที่ดำรงรักษาสืบทอดธรรมในนามของสงฆ์ คือเป็นสมาชิกของภิกษุสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของสาวกสงฆ์ หรือเป็นสัญลักษณ์ซึ่งไปถึงอริยสงฆ์

แต่ถ้าท่านเข้าไปแล้ว คือบวชแล้วไม่ปฏิบัติตามที่บอกไว้ หรือปฏิบัติไม่ไหว ท่านก็กลายเป็นผู้พ่ายแพ้ ซึ่งจะต้องถอนตัวกลับออกมาอยู่อย่างพวกเราตามเดิม หรือถ้าท่านตั้งใจทำความเสียหาย ท่านก็กลายเป็นผู้ร้ายหรือเป็นโจรที่ประทุษร้ายพระพุทธศาสนา ทำลายสมบัติมีค่าของพวกเรา พวกเราก็มีสิทธิเรียกร้องเอาตัวท่านออกมา เพื่อรักษาสมบัติร่วมกันนั้นไว้ให้คนอื่นได้ใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องต่อไป

มัวแต่ตำราว่าเขา 'ไม่รู้'ว่าเรานี้แหละตัวสำคัญ

สำหรับรัฐ ซึ่งมีรัฐบาลเป็นตัวแทน รวมทั้งผู้บริหารประเทศ และองค์กรของรัฐโดยทั่วไป ก็ต้องวางท่าทีในเรื่องนี้ให้ถูกต้อง รัฐเป็นผู้รักษาสถาปณียะของประชาชน มีหน้าที่ส่งเสริมและทำประโยชน์แก่ประชาชน พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ และยิ่งกว่านั้น ยังเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย ตลอดจนเป็นอะไรต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ จนเรียกว่าเป็นศาสนาประจำชาติ รัฐและผู้บริหารประเทศจึงต้องรับผิดชอบต่อที่คุ้มครองดูแลรักษาพระพุทธรูปพระศาสนา

พระภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ที่บวชเข้าไปจากพลเมืองไทยที่เป็นคนของรัฐนี้เอง เข้าไปรับประโยชน์จากพระศาสนา ถ้ามีพระประพจน์ชั่วร้าย หรือเข้าไปบวชหาผลประโยชน์ ก็คือพลเมืองของรัฐเข้าไปทำอันตรายต่อพระศาสนา จึงเป็นความรับผิดชอบของรัฐที่จะร่วมกับผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในฝ่ายพระศาสนา ที่จะเอาคนของตนกลับออกมา มิใช่จะปิดไปว่า เป็นเรื่องของพระ ซึ่งจะกลายเป็นว่ารัฐมีส่วนร่วมเป็นใจหรือให้ท้ายให้คนของตนเข้าไปทำลายพระศาสนา

สภาพปัญหาเวลานี้ก็คือ เราพากันปล่อยให้คนที่ขาดคุณภาพจำนวนมากมายอพพหรือย้ายตัวเข้าไปอยู่ข้างใน

พระศาสนา จะโดยเข้าไปหลบลิ้นหนีภัยก็ตาม อาศัยพักพิงพักผ่อน ทัศนจักร หรือแม้โดยตั้งใจดีก็ตาม ในขณะเดียวกันคนที่อยู่ข้างในแล้วก็ไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพ เนื่องจากคนที่เกี่ยวข้องควรจะรับผิดชอบต่างก็ไม่เอาใจใส่ที่จะจัดดำเนินการ ฝ่ายคนมีคุณภาพที่อยู่ข้างนอก แทนที่จะเข้าไปช่วยร่วมแก้ไขสถานการณ์ ก็ได้แต่นั่งด่าทอต่อว่าคนอื่นอยู่ข้างนอก โดยไม่ตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของตัวเอง พระศาสนาถูกทอดทิ้งอย่างนี้ ก็ย่อมจะต้องทรุดโทรมลงไปเป็นธรรมดา

มองอีกแง่หนึ่ง การที่คนผู้ด้อยคุณภาพทั้งหลายเข้าไปอยู่ข้างใน ดีๆ ชั่วๆ ก็ยังช่วยให้พระศาสนาหรือสมบัติส่วนรวมนี้นคงมีอยู่มาถึงปัจจุบันได้ แม้จะมีสภาพไหมหรือกะปลกกะเปื้อนเพียงใดก็ตาม ก็ยังเท่ากับได้ช่วยรักษายืดอายุมาได้ คนที่มีคุณภาพทั้งหลาย ซึ่งตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามัวแต่ออกไปหลงเพลินเพลิดเพลินกับผลประโยชน์และการเล่นสนุกกับคนต่างถิ่นภายนอก ละเล็งไปเสียนาน ควรจะสำนึกรู้ตัวและขอบคุณคนพวกที่ด้อยคุณภาพเหล่านั้น และบัดนี้ถึงเวลาแล้วที่พวกคนที่มีคุณภาพจะต้องหันกลับมาเอาใจใส่แสดงความรับผิดชอบต่อตน

มองอีกแง่หนึ่ง ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ผู้คนในสังคมนี้

ต่างก็มุ่งแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนด้วยกันทั้งนั้น สำหรับคนที่มีโอกาสเหนือกว่า มีความได้เปรียบ ก็หันไปสนุกกับผลประโยชน์ที่เข้ามาใหม่ ๆ จากแหล่งห่างไกลภายนอก ส่วนคนพวกที่ด้อยโอกาส ไม่มีทางไปก็เข้าไปอาศัยช่องทางเก่าที่ถูกทอดทิ้ง คือพระศาสนา พออาศัยหยิบ ๆ เก็บ ๆ ผลประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ ได้บ้าง ตามแต่จะได้ บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องรู้สำนึกถึงการกระทำของตน แล้วหันมาปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามหน้าที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะผู้มีโอกาสเหนือกว่าหรือผู้ได้เปรียบย่อมควรจะต้องเป็นผู้นำในเรื่องนี้ เพื่อไม่ให้ผู้ที่ด้อยโอกาสต้องถูกบีบให้หาช่องทางต่อไป

ความที่วามานี้ น่าจะเป็นเครื่องเตือนสติรัฐและคณะสงฆ์ ในฐานะผู้มีหน้าที่โดยตรง และโดยเฉพาะคนที่มีคุณภาพและมีโอกาสเหนือกว่า ในฐานะที่ได้เป็นผู้ละเลยความรับผิดชอบต่อตนในช่วงเวลาที่ผ่านมา ว่าจะต้องแสดงจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อปรากฏ

ทุกคนต้องพัฒนาตนให้พร้อม เพื่อร่วมรับผิดชอบด้วยกัน

พระพุทธเจ้าก่อนจะปรินิพพานได้ตรัสไว้แล้วว่าพุทธบริษัททั้ง ๔ จะต้องมีความสมบูรณ์เพียงพอ พระพุทธองค์จึงจะ

ปรินิพพาน เราคงได้อ่านพุทธประวัติกัน

ในพุทธประวัตินั้น ท่านเล่าถึงเหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่ง ก่อนพุทธปรินิพพาน ๓ เดือนว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงปลงพระชนมายุสังขาร คือทรงปลงพระทัยว่าต่อจากนั้นอีก ๓ เดือนพระองค์จะปรินิพพาน เรามักจะมองเห็นแต่เหตุการณ์ที่ว่าจะมีการปรินิพพาน โดยมีมารมาทูลอาราธนา แล้วพระพุทธเจ้ารับอาราธนา แต่เหตุผลในการรับอาราธนาของมารที่เป็นสิ่งสำคัญเรากลับไม่ค่อยได้มองดู

พระพุทธเจ้ารับอาราธนาของมารให้ปรินิพพานนั้น พระองค์รับด้วยเหตุผลอะไร มารมาทวงว่าอย่างไร มารมาทวงว่าพระองค์ได้ตรัสไว้ว่า ถ้าพุทธบริษัททั้ง ๔ มีความสมบูรณ์ดังต่อไปนี้ ซึ่งรวมแล้วได้ ๓ ประการ พระองค์จะปรินิพพาน หมายความว่า แต่ก่อนนั้นมารก็เคยมาอาราธนาพระพุทธเจ้า

มารในที่นี้ จะเป็นขันธมาร หรือจะเป็นเทวบุตรมาร ก็แล้วแต่ ก็ไม่ใช่ข้อที่จะมาถกเถียงกันในที่นี้ แต่รวมความก็คือว่า มารได้อาราธนาพระพุทธเจ้าให้ปรินิพพานก่อนหน้านี้แล้ว แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงรับปรินิพพาน จนกระทั่งมาถึง ๓ เดือนก่อนปรินิพพานนั้น มารมาอาราธนาใหม่ พระพุทธเจ้าจึงทรงรับอาราธนา เรื่องนี้ก็เกี่ยวกับเงื่อนไขที่พระองค์ได้ทรงตั้งไว้

เงื่อนไขก็คือพระองค์ได้ตรัสว่า ถ้าพุทธบริษัททั้ง ๔ ขอให้สังเกตว่า พระองค์ไม่ได้ตรัสเฉพาะภิกษุ พระองค์ตรัสรวมหมด ทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ว่าทั้ง ๔ บริษัทมีคุณสมบัติ ๓ ประการนี้แล้ว พระองค์จึงจะปรินิพพาน คือจะต้องวางพระทัยได้ว่าพระศาสนามีความเจริญมั่นคงพอโดยที่ว่าพุทธบริษัททั้ง ๔ มีความสามารถที่จะรับผิดชอบต่อพระศาสนาได้แล้ว พระองค์จึงจะปรินิพพาน ถ้ามิฉะนั้นแล้วพระองค์จะไม่ปรินิพพาน คุณสมบัติที่เป็นเงื่อนไข ๓ ประการนี้คืออะไร กล่าวโดยย่อ

ประการที่ ๑ พุทธบริษัททั้ง ๔ จะเป็นภิกษุก็ตาม ภิกษุณีก็ตาม อุบาสกก็ตาม อุบาสิกาก็ตาม เป็นผู้ที่มีหลักธรรมคำสอนของพระองค์ มีความเข้าใจถูกต้องและปฏิบัติได้ถูกต้อง โดยสาระคือรู้เข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง

ประการที่ ๒ พุทธบริษัททั้ง ๔ นั้น นอกจากรู้เข้าใจและปฏิบัติถูกต้องด้วยตนเองแล้ว ก็นำเอาธรรมหลักคำสอนนั้นไปบอกกล่าวชี้แจงแก่ผู้อื่นด้วย ที่จะไปบอกกล่าวชี้แจงแนะนำสั่งสอนผู้อื่นนั้นก็โดยที่ว่า หนึ่ง มีความสามารถที่จะสอนหรือชี้แจงแนะนำ สอง มีจิตเมตตากรุณา หวังประโยชน์แก่เขา เมื่อมีทั้งสองประการนี้ จึงเอาธรรมไปสั่งสอนหรืออธิบายแก่ผู้อื่นอย่างได้ผล

ประการที่ ๓ พุทธบริษัททั้ง ๔ นั้น นอกจากจะบอกกล่าวแนะนำคำสอนของพระองค์ได้แล้ว ก็สามารถชี้แจงกำราบปรปวาทได้ด้วย คือ ถ้ามีคำกล่าวร้ายต่อพระศาสนา มีการเผยแพร่คำสอนที่ผิด เอาคำสอนที่ผิดนอกพระศาสนา มาใส่ในพระศาสนาหรือใส่ในพระโอษฐ์ ก็สามารถชี้แจงกล่าวแก้ได้ ทำให้เข้าใจถูกต้อง เรียกว่ากำราบปรปวาทได้

พุทธบริษัททั้ง ๔ จะเป็นภิกษุก็ตาม ภิกษุณีก็ตาม อุบาสกก็ตาม อุบาสิกาก็ตาม จะต้องมีความสมบูรณ์ครบ ๓ ประการนี้ พระพุทธเจ้าจึงจะปรินิพพาน เพราะฉะนั้น เมื่อมารมาทูลอาราธนาให้ปรินิพพานครั้งก่อน ๆ พระองค์ได้ทรงเห็นว่า พุทธบริษัท ๔ ยังมีคุณสมบัติไม่ครบตามนี้ พระศาสนายังไม่มีหลักประกันความมั่นคง พระองค์จึงไม่ทรงรับอาราธนา และได้ตรัสคุณสมบัติ ๓ ข้อนี้ไว้เป็นเงื่อนไข จนกระทั่งเมื่อก่อนหน้าปรินิพพาน ๓ เดือนนั้นมารได้มาทวงให้พระองค์ปรินิพพาน แล้วก็อ้างว่า เงื่อนไขเกี่ยวกับพุทธบริษัททั้ง ๔ ทั้ง ๓ ข้อนี้ครบถ้วนแล้ว พระพุทธองค์ทรงพิจารณาแล้วก็ทรงเห็นว่าเวลานั้นพุทธบริษัททั้ง ๔ มีคุณสมบัติ ๓ ประการนี้ครบแล้ว จึงได้ทรงรับอาราธนาของมาร แล้วก็ตรัสวาทที่เราเรียกว่า ปลงพระชนมายุสังขาร ว่าต่อจากนั้น ๓ เดือนจะปรินิพพาน

เหตุผลที่เป็นเงื่อนไขเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าเหตุการณ์เสียอีก แต่เรามักจะมองเพียงแค่ตัวเหตุการณ์ ไม่ได้ดูว่าเนื้อหาสาระของการที่จะปลงพระชนมายุสังขารนั้นคืออะไร สาระสำคัญอยู่ที่นี้ คือเงื่อนไข ๓ ประการนี้ที่ฝากไว้กับพุทธบริษัทว่าจะสามารถรับผิชอบพระพุทธศาสนาได้หรือไม่ ซึ่งใช้ได้จนกระทั่งปัจจุบัน และจะต้องใช้เป็นเครื่องตรวจสอบคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนที่รวมกันเป็นพุทธบริษัท ๔ เรื่อยไป

ขอพูดขยายออกไปทางด้านพุทธศาสนิกชนทั่วไปในวงกว้างขึ้น เรื่องพุทธบริษัทในฝ่ายพระสงฆ์ที่พูดมาแล้วนี้เอาเพียงเล็กน้อย พอให้เห็นภาพสถานการณ์ ซึ่งที่จริงนั้นถ้าเราจะพูดแยกแยะไป ก็ต้องพูดกันอีกมากมาย จะต้องแยกแยะมากมายหลายอย่าง เช่นว่า สภาพการศึกษาเป็นอย่างไร สภาพการปกครองเป็นอย่างไร สภาพการเผยแผ่เป็นอย่างไร สภาพการพัฒนาและกิจการทั่วไปเป็นอย่างไร ในที่นี้เราจะไม่พูดถึง พูดแค่ที่ผ่านมาก็พอเห็นภาพแล้ว

-๒-

วงในชั้นนอก : สภาพพุทธศาสนิก

ถ้าหลงใหลอย่างเลื่อนลอย

ก็จะหลุดหล่นจากพระพุทธศาสนา

ต่อไปนี้มองกว้างออกไปในแง่ของพุทธบริษัทด้านวงนอก คือรวมทั้งคฤหัสถ์ด้วย หรือมุ่งเน้นพุ่งเป้าไปที่คฤหัสถ์เป็นพิเศษ ลองมาดูสภาพทั่วไปในขณะนี้ว่าประชาชนทั่วไปที่ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ที่ถือว่ามีชาวพุทธอยู่ ๙๕ เปอร์เซ็นต์ หรือปัจจุบันนี้ว่า ๙๓ เปอร์เซ็นต์นี้ มีสภาพเป็นอย่างไร

ภาพที่เด่นอย่างหนึ่ง ก็คือ การที่ประชาชนทั้งหลายส่วนใหญ่มุ่งหาความสำเร็จจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาล ภาพของการหลงใหลในไสยศาสตร์นี้ เป็นไปอย่างแพร่หลายมากแล้ว ควบคู่กับความเชื่อความหลงใหลในไสยศาสตร์ ในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ในเครื่องรางของขลัง ก็คือเรื่องการพนันและสุรา

คนไทยจำนวนมากมีปัญหาในเรื่องการพนัน มองอะไรต่ออะไรในแง่การพนันไปหมด หลวงพ่อชาถึงมรณภาพวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๓๕ แล้วมาปลงศพ พระราชทานเพลิงศพ วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๓๖ ประชาชนก็มุ่งมองไปที่ตัวเลข ปรากฏว่าตัวเลขของท่านวันมรณภาพและวันเผาเป็นวันที่ ๑๖ มกราคม ก็แทงหวยเลข ๑๖ หนังสือพิมพ์ก็ขึ้นพาดหัวเลยบอกว่าเจ้ามือแย่งไปตาม ๆ กัน ไม่มีเงินจ่าย ๕๐ ล้านบาท คนแทงหวยถูกกันมาก

คนจำนวนมาก เมื่อมองไปที่หลวงพ่อก็มองไปที่เลข มองที่หวย มองไปที่การพนัน แทนที่จะมองไปที่คำสอนของท่านสอนอะไร ปฏิปทาของท่านเป็นอย่างไร ไม่มองอย่างนั้น ไม่มองไปที่ธรรม แต่มองไปที่เรื่องการพนัน การพนันในที่นี้มีความสัมพันธ์กับเรื่องความศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ ที่จะเอามาแทงหวยกัน หวังผลความร่ำรวยแบบลาภลอย

นอกจากการพนันก็มียาเสพติด เช่นสุราเป็นต้น ซึ่งแพร่หลายเกลื่อนกล่นไปหมด

สภาพอย่างนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ก็ตาม เรื่องของสุราและการพนันก็ตาม ย่อมเป็นเครื่องแสดงถึงสภาพจิตใจที่หวังผลจากลาภลอย อยู่ด้วยความหวังอันเลือนลอย ไม่มีความมั่นใจ ขาดความเข้มแข็งอดทน และขาด

ความเพียรพยายามในการดำเนินชีวิต อันนี้เป็นสภาพจิตใจของสังคมที่มองแล้วน่าเป็นห่วง แล้วก็ไม่ได้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

ถ้าประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธมีความเป็นไปอย่างนี้ ก็เป็นการทวนกระแสของธรรม ในขณะที่ธรรมของพระพุทธเจ้าสอนหลักกรรม ให้คนหวังผลจากการกระทำ แต่ประชาชนกลับหวังผลจากการดลบันดาลด้วยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันนี้มันตรงกันข้าม ขัดหลักกรรม เมื่อขัดหลักกรรม ก็ถือว่าหลุดออกจากพระศาสนา และสูญเสียความเป็นชาวพุทธ

หลักกรรมนี้เป็นหลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ชาวพุทธจะต้องพิจารณา โดยเฉพาะท่านที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการสั่งสอนธรรม การที่ประชาชนหวังผลเลือนลอยจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ นั้น เป็นการขัดต่อหลักกรรม และหลักกรรมนี้เป็นหลักการพื้นฐาน ถ้าขัดหลักกรรมแล้วก็อย่างที่บอกเมื่อกี้คือ หลุดออกจากพระศาสนา หลักกรรมมีสาระสำคัญคือการหวังผลจากการกระทำ เราจะเอาอย่างไร เราจะวางท่าทีต่อสิ่งเหล่านี้อย่างไร วันนี้เราควรจะยอมเสียเวลากันบ้างในการพิจารณาเรื่องนี้

ถ้ายึดหลักไว้ได้ ก็ยังไม่ร่วงหล่นไป

ในการพิจารณาเรื่องนี้ ตอนแรกก็ต้องมองหาเกณฑ์มาตรฐานก่อน มาตรฐานที่จะใช้วัดความเป็นชาวพุทธอย่างง่าย ๆ ที่เป็นหลักทั่วไป เอา ๒ อย่างก็พอ คือ

๑. มาตรฐานด้านความเชื่อ คือ ความเชื่อกรรม เชื่อการกระทำ หวังผลสำเร็จจากการทำเหตุ คือลงมือกระทำด้วยความเพียรพยายามตามหลักการแห่งเหตุและผล ให้กรรมโยงกับความเพียร (กรรมวาที วิริยวาที)
๒. มาตรฐานด้านการปฏิบัติคือการที่จะต้องทำการต่างๆ ตามหลักกรรม ให้เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปในศีล ในสมาธิ ในปัญญา (ไตรสิกขา) หรือเอาอย่างง่าย คือ บุญกิริยา ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา)

เอาเป็นว่า ถ้าประชาชนไปหวังผลจากการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แม้แต่เครื่องรางของขลัง ไม่หวังผลจากการกระทำ ไม่เพียรพยายามในการกระทำเพื่อผลสำเร็จที่ใฝ่ตาม ก็ถือว่าผิดหลักกรรม พลาดจากหลักกรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผล หรือกฎแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ (กรรมนิยาม) เมื่อผิดหลักกรรม หรือหลักเหตุผลแห่งการกระทำนี้ ก็อาจจะหมดความ

เป็นชาวพุทธไปเลย นี่คือข้อพิจารณาที่ ๑

ข้อพิจารณาที่ ๒ เราจะเอาอย่างไรกับเรื่องนี้ ในเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ยังมุ่งหวังผลจากอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังมีความรู้สึกไม่มั่นใจในตัวเอง เราก็พิจารณาต่อไปว่า พระพุทธศาสนานั้นมีหลักการสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับหลักกรรมว่า ชาวพุทธจะต้องเป็นคนพัฒนาตน โดยถือว่ามนุษย์เป็นทัมมะ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก และเมื่อฝึกแล้วก็ประเสริฐ โดยประเสริฐด้วยการฝึก หมายความว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตน โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างให้เห็นแล้วว่า ทั้ง ๆ ที่เป็นมนุษย์นี้แหละ พระองค์ได้พัฒนาพระองค์เองไปจนกระทั่งเป็นบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุดที่เรียกว่าพุทธะ ซึ่งอย่าว่าแต่มนุษย์ด้วยกันเลย แม้แต่เทวดา ตลอดจนพระพรหม ก็เคารพบูชานมัสการ

การนับถือพระรัตนตรัยที่เริ่มด้วยพระพุทธเจ้านั้น ประการแรกเป็นเครื่องเตือนใจชาวพุทธอยู่ตลอดเวลา ให้ระลึกถึงหน้าที่ในการพัฒนาตน และพร้อมกันนั้นประการที่สอง ก็เป็นเครื่องปลุกใจให้เกิดมีกำลังใจว่า เรามีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างที่แสดงให้เห็นว่าคนเรานั้นพัฒนาได้จนสูงสุด การพัฒนาตนนั้นสำเร็จได้จริง

การระลึกถึงพระพุทธเจ้านั้นมีความมุ่งหมายอย่างนี้ คือ

เตือนใจให้พัฒนาตนเอง ไม่ใช่ให้มาหวังผลจากการอ้อนวอนพระองค์ แต่สภาพทั่วไปในขณะนี้ก็คือ คนส่วนใหญ่ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่มีความมั่นใจในศักยภาพของตน และไม่ตระหนักในหน้าที่ที่จะพัฒนาและฝึกฝนตน แล้วเราจะทำอย่างไร เราจะเอาอย่างไรกับการเชื่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์เครื่องรางของขลัง

พอถึงจุดนี้เราก็นึกได้ คือก็ต้องหันไปเอาเกณฑ์มาตรฐานข้างต้นขึ้นมาตั้งว่า เอาละ จะทำอย่างไรก็ตามให้เขาเข้าสู่แนวทางของเกณฑ์มาตรฐานนี้ ถิ่นับว่าใช้ได้ คือให้มนุษย์ตระหนักถึงความมีศักยภาพในการพัฒนาตนและฝึกฝนตนขึ้นไป แล้วก็หวังผลจากการกระทำ ถ้าได้อย่างนี้ ถึงเขาจะมีความผิดพลาดไขว้เขวอะไรบ้าง ก็ยังไม่หลุดลอยหรือหล่นออกไปจากความเป็นชาวพุทธ และยังมีทางที่จะเดินหน้าต่อไปได้ เพราะยังเข้าสู่หลักนี้ คือความเชื่อกรรมและการพัฒนาตน

จะสอนอย่างไร ก็ต้องให้เข้าสู่จุดเริ่มที่เขาจะก้าวต่อไปได้

ถ้ามนุษย์หวังผลจากการกระทำแล้ว เขาก็จะทำการด้วยตนเอง และการฝึกฝนตนเองก็จะเกิดขึ้นด้วย แล้วอันนี้ก็จะ

สอดคล้องกับหลักกรรม และหลักการศึกษาพัฒนาตน ซึ่งเข้าสู่แนวทางของพระพุทธศาสนา แต่ในสภาพสังคมที่เป็นอยู่นี้ การที่จะให้ได้ผลตามเป้าหมายคือให้คนฝึกตน และหวังผลจากการกระทำให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายามของตนนั้น เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง โดยเฉพาะการสั่งสอน การสั่งสอนที่จะสำเร็จผลถึงจุดหมายอย่างนี้ ต้องขึ้นกับองค์ประกอบอย่างน้อย ๒ ประการ คือ

๑. ความสามารถของผู้สอน

๒. ความหลากหลายในระดับการพัฒนาของผู้ฟัง

พูดง่าย ๆ ก็คือ ขึ้นกับผู้สอนฝ่ายหนึ่ง และขึ้นต่อผู้ฟังฝ่ายหนึ่ง ผู้สอนก็มีความสามารถต่างกัน ผู้ฟังก็มีระดับการพัฒนาต่างกัน มีความหลากหลายมาก ถ้าผู้สอนมีความสามารถสูงอย่างพระพุทธเจ้า ก็ไม่เป็นไร พระองค์สอนครั้งเดียวนิดเดียว ก็อาจจะทำให้หลายคนก้าวพรวดเดียวข้ามจากความเป็นคนที่อยู่นอกศาสนาเข้ามาเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในธรรมโดยทันที แต่ผู้สอนในปัจจุบันน้อยคนที่จะมีความสามารถใกล้เคียงพระองค์ อาจจะมีบ้าง

เราก็ต้องบอกว่า ถ้าท่านผู้สอนมีความสามารถ ก็เอาเลย สอนยกระดับเขาจากความเป็นอยู่ด้วยการหวังผลจากการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้เข้าสู่การอยู่ด้วยหลักกรรม

อยู่ด้วยการหวังผลจากการกระทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แบบบริสุทธิแท้ ๆ ทันทีเลย แต่ผู้สอนที่มีความสามารถนั้นจะต้องประกอบด้วยเมตตากรุณา สอนด้วยหวังประโยชน์แก่เขา คือเพื่อให้ชีวิตของเขาพัฒนาดีขึ้น ไม่ใช่สอนเพียงเพื่อจะชมชู้หรือเพื่อจะดูถูกทำลายน้ำใจกัน หรือเพื่อจะอวดตัวแสดงกล้าเท่านั้น ไม่ใช่อย่างนั้น หรือทำให้เขาเสียหลัก เสียสิ่งที่เคยเชื่อถืออยู่ แล้วก็ไม่มีอะไรเป็นหลัก เทียบลอยคว้างคว้าง จะให้เข้ามาสู่หลักพระพุทธศาสนาก็ไม่เข้า ก็เลยเสียทั้งหมดยิ่งไกลออกไป นี่ทางด้านผู้สอนก็เป็นเรื่องสำคัญ จะต้องมีความสามารถและเมตตากรุณา

อีกฝ่ายหนึ่งก็คือผู้ฟัง ซึ่งมีระดับการพัฒนาต่าง ๆ กัน บางคนอยู่ไกลสุดกู่ ไม่มีการพัฒนาเลย ไม่รู้เรื่องราวอะไร ไม่รู้คำสอนอะไรแม้แต่นิดหน่อย เช่น เป็นพุทธศาสนิกชนแค่โดยชื่อ แต่มีความเชื่อชนิดหวังผลจากสิ่งที่เลือนลอยอย่างที่เราเรียกว่าลางลอยมาก ถ้าเป็นแบบนี้เราจะเอาอย่างไร ในฐานะผู้สอนที่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้ฟังหรือนักเรียนที่มีระดับการพัฒนาต่าง ๆ กัน โดยเฉพาะในที่นี้เราไม่ได้หมายถึงนักเรียนเท่านั้น แต่รวมถึงประชาชนหรือผู้ปกครองทั่วไปด้วย นี่เป็นจุดสำคัญที่เราจะต้องพิจารณาอย่างเอาจริงเอาจัง

ในกรณีอย่างนี้ จุดยืนของเราก็คือต้องตระหนักในเป้า

หมายอย่างที่สุดเมื่อไหร่ เป้าหมายของเราก็คือการเดินเข้าสู่หลักกรรม ที่ให้หวังผลจากการกระทำ แล้วก็ให้พัฒนาตนเอง โดยให้คนทุกคนมีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองที่จะก้าวเดินต่อไปข้างหน้า ถ้าได้แค่นี้เราพอใจ ในส่วนอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ก็เป็นเรื่องปลีกย่อย ไม่ต้องกังวล ในกรณีนี้ถ้าเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเครื่องรางของขลัง ก้าวแรกก็คือ เราต้องนำเขาเข้ามาจากการเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกแบบหวังอำนาจดลบันดาล ให้เข้ามาสู่ความเชื่อในพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการฝึกฝนพัฒนาตน

สอนเอาหลักเพื่อประโยชน์แก่เขา

ไม่ใช่สอนเอาแต่ใจตัว

ถ้าความเชื่อถือในพระรัตนตรัยมีเรื่องของความเข้าใจในแง่ศักดิ์สิทธิ์อยู่บ้าง เราจะทำอย่างไร เมื่อก็ได้พูดแล้วถึงเกณฑ์มาตรฐาน คือ หลักการมีอยู่แล้วว่าให้หวังผลจากการกระทำ จุดตัดสินใจอยู่ที่นี้ ก็ทำให้เรามีความชัดเจนว่า ถ้าหากความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นแบบที่เสริมการกระทำ คือทำให้เขามีเรี่ยวแรงกำลังใจในการทำมากขึ้น อย่างนี้เราพอยอมรับได้ แต่ถ้าเขาเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วทำให้เขาอ่อนคอยโซค ได้แต่หวังผลจากการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

งอมือองเท้าไม่ทำอะไร อันนี้ผิดหลักกรรมร้อยเปอร์เซ็นต์โดยสิ้นเชิง ใช้ไม่ได้เลย

เป็นอันว่า ถ้าความเชื่อใดทำให้ผู้เชื่อยังมีความสำนึกรับผิดชอบในการกระทำของตน และเพียรพยายามกระทำการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการอยู่ เพียงแต่เอาความเชื่อนั้นมาเสริมให้มีกำลังใจที่จะทำกรณนั้นให้เข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้น อย่างนี้เราพูดได้ว่ายังไม่ผิดหลักกรรม และบุคคลนั้นยังพึ่งตน เขาจึงยังมีหลักในการที่จะก้าวหน้าในแนวทางของการฝึกฝนพัฒนาตนต่อไป

เพราะฉะนั้น ถ้าผู้สอนไม่มีความสามารถเพียงพอ และผู้ฟังยังมีระดับต่ำมาก แนวทางที่จะปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับและไม่ผิด ก็คือ :

หนึ่ง ตั้งจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก เข้ามาสู่พระพุทธศาสนา โดยมองไปที่พระรัตนตรัย ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นให้เขาฝึกฝนพัฒนาตนสูงขึ้นได้ต่อไป

สอง แม้เขาจะมองพระรัตนตรัยเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ ก็ให้เขาเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระรัตนตรัยนั้น ในทำนองที่สนับสนุนหลักกรรม คือให้เกิดกำลังใจที่จะเพียรพยายามทำการให้เข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้น ไม่ใช่เชื่อแล้ว เลยกะตากรรมไปให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วก็หวังผลจากการดลบันดาล ซึ่งผิด

หลักกรรมดังที่ว่าเมื่อกี้

ถึงเขาจะยังเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ แต่ถ้าความศักดิ์สิทธิ์นั้นย้ายมาอยู่ที่พระรัตนตรัยแล้ว ก็จะไม่โยงเขาเข้ามาหาหลักกรรม และหลักการฝึกฝนพัฒนาตน ซึ่งจะมีผลพลิกกลับให้เขาหลุดพ้นจากความหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ต่อไป แต่จะต้องเข้าใจความหมายและเชื่อพระรัตนตรัยอย่างถูกต้อง

เป็นอันว่าการก้าวเข้ามาสู่พระพุทธศาสนา ก็อาจจะต้องมีขั้นมีตอนด้วย สำหรับคนที่กระโดดไม่ไหว ก็อาจจะต้องมีบันไดให้ก้าวเป็นขั้น ๆ สำหรับคนที่ก้าวไกลไม่ได้ ก็อาจจะต้องมีไม้พาดให้เขาค่อย ๆ เดิน แต่ข้อสำคัญจะต้องให้เขาเดินหน้ามา ไม่ใช่หยุดนิ่ง หรือถอยหลัง หรือไปเหยียบซ้ำเขาให้จมหายไปแล้ว เพราะฉะนั้น การปฏิบัติต่อเรื่องราวเหล่านี้จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนอยู่ และต้องจับหลักให้ได้

ที่ว่าจับหลักให้ได้ หมายความว่า หลักกรรมที่สอนให้กระทำความเพียรเพื่อผลสำเร็จที่ต้องการ จะต้องยึดเป็นหลักอยู่ ไม่ว่าเขาจะนับถืออะไรก็ตาม ถ้าตราบใดความเชื่อนั้นยังมาเสริมให้เขากระทำการเพื่อผลสำเร็จ และยังเป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นจุดเชื่อมต่อให้ก้าวหน้าไปได้ ในวิถีแห่งการพัฒนาตนสู่อิสรภาพที่สมบูรณ์ข้างหน้าต่อไป ก็ยังไม่ผิดหลักการ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นได้ แต่ถ้าเมื่อใดเขายกชะตากรรมไปให้แก่สิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อ แล้วได้แต่หวังผลจากการดลบันดาล และนั่งนอนคอยโชค อย่างนั้นถือว่าเป็นการผิดหลักกรรมโดยสิ้นเชิง

ฉะนั้น ในฐานะที่ครูจะต้องสัมผัสกับคนที่อยู่ในระดับการพัฒนาต่างกันมาก อย่าสอนชนิดที่ทำให้เขาเสียหลักแล้วลอยเตลิดไปเลย และคว้งคว้างยิ่งขึ้น ควรจะสอนอย่างมีขั้นมีตอน โดยสัมพันธ์กับความสามารถของตน สิ่งสำคัญที่สุดคือจะต้องจับหลักไว้ให้ได้

ขอเน้นว่า ตัวเราก็ต้องยอมรับด้วยว่าเรานั้นมีความสามารถในการสอนแค่ไหน สอนแล้วจะทำให้เขามีความมั่นใจในการกระทำของตนเองได้แค่ไหน จะต้องสอนเพื่อประโยชน์แก่เขา ให้เขาพัฒนา ไม่ใช่ว่าสอนเอาแต่ใจตนเอง ไปด่าไปว่าทำลายแล้วทำให้เขาหมดหลัก เลยยิ่งร้ายหนักเข้าไปอีก แล้วแทนที่ตัวเองจะทำการสิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ กลับทำสิ่งที่เป็นโทษ นี่เป็นเรื่องหนึ่ง

ตกลงว่า ในเรื่องพระศาสนานี้ สิ่งที่สำคัญคือจับหลักให้ได้ว่าอยู่ที่ไหน ในการสอนนั้นเราควรรู้อย่างไรจะผ่อนปรนอะไรได้แค่ไหนเพียงไร แต่ตัวหลักการจะต้องยืนตัวแน่นอน ไม่ว่าจะนับถืออะไรก็ตาม ที่จะถือว่าศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ ก็ต้องให้เป็นสิ่งที่มาเสริมการกระทำ และความรับผิดชอบต่อการกระทำ อย่าให้มาเป็นตัวลดหย่อนการกระทำ และเสียความเชื่อกรรม

ส่วนการหวังผลจากการดลบันดาล และลาภผลที่เลื่อนลอยอะไรต่าง ๆ นั้น จะต้องให้หมดไปจากชาวพุทธ เพราะไม่ใช่หลักของพระศาสนา และผิดหลักการของพระศาสนาด้วย

ไม่ใช่สอนเอาใจเขา แต่สอนชักนำเข้าสู่หลัก

ปัจจุบันนี้ น่าเป็นห่วงว่า การสอนตัวหลักกรรมเองมีน้อย แม้จะสอนก็มักสอนออกไปในเรื่องลึกลับ ไกลตัว ไม่สอนให้ถึงหลัก บางทีก็ไปสอนในแง่ที่ชักชวนออกไปหาการเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จนกระทั่งการสอนที่สอนและเสริมย้ำความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับการสอนที่ชวนให้หวังผลเลื่อนลอย มากกว่าผลจากการกระทำเป็นไปอย่างแพร่หลาย

ยิ่งกว่านั้นยังชักนำให้ถอยห่างออกไปจากพระพุทธศาสนาด้วย แทนที่จะดึงจากเทวดาและพระพรหมข้างนอกให้เข้ามาสู่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ อย่างโบราณที่ท่านดึงมาสู่พระเครื่อง ก็ยังดีกว่าสมัยนี้ที่ดึงออกจากพระเครื่องไปหาพระพรหม เพราะถ้ายังอยู่ที่พระเครื่อง ก็ยังอยู่ในจุดที่จะเดินขึ้นมาได้ แต่ถ้าไปหาเทพเจ้าข้างนอกแล้ว ก็มีแต่เดินลงแล้วก็จะออกไปเลย เมื่อยังเชื่อพระก็ยังโยงเข้ามาหาหลักกรรมและการพัฒนาตนได้ แต่ถ้าไปหาเทพเจ้าข้างนอกแล้ว ก็ขาดลอยออกไปสู่การหวังผลจากการดลบันดาลและการสนองกิเลส

เตลิดไปเลย

ปัจจุบันนี้ แทนที่จะดึงจากสิ่งเคารพบูชาข้างนอกเข้ามาหาพระรัตนตรัย กลับไปส่งเสริมพระพรหมและเทวดาข้างนอก เดียวนี้นับถือพระพรหมกันมาก อาตมาไปสิงคโปร์ ปรากฏว่า พระพรหมเข้าไปอยู่ในวัด ศาลพระพรหมได้รับการเคารพนับถือยิ่งกว่าพระพุทธรูปอีก ชาวสิงคโปร์เขาเรียกรูปพระพรหมว่า four-faced Buddha เขาไม่รู้เรื่องรู้ราว นึกว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าสี่หน้า แต่ต่อไปพอรู้จักออกไปแล้ว ต่อไปนี้ถ้าทำไม่ดีไม่รับแก้ไข พระจะกลายเป็นคนเฝ้าศาลพระพรหมไป นี่ก็คือการดึงห่างออกไป แทนที่จะดึงเข้ามาสู่พระรัตนตรัย

คนไทยทั้งหลาย โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชน น่าจะรับทเรียนของอินเดียว่าเป็นอย่างไร อินเดียแดนเทวดา ที่เทพเจ้าเต็มฟ้า แต่ปวงประชาหน้าแห้ง พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์ล้วนแต่ยิ่งใหญ่ คนอินเดียเขาเช่นสรวงบูชากันนักหนา จนถึงขั้นมีพิธีบูชาัญญวิจิตรพิสดาร ถ้าจะพูดให้ได้คิดก็ คงต้องแก่งว่า เช่นสรวงสังเวกันไปกันมา จนเครื่องเช่นจะหมด อินเดียเลยแห้งแล้งทั่วกัน ถ้าขึ้นอยู่ด้วยความลุ่มหลงกัน อย่างนี้ ไม่ทำการตามเหตุตามผล พระพรหมท่านก็คงทำกับประเทศไทยเหมือนกับที่ท่านทำมาแล้วกับประเทศอินเดีย เรื่องนี้เคยพูดไว้ที่อื่นแล้ว (“คนไทยหลงทางหรือไร”) ไม่ต้อง

พูดให้มาก

ในวิถีของการพัฒนาตน ที่ดึงคนขึ้นมาจากการเชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในสมัยโบราณนั้น ท่านทำให้คนที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เชื่อถือฤทธิ์อำนาจเปลี่ยนมาเห็นว่า พระรัตนตรัยนี้แหละ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจยิ่งกว่าสิ่งที่เขาเคยเชื่อถือภายนอก ยิ่งกว่าเทพเจ้าที่เขา นับถือ หลักการเดิมเป็นอย่างนั้น ท่านดึงจากพระพรหม ดึงจากพระนารายณ์ ดึงจากพระอิศวรเข้ามา พอเขาเข้ามาสู่พระรัตนตรัยแล้วเขาก็จะมีหลักกรรม เขาจะไม่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแบบที่จะยกชะตากรรมไปให้

สิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกพระพุทธศาสนานั้น เป็นประเภทนักดลบันดาล มีฤทธิ์ที่จะนิรมิตให้หรือสาปแช่ง เมื่อไปเชื่อแล้วก็ รอคอยการดลบันดาล ได้แต่อ้อนวอนให้ท่านดลบันดาลให้ แต่พอเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาแล้ว ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระรัตนตรัยจะเป็นสิ่งส่งเสริมการกระทำ เพราะเข้ามาสู่หลักกรรม

ถ้ายังเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ ก็ต้องชี้ทางเลือกที่ถูกต้องหลัก

ข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือความหมายของความศักดิ์สิทธิ์ก็ต่างกัน การที่จะเข้าสู่หลักกรรมและหลักไตรสิกขา

พัฒนาตนจะต้องเปลี่ยนจากความศักดิ์สิทธิ์แบบฤทธิ์กิเลส มาเป็นฤทธิ์ของธรรม ท่านที่รู้หลักบอกว่า เอาละ เธอนับถือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์นะ ไม่เป็นไร พระพุทธเจ้าศักดิ์สิทธิ์กว่า

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในภายนอก เช่นพวกเทพเจ้าต่าง ๆ นั้นเขาศักดิ์สิทธิ์โดยฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ที่เป็นไปด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง เทวดาโกรธกัน โลกแย่งกามกัน หিংหวง คู่ครองกัน จะทำลายกัน ก็แสดงฤทธิ์กัน ต้องมีสิบมือพันมือ มีคทา มีอาวุธ มีจักร อะไรต่าง ๆ มากมาย แสดงฤทธิ์เดชกัน เต็มไปด้วยความโกรธ เต็มไปด้วยโลภะ โทสะ โมหะ แย่งอำนาจกัน อดความยิ่งใหญ่ แสดงหน้าตาทำทางให้ดูร้าย คุกคาม ผาดโผนโจนทะยาน น้ำเต็นต์นหวาดกลัว

แต่พอเข้ามาในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า ตลอดทั้งพระรัตนตรัยทั้งหมด เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าเทพเจ้าเหล่านั้น แต่ไม่มีกิเลส พระพุทธรูปของเรานี้ นั่งสงบ เยี่ยมยิ้มอย่างสดชื่นร่มเย็น มีแต่เมตตา มีแต่ความบริสุทธิ์ นี่คือการพัฒนามนุษย์จากความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เต็มไปด้วยกิเลสมาสู่ความบริสุทธิ์ เพราะในที่สุดแล้ว ความศักดิ์สิทธิ์นั้นอยู่ที่ความบริสุทธิ์ อยู่ที่ปัญญา อยู่ที่ความไร้ทุกข์ ไร้กิเลส

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้บริสุทธิ์ มีพระปัญญาคุณ พระ

วิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณ จึงมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าเทพเจ้าที่มีฤทธิ์เดชแห่งกิเลสเหล่านั้น ความศักดิ์สิทธิ์นี้พัฒนาขึ้นมาสู่ความบริสุทธิ์ พัฒนาจากกิเลสมาสู่แนวทางที่เป็นจริยธรรมมากขึ้น ชาวพุทธกราบไหว้พระพุทธรูปด้วยความรู้สึกรำลึกคุณความดี และมีความร่มเย็นขึ้นบาน ไม่ใช่กราบไหว้เพราะกลัวฤทธิ์เดชการสาปแช่งดลบันดาล หรือหวังผลลาภลอย และพร้อมกับความศักดิ์สิทธิ์ที่เต็มไปด้วยความบริสุทธิ์นั้น ก็คือความเชื่อมั่นในการทำความดี โดยหวังผลจากการกระทำด้วยความเพียรพยายาม โดยมีความมั่นใจ และมีกำลังใจในการกระทำมากขึ้น ไม่ใช่หวังผลจากการดลบันดาล ได้แต่คอยอ้อนวอนขอผลประโยชน์จากเทพเจ้า

ถ้ามองเห็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์อย่างนี้ก็จะจับหลักได้ แม้แต่จะเชื่อเครื่องรางของขลังก็ขอให้มันหลักและเห็นทางที่จะเดินหน้า แล้วเราจะเห็นความแตกต่างระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนากับความศักดิ์สิทธิ์ภายนอก แต่รวมความแล้วมันก็คือขั้นตอนในการชักจูงมนุษย์ขึ้นไปในวิถีของการพัฒนาให้ดีขึ้น เราจะชักคนพรวดเดียวขึ้นมาให้ถึงสวรรค์และจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์นั้นทำไม่ได้

ไม่ใช่เอาใจเขา แต่เราทำอย่างรู้หลัก

และไม่ใช้คิดจะเอาจากเขา แล้วตั้งใจทำให้ผิดหลัก

อย่างที่ว่าแล้ว เรื่องนี้ก็สัมพันธ์กับคุณภาพของคนสอนด้วย คนสอนสมัยนี้มีความสามารถอย่างพระพุทธเจ้าใหม่ ก็ตอบได้ว่าไม่ แล้วท่านจะสอนพรวดเดียวสำเร็จเลยหรือ หรือถ้าท่านทำได้ ผู้สอนอื่นๆ ทำได้หรือ ไม่ควรเอาแต่ใจตนเอง ผู้เดียวมาเป็นมาตรฐาน ต้องให้แนวทางแก่ส่วนรวมด้วย ขอให้มีหลักกลางที่ชัดเจน

เพราะฉะนั้นเราต้องรู้หลักของเรา จับหลักให้ถูก ถ้าท่านจะใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา ท่านต้องใช้ด้วยความเข้าใจในหลักนี้ และจับหลักไว้ให้มั่น อย่าไปหวังผลลาภสักการะ หรือผลประโยชน์ส่วนตน ถ้าไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตน ไม่หวังลาภสักการะแล้วก็ไม่เป็นไร สบายใจไปครึ่งค่อนแล้ว ขออีกอย่างหนึ่งคือให้มีปัญญาเข้าใจในหลัก แล้วก็มิสตรึงลิ้งไว้ว่าเราจะเอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นอุปกรณ์ในวิถีของการพัฒนา ที่จะชักจูงประชาชนขึ้นไปในวิถีของการฝึกอบรมตนให้เขามีการศึกษาที่ดีขึ้น

เอาละ อันนี้เป็นเรื่องของการที่ต้องรู้หลักการให้ชัดเจน คือหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า เชื่อในหลักกรรมและปฏิบัติในการพัฒนาตนให้เดินไปในวิถีของการพัฒนาดตน หรือศึกษา

หรือการศึกษา แล้วก็คือคุณธรรมเป็นหลักของความศักดิ์สิทธิ์ ให้คนหวังผลจากการกระทำ ถ้าจะมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องให้มาเสริมการกระทำ อย่ายกชะตากรรมของตนให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น

เพราะฉะนั้น ในสภาพปัจจุบันที่ทำกันอยู่จึงน่าเป็นห่วง เพราะทำโดยไม่รู้หลักเลย เมื่อไม่รู้หลักก็เสียหลัก หรือซ้ำร้ายทำโดยตั้งใจให้ผิดหลักด้วย

หนึ่ง คือ มีการชักจูงล่อเร้าให้เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันมาก ที่ร้ายที่สุดก็คือการกระทำโดยหวังลาภสักการะ หวังผลประโยชน์ แล้วเลยมอมเมาให้เขาลุ่มหลงหนักยิ่งขึ้น

สอง คือ ทำแบบนอกศาสนา ให้คนยกชะตากรรมให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาล หวังผลลอย ๆ จากการดลบันดาล หรือฤทธิ์อำนาจเหล่านั้นที่อยู่นอกตัว

สาม คือ แทนที่จะดึงเข้าสู่พระศาสนายิ่งขึ้น กลับดึงให้หลุดออกไปจากพระพุทธศาสนา จากพระรัตนตรัยออกไปหาพระพรหม เทพเจ้า และสิ่งลึกลับต่าง ๆ

พัฒนาคนให้มีความสุขประณีตยิ่งขึ้นไป

ก็จะได้อริยธรรมที่มั่นคงแก่สังคม

อีกอย่างหนึ่งที่เป็นข้อสังเกตก็คือ ในการฝึกตนหรือ

พัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เรามีศีล มีสมาธิ มีปัญญา ซึ่งทำให้คนมีการพัฒนาในขั้นและด้านต่าง ๆ

คนที่อยู่ในระดับต้น พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่าอยู่ในระดับของกาม เป็นพวกกามาวจร และหวังผลในแง่ของกามสุข อันนี้เป็นธรรมดา พระพุทธเจ้าทรงยอมรับความจริงของมนุษย์ พระองค์ไม่ได้ปฏิเสธ สำหรับมนุษย์ที่หวังในกามสุข ยังหวังรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสสกายที่เอร็ดอร่อยขึ้นชอบ ยังปรนเปรอความสุขแก่ตา หู จมูก ลิ้น และกายอยู่ ยังหวังดูของสวยงาม ดูทีวีเรื่องสนุก ๆ ฟังเสียงดนตรีไพเราะ ยังอยากกินอะไรอร่อย ๆ ยังอยากสัมผัสสิ่งให้อ่อนละมุนนุ่มนวลอะไรต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า กามสุข พระพุทธศาสนาก็ยอมรับให้เขามีความสุข แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่ไม่เบียดเบียนกัน เพื่อให้ทุกคนพอจะได้สมหวังบ้างทั่วกัน ไม่ใช่แย่งชิงจนอดขาดไปด้วยกัน ท่านจึงให้มีกรอบ ได้แก่ศีลห้า

ต่อไปเมื่อเขาพัฒนาตนเองขึ้นไป เขาจะสามารถมีความสุขที่ประณีตเพิ่มขึ้น ในระดับของจิตใจจะมีความสุขอย่างอิสระ ที่เรียกว่านิรามิสสุขมากขึ้น กามสุขนั้นเป็นพวกสามิสสุข เป็นความสุขที่อิงอาศัยอาภิส คือต้องอาศัยวัตถุมาเป็นเครื่องปรนเปรอ พอเราพัฒนามากขึ้น เราก็มีนิรามิสสุขมากขึ้น คือสามารถมีความสุขได้ตามลำพังตนเองโดยไม่ต้อง

อาศัยอาภิส ไม่ต้องอาศัยวัตถุบำรุงบำเรอภายนอก ไม่ต้องอาศัย รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสสกายที่ขึ้นชอบมาสนอง ก็มีสุขมาก อย่างคนที่บำเพ็ญสมาธิภาวนา เมื่อเขาก้าวหน้าไปในการเจริญภาวนานั้น เขาก็ได้นิรามิสสุข จิตใจสงบสดชื่น ผ่อนคลาย เิบอิม ผ่องใส ไม่เครียด ไม่ขุ่นมัว ไม่มีความแรร้อนกระวนกระวาย มีสุขได้แม้แต่เมื่ออยู่ลำพังคนเดียวโดยไม่มีวัตถุบำรุงบำเรอ เหนือกว่านั้น เมื่อพัฒนาต่อไปอีก ก็เข้าสู่ขั้นของปัญญา

สำหรับในขั้นจิตหรือในขั้นสมาธิ นิรามิสสุขยังเป็นประเภทที่เรียกว่าสามายิกะ คือเป็นของชั่วคราว อยู่ในสมาธิก็มีความสุขนั้น แต่พอออกมาจากสมาธิแล้ว รับประสบการณ์ต่าง ๆ กระทบโน่นกระทบนี้ ก็เลสก็รบกวนตามเดิม ท่านจึงเรียกว่าเป็นนิรามิสสุขประเภทสามายิกะคือชั่วสมัย

ที่นี้พอพัฒนาปัญญาหรือวิปัสสนาไปจนกระทั่งถึงที่สุดแล้ว จิตหลุดพ้นเป็นอิสระจากกิเลสสิ้นเชิง เพราะมีความรู้เท่าทันต่อความจริงของโลกและชีวิต เห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นอยู่และทำการด้วยปัญญา ไม่ปรุงแต่งกระแสดความอยากแห่งตัวตนของตนขึ้นมาผืนทวนสวนขัดกับกระแสความเป็นไปตามเหตุปัจจัยแห่งธรรมชาติของธรรมชาติ ไม่ถูกกระแสความเป็นไปที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ไว้ตัวตนของธรรมชาติ

มาบิบบัน จิตใจเป็นอิสระลอยตัว มีแต่ความเบิกบานผ่องใส สงบสบายที่เป็นปัจจุบันทุกขณะ ก็จะมีความสุขที่เป็นนิรามิส สุขประเภทที่เรียกว่า อสมายิกะหรืออสมัย แปลว่านิรามิส สุขประเภทที่ไม่ขึ้นต่อสมัย เป็นสุขที่ไม่จำกัดกาลเวลา

รวมความว่า มีความสุขที่จำแนกได้เป็น ๓ ชั้น การพัฒนามนุษย์จะทำให้คนมีความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้น จากความสุขที่หยาบคายร้ายแรงเต็มไปด้วยการเบียดเบียนข่มเหงแย่งชิง ก็มีความสุขที่อยู่ในกรอบของศีลธรรม มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลชุมชนด้วยไมตรี ต่อจากนั้นก็พัฒนาด้านจิตใจให้มีนิรามิส สุขที่ไม่ขึ้นต่อวัตถุบำรุงบำเรอภายนอก และท้ายสุดจากนิรามิสสุขชั่วคราวด้วยกำลังจิต ก็พัฒนาต่อไปสู่นิรามิสสุขที่ปลอดภัยเป็นอิสระสิ้นเชิงด้วยปัญญา

เมื่อคนรู้จักนิรามิสสุขหรือสุขด้วยลำพังตัวเองแล้ว ก็เป็นอิสระจากวัตถุ เขามีความเป็นอิสระมากขึ้น เพราะอยู่ลำพังตัวเองได้ และเพราะเหตุที่เขามีความสุขที่ประณีตนี้แหละ มันก็กลายเป็นตัวกำกับพฤติกรรมของเขาไปในตัวไม่ให้ทำสิ่งที่ชั่วร้าย เพราะว่าเราสามารถมีความสุขได้แล้ว โดยไม่ต้องดิ้นรนไปเที่ยวแย่งชิงวัตถุของผู้อื่น และความสุขแบบนี้มันก็เกิดขึ้นได้ต่อเมื่อจิตใจสงบดีงาม ไม่มีความงุ่นง่านร้าวร้อน ฉะนั้นในการพัฒนาทางจิตใจ การที่มีความสุขมากขึ้น

จึงกลับกลายเป็นการลดการเบียดเบียนลง ทำให้มีจริยธรรมดีขึ้นโดยอัตโนมัติ

จะเกิดพฤติกรรมวิปริต เมื่อเอาผลสำเร็จ ทางพลังจิตมาสนองการแสวงหา

ตามวิถีของธรรมที่ปฏิบัติอย่างถูกต้อง จะเป็นไปตามแนวทางและขั้นตอนที่ว่ามานี้ แต่ปัจจุบันนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า กลับมีการเอาความสามารถทางจิตคือผลสำเร็จจากการบำเพ็ญกรรมฐานหรือทำสมาธิ ไปใช้เป็นเครื่องดลบันดาลผลสำเร็จทางลาภยศ หรือทรัพย์สินเงินทอง และฐานะตำแหน่งอำนาจ กลายเป็นการนำเอาอำนาจพลังจิตมาผนวกเข้ากับความสำเร็จในรูปของความศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยให้คนไปหาวัตถุบำรุงบำเรอมากขึ้น กลับเอาผลสำเร็จทางจิตมาสนองการแสวงหาความสุข อันนี้เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ซึ่งเป็นการตรงข้ามกับหลักการของพระพุทธศาสนา

การที่เชื่อพระศักดิ์สิทธิ์ ไปหาพระมีสมาธิ บำรุง อุดหนุน พระที่เจริญสมณะแก่ได้มานานเกินไป สรุปแล้วหวังผลสำเร็จทางจิตนั้นเพื่ออะไร ก็เพื่อจะเอามาช่วยให้เราแสวงหาความสุขได้ดียิ่งขึ้น หาเงินหาทองได้ดียิ่งขึ้น ทำธุรกิจขายที่ดินเล่นหุ้นได้เงินทองมากมาย อะไรทำนองนี้ มุ่งแต่จะเอาผลสำเร็จทางจิต

มาสนองกาม เอามาสสนับสนุนการถือศีลกลางและการพนัน เป็นการตรงข้ามกับวิถีของธรรม แทนที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาทางจิตสูงขึ้นไป แทนที่จะเอามาใช้เป็นเครื่องชำระจิตจากกิเลสและเจริญคุณธรรมให้มากขึ้น กลับเอาผลสำเร็จทางจิตมาสนองกามในขั้นต้น เรียกได้ว่ากลับตาลปัตร พลิกไปเลย นี่เป็นเรื่องที่ชาวพุทธต้องมีความเข้าใจ

วันนี้ แม้จะไม่ได้พูดเรื่องการปรับปรุงการเรียนการสอนโดยตรง แต่ถ้าดูให้ดีเรื่องที่พูดนี้จะเป็นรากฐานของการเรียนการสอน คือการที่จะต้องจับหลักให้ได้ว่าตัวพระพุทธศาสนาอยู่ที่ไหน เพื่อให้การเรียนการสอนไม่คลาดเคลื่อนผิดพลาดไป และได้จุดเน้นที่สัมพันธ์กับสภาพปัจจุบัน ทั้งที่เป็นปัญหาและความจริง

เรื่องนี้ก็ต้องขอผ่านไป เป็นอันว่าจะต้องระวังให้ดี ถ้าจับหลักไม่ดี พุทธศาสตร์จะกลายเป็นไสยศาสตร์ แล้วจะเหินห่างจากพระรัตนตรัยไปหาเทพเจ้านอกพระศาสนา แล้ววิถีของการชักนำให้เข้าสู่การพัฒนามากขึ้นก็จะกลับกลายเป็นการทำให้คนเสื่อมทรามลงไปจากการพัฒนา แทนที่จะบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ประชาชน ก็กลับกลายเป็นการมาดึงประชาชนให้ลดระดับลงไป แต่ถ้าท่านเข้าใจแนวทางปฏิบัติให้ถูกหลักแล้ว ท่านก็จะสามารถเข้าไป

เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้องได้ทั้งหมด หวังว่าเรื่องนี้จะชัดเจนพอสมควร ถ้าไม่ชัดเจนก็มาคุยกันหรือถกเถียงกันได้อีก

นอกจากการมุ่งหวังผลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลแล้ว ก็ยังมีการหวังผลจากลาภลอย และการปลอบใจตัวให้ผ่านเวลาไปคราวหนึ่ง ๆ อีก ซึ่งมีทั้งการพนัน สุรา และยาเสพติดต่าง ๆ เป็นการแสดงถึงการขาดความมั่นใจในการกระทำของตนเอง นอกจากขาดความมั่นใจแล้วยังขาดความอดทนในการที่จะทำความเพียรพยายามเพื่อผลสำเร็จที่ต้องการอีกด้วย ล้วนแต่แสดงถึงการพลัดตกจากหลักกรรมทั้งสิ้น แต่เรื่องพวกนี้จะขอข้ามไปก่อน

วงนอกชั้นใน : สภาพสังคมไทย

ถ้าเอาอย่างเขาเพื่ออวดโก้แก่พวกเราด้วยกัน
ก็เป็นการแสดงความด้อยให้เขาขำขัน

ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่แพร่หลายในสังคมไทย ซึ่งเป็น
ปัญหาของสังคมไทยทั้งหมด ไม่เฉพาะในวงการชาวพุทธเท่า
นั้น ได้แก่สภาพความหลงใหลคลั่งไคล้เลียนแบบวัฒนธรรม
ตะวันตก ซึ่งบางทีพระเถรเราเองถ้าไม่มีหลักก็เกินไปด้วย
ครูก็พลอยเป็นไป บางทีครูก็แนะนำชักจูงนักเรียนให้หลงคลั่ง
ไคล้ในวัฒนธรรมตะวันตกไปด้วย โดยที่ตัวครูเองก็ไม่มีควม
รู้ความเข้าใจอะไรจริงในสิ่งที่ตนชักจูงนั้น

เดี๋ยวนี้เรามีความนิยมที่จะตั้งชื่ออะไรต่ออะไรเป็น
ภาษาอังกฤษกันมาก ร้านค้าก็ตั้งเป็นภาษาอังกฤษ สถานที่
อะไรต่างๆ มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษเกลื่อนไปหมด หมู่บ้าน
ใหม่ๆ พวกมันลงท้ายว่าวิลล่า ถ้าไม่วิลล่าก็วิลด์ อาจจะเรียก

เป็นแบบตะวันตก บางร้านมีแม้กระทั่งซานตาคลอส และมีคนเล่นสกี เอ เมืองไทยมีหิมะมาให้เล่นด้วยหรือ ตอนนี้ปีใหม่เป็นฤดูหนาว แต่เมืองไทยมีหิมะให้เล่นสกี อันนี้อะไรกัน มันเป็นเรื่องของค่านิยม ที่เห็นว่าฝรั่งเจริญ แล้วก็อยากเจริญเหมือนฝรั่ง แล้วก็เห็นการกระทำนั้นเป็นการโก้ แต่มองดูให้ชัดหน่อย เป็นการโก้อะไร อ้อ ก็โก้เพื่อมาอวดตัวนั่นเอง

เรารู้สึกโก้เมื่อได้ทำอย่างนั้น แต่เราเคยคิดดูหรือไม่ว่า ถ้าฝรั่งมาอวดดูเรา เขาจะรู้สึกอย่างไร เราหลง เราสนุก เราเพลิดเพลินว่าทำอย่างนั้นโก้ แต่ลองหยุดทวนคิดสักนิดว่า ถ้าฝรั่งดูเรา ฝรั่งจะรู้สึกอย่างไร ถ้าฝรั่งมาเห็นคนไทยกำลังมีอาการแสดงออกอวดโก้อย่างนั้น เขาจะรู้สึกสมเพชใช่หรือเปล่า ขอให้คิดดู เขาสมเพชเพราะเราทำแบบเขาแต่ก็ไม่ได้อย่างเขา และมันไม่สมจริง อะไรกันปีใหม่ มาติดภาพคนเล่นสกี มีหิมะที่ไหน ทำอะไรไปได้ไม่ลืมหูลืมตา เขาอาจจะคิดอย่างนั้น ประการที่หนึ่งคือดูถูก ฝรั่งเห็นอย่างนั้นแล้วก็อาจจะดูถูกคนไทยว่ามีภูมิปัญญาเท่านี้หรือ แล้วประการที่สอง เขาอาจจะคิดว่า อย่างนี้ดีแล้ว จะได้ใจหัวไม่ขึ้น เรียกว่าเป็นทางสทางวัฒนธรรมของเขาเรื่อยไป

รวมแล้ว ความรู้สึกของฝรั่งเป็นไปได้ ๒ ประการ คือ

หนึ่ง ความรู้สึกเหยียดหยาม และ

สอง ความรู้สึกได้สมใจเขา ที่ชาวโลกที่สาม มีประเทศไทยเป็นต้น จะตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมของเขาตลอดไป ใจหัวไม่ขึ้น

อันนี้เป็นเรื่องที่เราจะใช้ปัญญาพิจารณากันให้มาก อย่ามองแต่ตัวเองว่าสนุกสนานโก้เก๋ ต้องดูว่าเขารู้สึกอย่างไร ต่อเรา เราแสดงออกอย่างฝรั่ง ฝรั่งดูแล้วเขารู้สึกอย่างไร เราทำตามอย่างฝรั่ง เพื่อจะอวดให้กับพวกเราด้วยกันเท่านั้นไซ้ใหม่ นี่เป็นการยอมรับความด้อยของเราหรือเปล่า เราต้องเอาอย่างเขามาอวดพวกเรากันเอง เราไม่มีอะไรดีที่จะให้เขาเห็นคุณค่าของเราเลยหรือ

ในเรื่องนี้ ครูหรือผู้นำทางสังคมจะต้องเป็นผู้หน้าที่ถูกต้อง อย่างน่าอย่างมอมเมานักเรียนให้ลุ่มหลงจนเกิดความรู้สึกโก้เก๋ภายใต้ความด้อยหรือล้าหลัง เพราะการที่เราผลิตเพลินกับวัฒนธรรมตะวันตกด้วยความรู้สึกว้ากั๊วนี้ ก็คือการยอมรับความด้อย และความล้าหลังของเราเอง คือยอมรับว่าตัวเรานี้มีความด้อย เรามองเห็นว่าเขาเจริญกว่า การเอาอย่างเขามาอวดให้กับกันเองนั้น เป็นการลุ่มหลงอยู่กับความด้อยและความล้าหลังนั้น

โดยเฉพาะครูพุทธศาสนาต้องเป็นผู้นำทางปัญญา นอกจากนำในทางความประพฤติแล้ว ต้องนำในทางปัญญาด้วย

สองอย่างนี้สัมพันธ์กัน การที่จะนำความประพฤติได้จะต้องนำทางปัญญาด้วย เพราะถ้าเราไม่นำทางปัญญา เขาจะไม่เชื่อถือ คนสมัยนี้เห็นครูพระพุทธศาสนาประพฤติดี ดีไม่ดีเขาอาจจะดูถูกว่าโง่ แต่ถ้าครูพระพุทธศาสนามีปัญญาเหนือกว่าเขาแล้ว ยังประพฤติดีปฏิบัติดีด้วย เขาก็พร้อมที่จะเชื่อ

คนแม้ประพฤติดี แต่ค่านิยมในยุคปัจจุบันนี้ก็ไม่นิยมรับ คนสมัยนี้มีค่านิยมทางวัตถุสูง วัดกันด้วยวัตถุหรือทรัพย์สินเงินทอง แต่เราไม่เห็นด้วยกับการวัดคนด้วยวัตถุ เพราะฉะนั้นครูเราจะไม่เอาดีเด่นด้านวัตถุ แต่มีอีกทางหนึ่งที่จะทำให้เขาต้องยอมรับ คือ ปัญญา ครูไม่มีวัตถุที่จะให้เขานิยมถึงจะประพฤติดี เขาก็ไม่ชื่นชมถ้าไม่มีปัญญานำเขา เพราะฉะนั้นต้องนำทางปัญญาด้วย สองอย่างนี้ต้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้การนำทางความประพฤตินั้นได้ผลดี จะต้องนำทางปัญญาด้วย ให้เขารู้ว่าเรารู้เท่าทัน หรือรู้ดีกว่าเขา แล้วการสอนวิชาพระพุทธศาสนาจึงจะได้ผล

ยอมรับความด้อย ด้วยการเป็นผู้ตาม รักษาความเป็นผู้ตาม ด้วยมองความเจริญแบบนักบริโภคนิยม

อีกอย่างหนึ่งที่ขอพูดกันไว้ในที่นี้ ก็คือ สภาพสังคมไทยที่คลั่งไคล้วัฒนธรรมตะวันตกนั้นเกิดมาจากการสั่งสมสภาพ

จิตที่เป็นความเคยชินมาตลอดเวลาราวศตวรรษหนึ่งแล้ว

คนไทยเรามีสภาพจิตที่เรียกได้ว่าเป็นสภาพจิตของผู้ตามและผู้รับที่ได้สั่งสมมาเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลยว่าเรามีสภาพจิตอย่างไร เพราะฉะนั้น เมื่อมองอะไรในเวลาที่มีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก เช่นในเวลาที่มีการสัมผัสข่าวสารข้อมูลเป็นต้น สภาพจิตนี้จะขึ้นมารับทันที โดยไม่รู้ตัวเลย คือสภาพจิตของความเป็นผู้ตามและผู้รับ ซึ่งมองในแง่ที่คอยแต่จะรับจากเขา คิดแต่ว่าเขาจะมีอะไรจะให้เรารับ เมื่อจะเป็นผู้รับ ก็ต้องเป็นผู้ตาม

เมื่อคอยรอรับเอา ก็ต้องคอยตามเขาอยู่เรื่อย ว่าเขาจะมีอะไรให้ สภาพจิตนี้ฝังลึกลงไปจนกระทั่งไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลย เวลาที่มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่เข้ามาใหม่ สภาพจิตนี้ก็แสดงอิทธิพลครอบงำขึ้นมานำทางพฤติกรรมทันที ถ้ายังไม่มีอะไรเข้ามาให้รับเอา ก็คอยมองว่าเขาจะมีอะไรใหม่ ๆ มาให้ สภาพจิตนี้เกิดขึ้นมาในราวหนึ่งศตวรรษ

ตอนแรกนั้น สังคมไทยก็สัมผัสกับอารยธรรมตะวันตกในทางลบแบบเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลาย คือถูกคุกคามจากลัทธิอาณานิคม ขยายความว่าเมื่อศตวรรษก่อนประเทศไทยถูกคุกคามจากประเทศตะวันตกที่เป็นนักล่า

อาณานิคม เช่นเดียวกับประเทศพม่า ลังกา ลาว เขมร จีน อินเดีย แต่ประเทศไทยนี้รอดมาได้

สภาพจิตที่เกิดขึ้นในการถูกคุกคามเป็นอย่างไร เราก็พูดได้ว่าเป็นการฮึดขึ้นมาต่อสู้ รวมทั้งความรู้สึกที่จะต้องเร่งรัดพัฒนาตนเองขึ้นมาให้เทียมทันกับเขา เพื่อจะยืนหยัดรักษาตัวให้ได้ สภาพจิตที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ในยุคแรกที่อารยธรรมตะวันตกเข้ามาพร้อมกับลัทธิอาณานิคมใหม่ ๆ นั้น ก็คือการที่คนไทยมีจิตสำนึกอันแรงกล้า ที่จะเร่งรัดพัฒนาตัวเองให้เจริญเทียมทันเขา อย่างที่เรียกว่าสร้างความเจริญให้เทียมทันอารยประเทศ จึงทำให้เกิดมีกำลังใจ เกิดเป็นศูนย์รวมจิตใจในการที่จะเร่งรัดตัวเองขึ้นไป

แต่ประเทศไทยนั้น โชคไม่ดี เรามองว่าโชคดี โชคดีก็คือพ้นจากการตกเป็นประเทศอาณานิคม แล้วทำไมจึงว่าโชคไม่ดี แต่โชคไม่ดีก็คือถูกภัยคุกคามล้นไป ไม่นานเลย ไม่กี่สิบปี คนไทยก็พ้นภัยคุกคาม พอไม่มีภัยคุกคามคนไทยก็เลิกเร่งรัดตัวเอง หันมามองว่าประเทศตะวันตกเจริญแล้วก็อยากเจริญอย่างเขา เห็นเขามีของใช้ของบริโภคใหม่ ๆ แปลก ๆ สะดวกสบาย ก็อยากจะมีอะไรอย่างเขา มองความเจริญของฝรั่งในแง่ที่จะมีของใช้ของบริโภคอย่างเขา จนกระทั่งเกิดความหมายของความเจริญแบบใหม่

ความเจริญนั้นมีความหมายสองแบบ คนไทยนึกถึงความเจริญอย่างตะวันตกหรืออย่างฝรั่งแล้ว เข้าใจความหมายอย่างไร ลองวิเคราะห์กันดู

คนมองความเจริญในความหมายที่หนึ่งก็จะคิดว่าเจริญอย่างฝรั่ง คือมีกินมีใช้อย่างฝรั่ง

คนที่มองความเจริญในความหมายที่สอง บอกว่าเจริญอย่างฝรั่ง คือทำได้อย่างฝรั่ง

ที่นี้คนไทยนั้นอยากเจริญอย่างฝรั่ง ขอให้พิจารณาวิเคราะห์ ความหมายว่าคนไทยนี้มองความหมายของความเจริญอย่างฝรั่งว่าอย่างไร เจริญอย่างฝรั่งคือมีกินมีใช้อย่างฝรั่ง หรือเจริญอย่างฝรั่งคือทำได้อย่างฝรั่ง ขอทิ้งไว้ให้วิเคราะห์กันดู

แต่เท่าที่อาตมาสัมผัสได้ คิดว่าคนไทยเรามองความหมายของความเจริญอย่างฝรั่งในแง่ที่ว่า เป็นการมีกินมีใช้อย่างฝรั่ง ฝรั่งมีอะไร ใช้อะไร ฉันก็มีกินมีใช้อย่างนั้น ฝรั่งมีรถเก๋งอะไรอย่างไร ฉันก็มีอย่างนั้น อย่างนี้แหละเรียกว่าฉันเจริญอย่างฝรั่ง แต่ประเทศที่เขาเป็นนักผลิตเขาไม่มองอย่างนั้น เขามองว่าเจริญอย่างฝรั่งคือทำได้อย่างฝรั่ง ฝรั่งทำอะไรได้ฉันก็ทำได้ และจะต้องทำให้ดีกว่านั้นด้วย

สองแบบนี้เรียกว่า มองความหมายของความเจริญแบบ

นักผลิต กับมองความหมายของความเจริญแบบนักบริโภค ถ้าคนไทยเรามองความเจริญแบบนักบริโภค คือมีกินมีใช้อย่างฝรั่ง ก็จะไปสู่การรักษาสถานะของความเป็นผู้ด้อยและล้าหลังต่อไป และจะมีสภาพจิตของความเป็นผู้ตามและเป็นผู้รับอยู่เรื่อยไป

เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะพัฒนาประเทศให้สำเร็จก็ต้องจัดการกันให้ลึกลงไปถึงพื้นฐานของความคิดจิตใจทีเดียว ไม่ใช่มองแต่สภาพภายนอกแค่วัตถุ การที่จะพัฒนาอะไรต่อไป ถ้าพื้นฐานจิตใจไม่ไปแล้ว มันก็ไม่รอด แม้แต่การมองความหมายมันก็พลัดไปแล้ว ผิดแล้ว เพราะฉะนั้นจะต้องพัฒนาจิตใจ โดยเฉพาะนักเรียนของเราจะต้องมองความหมายของความเจริญใหม่ ต้องมองว่า เจริญอย่างฝรั่งคือทำได้อย่างฝรั่ง ไม่ใช่แค่มีกินมีใช้อย่างฝรั่ง

จะเอาอย่างหรือไม่เอาอย่าง

ก็อย่าไปสู่สุดทางสองข้าง

ประเทศที่เขารักษาระบบแผนวัฒนธรรมของตนไว้ได้ ก็เพราะถูกฝรั่งคุกคามหนัก เพราะถูกลัทธิอาณานิคมคุกคามนานพอ ทำให้ความรู้สึกที่จะต้องเพียรพยายามดิ้นรนต่อสู้มันฝังแน่นลงในจิตใจ แต่น่าเสียดายที่น้อยชาตินักจะเพียร

พยายามเร่งรัดตัวเองให้เจริญแบบทำได้อย่างฝรั่งหรือเหนือฝรั่ง ส่วนมากดูเหมือนจะได้แค่ปฏิริยาในทางลบที่เป็นสุดโต่งไปอีกข้างหนึ่ง

ที่เป็นอย่างนั้นคงเป็นเพราะแพ้ฝรั่ง กลายเป็นเมืองขึ้นหรืออาณานิคมของฝรั่งไป เลยเกิดความรู้สึกต่อต้านแบบผู้อยู่ใต้อำนาจของเขา ถูกเขากดขี่ข่มเหง แล้วเกิดความรู้สึกแข็งขึ้นพยายามจะเป็นผู้ไม่ตามและไม่รับ กลายเป็นปฏิริยาสุดโต่งไป อย่างที่บางประเทศมีพฤติกรรมที่เป็นปฏิริยาว่า ฝรั่งทำอะไรฉันต้องไม่ทำอย่างนั้น ฝรั่งแต่งตัวของเขาอย่างนี้ ฉันก็ต้องแต่งตัวของฉันอย่างนั้น ก็โน้มไปสู่การรักษาประเพณีและวัฒนธรรมได้มาก แต่ไม่ค่อยได้พัฒนาอะไร พวกที่ถูกคุกคามและครอบงำบีบคั้นระยะยาวหลายชาติเกิดปฏิริยาแบบนี้ อย่างไรก็ตาม ที่พูดนี้เป็นการมองแบบง่าย ๆ ที่จริงมีปัจจัยอย่างอื่นซ้อนอยู่อีก แต่เรามองเพียงในแง่ที่จะเอาคติมาใช้ประโยชน์

รวมความแล้วปฏิริยาทั้งสองแบบนี้ไม่พึงปรารถนา ถ้าเพียงแต่รักษาวัฒนธรรมของตัวเองไว้ได้อย่างเดียว มุ่งแต่จะต่อต้านเขา ไม่ยอมรับของเขาเลย ไม่เอาของดีของเขามาพัฒนาและไม่ยอมพัฒนาเปลี่ยนแปลงของตัวเองเลย ก็เป็นเพียงปฏิริยาสุดโต่งในทางตรงข้าม ก็ไม่เจริญ แต่ของไทยเราที่ไม่มี

ปฏิริยาเพราะถูกคุกคามระยะสั้น แล้วพอสบายก็เลยมองฝรั่งด้วยความรู้สึกชื่นชม อยากจะมีอยากจะเป็นริโภคอย่างฝรั่ง ก็นำไปสู่การเป็นนักตามและนักรับ จนกระทั่งมีสภาพจิตแบบเป็นผู้ตามและผู้รับฝึงบานานจนกระทั่งปัจจุบัน อย่างที่บอกเมื่อที่แล้วว่า เมื่อมีการติดต่อด้านสัมพันธ์กับสิ่งที่เข้ามาจากประเทศตะวันตก สภาพจิตแบบผู้ตามและผู้รับนี้จะขึ้นมาแสดงอาการทันที

ปัจจุบันนี้ถึงเวลาที่เราจะต้องสร้างความรู้ตัวและความเท่าทันขึ้นมา แล้วแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่

จะเอาอย่างเขาถูกต้อง และเป็นผู้นำเขาได้ ต้องมีการศึกษาที่ดีเป็นเครื่องนำทาง

การศึกษาเป็นแกนสำคัญในการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม การศึกษานั้นมีสองแบบ คือการศึกษาแบบตามสนองสังคมกับการศึกษาแบบนำทางสังคม การศึกษาที่แท้จริงจะต้องเป็นการศึกษาที่นำทางสังคม ไม่ใช่การศึกษาที่ตามสนองสังคม ปัจจุบันนี้การศึกษาเป็นไปในลักษณะของการตามสนองสังคมมาก อย่างน้อยก็มุ่งเพียงจะทำหน้าที่ผลิตกำลังคนให้แก่ประเทศชาติ เพื่อสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจ ขณะนี้ประเทศกำลังพัฒนาต้องการกำลังคนด้านนี้มาก ฝ่าย

การศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็ผลิตคนในด้านนั้น ด้านนี้ให้เพียงพอสอดคล้องของรัฐบาลหรือตามความต้องการของตลาดแรงงานเป็นต้น ถ้าทำได้แค่นี้ ก็เรียกว่าเป็นการศึกษาเพื่อตามสนองสังคม

จริงอยู่ การสนองความต้องการอย่างนี้ก็เป็นภาระด้านหนึ่งของการศึกษา แต่มันไม่ใช่เนื้อแท้ของการศึกษา มันเป็นส่วนนอก หรือส่วนวงนอกของการศึกษา และเป็นส่วนปลีกย่อย แค่นั้นยังไม่ถึงเนื้อแท้ของการศึกษา การศึกษาที่แท้ต้องเป็นตัวนำสังคม เพราะฉะนั้นเราจะต้องเป็นผู้นำสังคม ถ้าสังคมเดินทางผิด การศึกษาก็ต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้มันเดินทางให้ถูก

ขณะนี้ถึงเวลาที่เราต้องการความเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว และการเปลี่ยนแปลงนี้ จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นรากฐาน ถึงขั้นความคิดจิตใจ ถึงขั้นค่านิยม ถึงขั้นภูมิปัญญา แล้วครูอาจารย์อะไรที่จะทำงานนี้ได้ ครูอาจารย์วิชาทั่วไป โดยมากก็ทำได้แค่ตามสนองสังคมเท่านั้น วิชาต่างๆ มักเป็นวิชาอาชีพ แม้แต่วิทยาศาสตร์ และวิชาทั้งหลายที่เป็นเนื้อหาแท้ ๆ โดยมากก็ทำงานกันแค่เป็นวิชาตามสนองสังคม แต่วิชาประเภทจริยธรรม โดยเฉพาะวิชาพุทธศาสนานี้เป็นวิชาที่มีหน้าที่โดยตรงที่จะนำทางสังคม แต่มีข้อแม้ว่าต้องจับ

หลักของตัวเองให้ได้ เข้าถึงจุดแล้วจึงจะเป็นการศึกษาที่แท้จริง

จริยธรรมที่ว่ามีหน้าที่นำทางสังคม และเป็นการศึกษาที่แท้จริงนั้น หมายถึงจริยธรรมที่มีความหมายครอบคลุมถึงปัญญาด้วย โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นส่วนสำคัญที่สุดของจริยธรรม เพราะต้องรู้จึงจะทำหรือประพฤติได้ถูกต้อง ไม่ใช่เพียงทำไปตามคำสั่งที่ต้องเชื่อ ถ้าจริยธรรมไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็พิการ ไม่ใช่เป็นการศึกษาและนำทางสังคมไม่ได้

ขณะนี้เราต้องการเปลี่ยนแม้กระทั่งสภาพจิตของคนไทย จากความเป็นผู้ตามและเป็นผู้รับ ให้ขึ้นมาสู่ความเป็นผู้นำ และเป็นผู้ให้ จะต้องตั้งใจให้มันคง ให้เป็นการอธิษฐานจิตเด็ดเดี่ยวว่า ต่อไปนี้ จะต้องสร้างเด็กไทยให้เป็นผู้มีจิตสำนึกของความเป็นผู้นำ และเป็นผู้ให้ เลิกกันที่กับการเป็นผู้ตามหรือเป็นผู้รับ

ในการที่จะเป็นผู้นำนั้น เราจะต้องเป็นผู้ซึ่งมีอะไรที่จะให้แก่เขา เมื่อเรามีอะไรให้แก่เขา เราก็จะเป็นผู้นำได้ คนไทยเราเคยสำรวจตัวเองใหม่ว่า เรามีอะไรที่จะให้แก่ผู้อื่นบ้าง อย่างน้อยก็ให้ได้ชื่อว่าประเทศไทยเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์อารยธรรมของโลก ไม่ใช่เป็นผู้ด้อย มีแต่คอยตาม

เขาอยู่ โดยไม่มีความสำคัญอะไรเลยในประวัติการสร้าง
สรรพคุณธรรมของมนุษยชาติ พอเรามีอะไรที่จะให้แก่
อารยธรรมของโลกบ้าง เราก็จะมีความเป็นผู้นำขึ้นมาทันที
ถ้าเราสร้างจิตสำนึกนี้ขึ้นมาได้แล้ว เราก็จะมองเห็นตัวเอง
แล้วเราก็จะรู้เองว่าเรามีอะไรที่จะให้แก่ผู้อื่น แล้วความเป็น
ผู้นำก็จะเกิดขึ้น

ข้อสำคัญก็คือ จะต้องสร้างจิตสำนึกของความเป็นผู้นำ
และเป็นผู้ให้ขึ้นมาให้ได้ การศึกษาจะต้องสร้างความเปลี่ยนแปลง
ขึ้นที่จุดยืนนี้ สภาพจิตที่เคยชิน ที่ฝังลึกกันมานานเป็น
ร้อยปี จะต้องเปลี่ยนแปลงเสียที ถ้ามีเจตน์นั้นแล้ว การศึกษา
ของประเทศไทยจะไม่เดินหน้า

เอาอย่างด้วยปัญญา เลียนแบบแต่ทำให้ดีกว่า จึงจะมีคุณค่าและได้รับความนับถือ

ขอแทรกนิดหน่อยก่อนจะผ่าน ในสภาพปัจจุบัน ที่
ประเทศเขาเจริญ เราก็ต้องยอมรับความจริงว่าเขามีความ
เจริญนำหน้า อย่างน้อยก็ในบางเรื่องหรือบางอย่าง เช่น ใน
ทางเทคโนโลยีเป็นต้น และเราก็จะต้องไม่แข็งทื่อ ไม่ใช่ว่าจะ
ต่อต้านไม่ยอมรับยอมรับตามใครเลย แต่ต้องทำอย่างมีหลัก ถ้า
เรามีจุดยืนที่ชัดเจน คือ มีความสำนึกในความเป็นผู้นำและ

ผู้ให้แล้วนี้ เวลาเราจะทำตามเขา อย่างน้อยเราก็จะสำรวจ
ตัวเอง จะพิจารณา แล้วเตือนตัวเองว่า ถ้าจะทำตามเขา ก็
ต้องรู้และเข้าใจในสิ่งที่จะทำตามนั้น อย่าทำตามเพียงเพราะ
เห็นเป็นความโก้

ครูจะต้องบอกนักเรียนว่า ถ้าเธอจะทำตามเขาในอารย
ธรรมตะวันตก หรือวัฒนธรรมตะวันตก ให้ถามตัวเองก่อนว่า
ที่เราทำนี้ทำเพียงเพราะเห็นว่าโก้เท่านั้น ใช่หรือเปล่า ถ้าจะ
ทำเพียงเพราะเห็นว่าโก้ ก็อย่าทำ แต่ทำตามเขาได้ ทำตาม
โดยรู้เข้าใจในสิ่งที่จะทำตามนั้นก่อน ว่าอะไรเป็นอะไร และ
ทำไมเราจึงทำ

วันวาเลนไทน์เข้ามา เราตามกันด้วยความรู้สึกโก้หรือ
ด้วยความเข้าใจ มีความเข้าใจเป็นพื้นฐานหรือเปล่าที่จะทำ
ถ้าทำด้วยความรู้เข้าใจ ก็เป็นผู้ที่มีสติปัญญา ถ้าทำตาม
เพียงเพราะความรู้สึกโก้ ก็เป็นคนหลงใหลเขลาหลงใหล
นั่นเอง

ในเรื่องตามเขานี้ พฤติกรรมอีกอย่างหนึ่งก็คือการเลียน
แบบ ซึ่งก็จะต้องมีการเตือนสติตนเอง นี่คือขั้นตอนของการ
แก้ไขในการที่จะเปลี่ยนจิตสำนึกเสียใหม่ จุดเริ่มใหม่ในการ
สำนึกนี้ก็คือ ถ้าจะเลียนแบบเขา ก็ต้องมีอะไรดีกว่าเพิ่มเข้า
มาที่จะให้แก่เขา หรือที่จะให้เขาเห็นในการเลียนแบบนั้น อัน

นี้สำคัญมาก ถ้าจะเลียนแบบเขาก็ต้องมีอะไรที่ดีกว่าเดิมเพิ่มเข้ามา ถ้าเลียนแบบเขา เพียงเพราะเห็นว่าโก้แล้วพยายามทำจะ让他เหมือนเขาแต่ไม่เหมือนจริง ก็หมดความหมาย เขาเห็นเขาก็ดูถูก

แม้แต่พูดภาษาอังกฤษ เราจะพูดได้ชัดอย่างฝรั่งหรือ ถ้าเราพูดด้วยความรู้สึกที่โก้ เราพูดไม่ได้ชัดอย่างเขา ฝรั่งมาเห็นก็ดูถูกเอา เราก็ได้แต่พูดอวดคนไทยพวกเดียวกันเท่านั้นเอง ในทางตรงข้าม ถ้าเรามีของดีที่จะบอก มีดีอยู่ในคำพูดของเรา แล้วเราไปพูดภาษาอังกฤษ ถึงเราจะพูดไม่ชัด ถึงเราจะไม่คิดอวดใคร การพูดของเราก็มีคุณค่า ถึงจะไม่อยากอวดก็โก้ มันก็โก้ ไม่ต้องอวดพวกเดียวกันหรอก อวดฝรั่งก็ได้

นึกถึงคนญี่ปุ่นพูดภาษาอังกฤษ คนญี่ปุ่นนั้นโดยมากพูดภาษาอังกฤษไม่ได้เรื่อง ญี่ปุ่นเป็นชาติหนึ่งที่พูดภาษาอังกฤษแย่มากที่สุด แต่คนญี่ปุ่นพูดภาษาอังกฤษเมื่อไรฝรั่งต้องฟัง และฟังด้วยความตั้งใจ แล้วไม่รู้สึกละเลยว่าคุณ ไม่กล้าดูถูกด้วยซ้ำทำไมเป็นอย่างนั้น เพราะอะไร เพราะในคำพูดของคนญี่ปุ่นมีอะไรที่ดีกว่าที่จะให้แก่อื่น เขามีอะไรดีอยู่เป็นหลักของเขา หรือว่าเขามีอะไรบางอย่างที่เหนือกว่า

เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะพูดภาษาอังกฤษ ก็อย่าพูดเพียงเพื่อแสดงว่าเราโก้ที่ได้พูดภาษาอังกฤษ หรือได้พูดภาษาของ

ฝรั่ง เพราะเราจะไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดีอย่างเขา เขาจะดูถูกเอา เราจะต้องมีอะไรที่ดีที่จะให้หรือแสดงแก่เขา เอาภาษานั้นมาเป็นเครื่องมือรับใช้เราในการถ่ายทอดความรู้สึกความคิดที่ดี ๆ หรือมีเหตุผลสมควรในกรณีนั้นที่จะพูด เพื่อประโยชน์บางอย่าง หรือมองในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ดีอย่างหนึ่งที่จะใช้ไปตามเหตุตามผล การกระทำอย่างนี้จึงจะทำให้ไม่เป็นการทำตามเขาด้วยความหลงมกมายโง่เขลา หรืออวดความด้อยเพราะไม่มีอะไรของตัวที่จะภูมิใจ อันนี้เป็นข้อหนึ่งที่ต้องเตือนใจตัวเองไว้ ถ้าเราจะใช้ภาษาอังกฤษก็ต้องมีเหตุผลในทางสติปัญญาว่าเรามีอะไรที่จะเสนอ ที่จะให้แก่อื่น ที่เขาจะต้องรับฟัง ไม่ใช่มาฟังแต่ภาษาสำเนียง แต่เนื้อหาที่พูดต่างหากที่สำคัญ

ตามเป็น เอาอย่างเป็น

คือองค์ประกอบของการพัฒนา

เวลานี้ถึงตอนขึ้นปีใหม่ นอกจากมีการโฆษณาต่างๆ ก็มี การส่ง ส.ค.ส. เดียวนี้ก็นิยมส่งการ์ดกัน การ์ด ส.ค.ส. เท่าที่สังเกตเห็นใน ๔ - ๕ ปีนี้ จะมีคำภาษาอังกฤษมากขึ้น ๆ จนเดี๋ยวนี้แทบจะมีทุกแผ่น สมัยก่อนไม่ค่อยมี ภาษาอังกฤษที่ใช้มากก็คือ Best Wishes for a Merry Christmas and a

Happy New Year แม้แต่หน่วยงานต่างๆ ในกระทรวง
ศึกษาธิการก็พลอยไปกับเขาด้วย

ขึ้นปีใหม่ปีนี้ อาตมาก็ได้รับ เมื่อวานนี้มาถึงสำนักสงฆ์
ก็ได้รับการ์ดที่เขาเก็บไว้ให้ ๓ การ์ด แล้วก็มีภาษาอังกฤษ
ควบภาษาไทยทั้งนั้น ดูเหมือนจะทั้ง ๓ การ์ดมีคำว่า A
Merry Christmas and a Happy New Year นี่คืออะไร มัน
แสดงถึงความรู้สึกอะไร

ผู้ส่งบางทีอาจจะไม่ได้รู้สึกอะไร แต่ธุรกิจก็มุ่งจะสนอง
หรือกระตุ้นความรู้สึกตามค่านิยม คือความรู้สึกโก้ที่ได้ใช้
ภาษาอังกฤษใช่หรือเปล่า ผู้ทำการ์ดเองบางทีก็ไม่ค่อยรู้ภาษา
อังกฤษ ไม่รู้ว่าฝรั่งเขามีข้อความใช้กันก็แบบ เพียงแต่จะให้มี
ภาษาอังกฤษ แล้วก็ใช้ข้อความอย่างฝรั่ง ก็เลยใช้ตามกันไป
ไม่ได้คิดให้ถึงเหตุถึงผล คนไทยมีกี่คนที่จะรับ Merry Christ-
mas ไม่ใช่เราใจแคบ แต่เราปฏิบัติอย่างมีเหตุผลหรือไม่ ใน
ประเทศไทยนั้นมีคนที่เป็นคริสต์ เป็นฝรั่งนับตัวได้ เวลาเรา
เขียนส่งถึงคนที่เป็นคริสต์เป็นฝรั่ง เราก็เขียนใส่เพิ่มเติมไปได้
ว่า Best Wishes for a Merry Christmas ฝรั่งจะดีใจเพิ่มขึ้น
ด้วยซ้ำว่าเราตั้งใจเขียนข้อความนั้นให้เขา แต่นี่คนไทยทั่วไป
ก็ไมรู้เรื่อง ไม่เกี่ยวข้องกับ Merry Christmas สักหน่อย ก็ใส่
เข้าไป

ไหน ๆ จะใช้ภาษาอังกฤษของเขา ก็น่าจะคิดหาทางเอา
มาสื่อความคิดหรือของดีอะไรของเราสักอย่าง เช่นสร้างคำ
อวยพรภาษาอังกฤษที่เป็นแบบของเราขึ้นมา

ดังนั้นจึงน่าจะสำรวจตัวเองว่า อันนี้เป็นพฤติกรรมที่แสดง
ออกมาจากจิตสำนึกหรือสภาพจิตอะไร ฉะนั้น อย่าทำอะไร
เพียงเพราะเห็นว่าโก้ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ตนกำลัง
กระทำอยู่นั้น และอย่างน้อยต้องกระตุ้นเตือนจิตสำนึกใน
ความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ ก่อนจะผ่านไป ขออ้ออีกครั้งหนึ่ง
อย่างที่พูดไว้แล้วข้างต้นว่าในเรื่องการเอาอย่างหรือเลียนแบบ
นั้น ไม่ใช่เราจะไม่ยอมรับหรือต่อต้าน แต่จะต้องรู้จักเอา
อย่างและรู้จักเลือกรับ ด้วยการใช้อนุญาและกิริยาท่าทีของ
จิตใจให้ถูกต้อง

ฝรั่งมีดีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือการรู้จักรับหรือเอาอย่าง
เป็นอารยธรรมตะวันตกที่เราเห็นว่าเจริญมากนั้น ก็เป็นการ
รับเอาเข้ามาจากภายนอก โดยรู้จักรับเอาของคนอื่นเข้ามา
พัฒนาของเดิมของตัวเองบ้าง รับเอาของคนอื่นเข้ามาแล้วก็
พัฒนาของที่รับเข้ามานั้นให้ดียิ่งขึ้นบ้าง จึงกลายเป็นกระแส
อารยธรรมที่ใคร ๆ มองเห็นว่ายิ่งใหญ่เจริญงอกงาม แม้จะ
มาประสบปัญหาติดตันในปัจจุบัน ก็ยังมีดีอยู่อีกมาก แต่
ฝรั่งไปเสียตรงที่พัฒนาด้วยความคิดที่จะมีพลังอำนาจไป

สำแดงเดชครอบงำคนอื่น ถ้าจะเอาอย่างเขาก็น่าจะเอาอย่างวิธีเอาอย่างของเขาโดยเอามาใช้ในทางสร้างสรรค์

ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ ก็คือภาษาอังกฤษ ที่ปัจจุบันเป็นภาษาอันอุดมสมบูรณ์ ก็เกิดจากการรับเอาเข้ามาจากภาษาอื่น ๆ มากมาย หรือที่เห็นชัด ๆ ก็คือ ตัวเลขอาระบิกที่ฝรั่งใช้กันอยู่ทุกวันนี้ และชาติอื่น ๆ ก็นิยมใช้กันทั่วไปหมด ฝรั่งก็รับเอามาจากอาหรับ แล้วก็เข้าใจว่าเป็นของอาหรับจึงเรียกว่า เลขอาระบิก แต่ที่จริงเป็นตัวเลขของอินเดีย อาหรับรับไปจากอินเดียอีกต่อหนึ่ง ต่อมาจึงปรากฏมีการใช้ในเมืองฝรั่งเมื่อราว ค.ศ. ๙๗๖ ทำให้การคิดคำนวณต่าง ๆ สะดวกรวดเร็ว เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้คณิตศาสตร์เจริญก้าวหน้า ถ้าฝรั่งไม่นับตัวเลขโรมันอยู่ก็คงแย่

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การพิมพ์หนังสือ การทำแบบพิมพ์ก็เกิดในจีน แล้วฝรั่งก็รับเอาเข้ามาใช้จนการพิมพ์ในตะวันตกเจริญมากมาย หรืออย่างดินปืน ดินระเบิด ฝรั่งก็ได้มาจากจีน

ข้อสำคัญฝรั่งรับของคนอื่นเข้ามา แล้วก็เอาของนั้นมาพัฒนาต่อ ทำให้ดียิ่งขึ้น ๆ ทั้งเอาของนั้นมาพัฒนาตัวเองและพัฒนาของนั้น แล้วกลับดียิ่งกว่าของเจ้าของเดิม น่าจะพิจารณาว่า อินเดียเจ้าของตัวเลขอาระบิก และจีนต้นคิดแบบพิมพ์ ดินปืนและลูกคิด ไข่มุกของตัวกันมาอย่างไร ก้าว

หน้าไปถึงไหน และทำไมจึงเป็นอย่างนั้น นี่เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณา

การเอาอย่าง การรับของเขา และการเลียนแบบนั้น เมื่อจะทำก็ต้องทำให้เป็น ทำอย่างมีหลักอย่างที่ว่าแล้ว ถ้าจะรวบรัด อาจจะสรุปเป็นวิธีปฏิบัติได้ว่า

๑) ถ้าจะเอาอย่างเขา ก็ต้องจับเอาสิ่งที่ดีที่สุดของเขา มา เอาสิ่งที่เขาเองก็ภูมิใจของเขา แต่ต้องดูด้วยว่าเป็นสิ่งที่ดีและเหมาะกับเรา

๒) เมื่อเอาอย่างเขา หรือเลียนแบบเขาก็ตาม จะต้องมีอะไรดีพิเศษที่เราเพิ่มเข้าไปในสิ่งที่เอาอย่างหรือเลียนแบบนั้น ที่ดีกว่าหรือเหนือกว่าของเดิมของเขา อย่างน้อยก็ในแง่ใดแง่หนึ่ง

๓) เมื่อเลือกรับเอาเข้ามาแล้ว ก็เอาสิ่งนั้นมาพัฒนามาเสริมตัวเราให้เจริญงอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วก็พัฒนาสิ่งที่รับเข้ามานั้นให้เจริญก้าวหน้าดังงามยิ่งขึ้นด้วย

การที่รับเอาสิ่งใหม่เข้ามาพัฒนาเสริมตัวเราเองนั้น อาจจะเอามาเสริมมาพัฒนาทั้งเนื้อหาหรือหลักการของเราให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และพัฒนารูปแบบและวิธีการ หรือถ้าหลักการของเราสมบูรณ์อยู่แล้ว หรือดีกว่าของเขา ก็อาจจะเลือกรับเอากระบวนการวิธีโดยเฉพาะรูปแบบและวิธีการเข้ามา เอามาพัฒนาให้เป็น

เครื่องรับใช้หลักการที่ดีและสมบูรณ์ของเรานั้น อย่างน้อยก็เพื่อจะได้เป็นเครื่องมือสำหรับเอาหลักการที่ดีของเรานั้นไปให้ไปเสนอแก่เขา ให้เป็นประโยชน์แก่เขาอย่างเหมาะสมและเข้ากันได้กับตัวเขาที่จะเอาไปใช้ต่อไป

ถ้ารู้จักเอาอย่าง รู้จักเลือกรับ และปฏิบัติด้วยจิตสำนึก ที่ถูกต้อง และใช้ปัญญา ก็จะมีเจริญงอกงามดียิ่งขึ้น จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แม้แต่คนที่ถูกเอาอย่าง เขาก็จะไม่กลัวถูกรัง และเราก็จะมีความเป็นตัวของตัวเอง พร้อมทั้งช่วยเสริมสร้างอารยธรรมส่วนรวมของโลกให้เจริญยิ่งขึ้นด้วย

ถ้าเอาอย่างเขา เลียนแบบเขา เพียงด้วยความรู้สึกว่าโก้ และเอามาโก้อวดกันเอง ภายใต้นี้ความรู้สึกด้อยหรือยอมรับ และแสดงความด้อยโดยไม่รู้ตัว ก็มีแต่จะกดตัวเองลง จะเจริญพัฒนาได้ยาก

คนเรานั้น ถ้ายังรู้สึกตัวไว้เกียรติด้อยค่าลงไป มองเห็นตัวด้อย ตีค่าตัวต่ำ ก็ยิ่งทำการที่ต่ำลงไป ๆ ลดคุณค่าของตัวเองลงเรื่อย ๆ

ความผิดพลาดในวัฒนธรรมไทย

บทเรียนเพื่อทำการแก้ไข

พูดมาถึงเรื่องนี้แล้วก็เลยขอแทรกความหมายของคำว่า

มานะ เสียหน่อย ความถือตัวหรือความสำคัญตัวยิ่งใหญ่ ตลอดจนการสำคัญตัวเองว่าด้อยนี้ ทางพระท่านเรียกว่า มานะ เห็นตัวเองยิ่งใหญ่กว่าเขา ก็เป็นมานะ ถือตัวว่าเขา แค่นั้นนั้นก็แค่นั้น ก็เป็นมานะ ถือตัวว่าด้อยกว่าเขา ก็เป็นมานะ คือถือตัวทั้งนั้น เป็นการมองตัวเองโดยเทียบกับคนอื่น

มานะนี้ภาษาไทยนำมาใช้กลายเป็นศัพท์ไป ที่จริงมานะ เป็นกิเลส คือความถือตัว อยากเด่น อยากยิ่งใหญ่ พระอริยบุคคลต้องละกิเลสเหล่านี้ แต่ละยากมาก เพราะเป็นกิเลสละเอียดลึกซึ้ง แม้แต่พระอนาคามีก็ยังมี ต้องพระอรหันต์เท่านั้นจึงจะได้ แต่พระอริยบุคคลท่านมีมานะนี้เหลืออยู่เพียงในลักษณะที่ละเอียดอ่อน คือยังมีความรู้สึกถือตัวอยู่บ้าง ยังภูมิใจแต่ไม่พอง ส่วนมานะอย่างต่ำที่หยาบ ที่จะเป็นเหตุให้เบียดเบียนกันก่อความเสียหายจนเกิดทุกข์โทษ ต้องละได้หมด

คนไทยเรานี้ได้เอามานะมาใช้ในความหมายที่ดี อันนี้ก็เป็นเรื่องของความเคลือบแคลงในหลักของพระศาสนา อย่างหนึ่ง ที่เตือนเราว่า จะต้องสำรวจวัฒนธรรมของเราเองด้วย คนไทยเรานี้ ผู้เฒ่าผู้แก่บางทีสอนเด็กให้ตั้งใจเล่าเรียนหนังสือ โดยบอกว่า เออ ตั้งใจเล่าเรียนขยันหมั่นเพียรไปนะต่อไปจะได้เป็นใหญ่เป็นโต หรือบอกว่าให้มานะพากเพียรเรียนไปเถิด ต่อไปจะได้เป็นเจ้าคนนายคน นี่คือการพูดใน

วัฒนธรรมไทย แต่ยังไม่ได้สืบทอดให้ชัดว่าเกิดขึ้นมานานแค่ไหน อาจจะในช่วงศตวรรษเดียว หรือมีมาก่อนก็ได้ แต่มันสื่อแสดงถึงการที่คนไทยเราได้เอากิเลสตัวมานะนี้มาใช้ปลุกเร้าคนให้เพียรพยายามทำความดี และเป็นการเร้ากิเลสที่ได้ผล

เราจะได้ยินคนพูดกันว่า โน่น ดูซิ เขาแค่นั้นทำได้ เธอแค่นี้ทำไมทำไม่ได้ เศรษฐีอาจจะบอกลูก โน่นเขาถูกคนกระจอก โน่นลูกคนยากคนจนเขายังทำได้ เธอหรือแกเป็นลูกเศรษฐีทำไมทำไม่ได้ อย่างนี้เรียกว่าปลุกเร้ามานะ ปลุกเร้าแล้วฮึดขึ้นมา ทำให้ทำการอะไรก็ได้ มีความเพียรพยายามอย่างแรงกล้าหรืออาจจะถึงกับรุนแรงที่สุด อย่างคำเก่าคำหนึ่งที่เรียกว่า ขัตติยมานะ ซึ่งเป็นตัวเร้าที่ยิ่งใหญ่มาก ถ้ามีขัตติยมานะขึ้นมาแล้ว ก็จะเพียรพยายามทำจนสำเร็จให้ได้

มานะนี้เป็นตัวปลุกเร้าที่สำคัญ แต่ในทางพระพุทธศาสนาท่านไม่สรรเสริญ เพราะเป็นการเอากิเลสมาใช้ปลุกเร้า แม้จะให้ทำความดีก็จะมีโทษแฝงอยู่ด้วย เพราะเป็นการทำดีอย่างเห็นแก่ตัว ทำเพื่อตัวเองจะได้จะเป็น ทำให้ไม่คำนึงถึงคนอื่น อาจก่อความเบียดเบียนได้มาก จะให้ขยันหมั่นเพียรศึกษาเล่าเรียนก็เอามานะมาปลุกเร้า กระตุ้นให้อยากเป็นใหญ่เป็นโต เป็นเจ้าคน เป็นนายคน ก็เลยทำให้ขยันเล่าเรียนไป ทางพระท่านเรียกว่า เอาอกุศลมาเป็นปัจจัยแก่กุศล ท่าน

แสดงไว้ในหลักอภิธรรม ใช้ได้ เป็นไปได้จริง แต่มีโทษ

ปัจจุบันนี้เปลี่ยนจากการเอามานะเป็นตัวเร้า หันไปเอาตัณหาเร้า เอาตัณหาเร้าคือกระตุ้นให้อยากได้ผลประโยชน์ อยากได้เงินทอง ว่าต่อไปจะได้ร่ำรวยมีเงินทองใช้มาก ๆ ให้ขยันเล่าเรียนไป จะได้ปริญญาไปประกอบอาชีพได้งานดีมีเงินเดือนหรือค่าตอบแทนมาก ๆ

บางทีก็เอาทั้งสองอย่างประกอบกันว่าจะได้มียศตำแหน่งใหญ่โต แล้วจะได้มีเงินมีทองใช้มาก การที่อยากจะได้มีเงินทองใช้มากก็เรียกว่าเป็นตัณหา อยากได้เป็นใหญ่เป็นโตมีฐานะตำแหน่งสูงก็เป็นมานะ เอาสองอย่างนี้มาเร้าทำให้คนเพียรพยายามทำความดี แต่เป็นสิ่งที่อันตราย เป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัว ทำเพื่อตัวเท่านั้น

ไม่อยากก็พลาด แต่พออยากก็ผิด

จะพัฒนาสัมฤทธิ์ ต้องอยากให้เป็น

ทั้งตัณหาและมานะนี้พระพุทธเจ้าให้ละเสีย สิ่งที่ต้องการคือให้ปลุกฉันทะขึ้นมา ฉันทะ คือความอยากรู้ความจริง อยากทำความดี รักงาน รักจะทำสิ่งที่มองเห็นคุณค่าว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นสิ่งที่ประโยชน์ เช่น ต้องการพัฒนาชีวิต ต้องการพัฒนาลังคม ต้องการที่จะทำให้สังคม

ไทยร่มเย็นเป็นสุข มีความสงบ มีความสะดวกสบาย ทุกคนมีความอยู่ดีกินดี มีสุขภาพดี มีความแข็งแรง บ้านเมืองสะอาดเรียบร้อยเป็นระเบียบ อยากให้บ้านเมืองไทยเป็นสังคมที่ดี ให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี อยากให้เกิดมีคุณภาพชีวิต ความอยากอย่างนี้เรียกว่า ฉันทะ

ถ้าเอาสิ่งที่ดีงาม เอาความสำเร็จที่ดีอย่างนี้มาเป็นตัวปลุกเร้าว่า เออ เธอเล่าเรียนไปนะ ต่อไปจะได้มาช่วยกันพัฒนาชุมชนของเรา ให้พ้นจากความยากจน พ้นจากความเจ็บไข้ได้ป่วย ให้คนมีสุขภาพดี มีสติปัญญา มีความสงบสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่กันร่มเย็นเป็นสุข ถ้าอย่างนี้เรียกว่าเอาฉันทะมาปลุก แต่คนไทยเราแทนที่จะใช้ฉันทะปลุกกลับเอาต้นหนากับมานะมาปลุก หรือไม่ก็เลยเถิดไปเสียอีกข้างหนึ่ง คือไม่ให้มีความอยาก กลัวว่าถ้าอยากจะเป็นต้นหน ก็เลยไม่ให้อยาก จะไม่ให้อยากอะไรทั้งนั้น กลับตรงข้ามไปอีก เสียทั้งคู่เลย เพราะไม่รู้หลัก หรือจับหลักไม่ถูก

ความอยาก มี ๒ อย่าง ความอยากที่เป็นกุศลเรียกว่า ฉันทะ ความอยากที่เป็นกิเลสเรียกว่า ตัณหา ความอยากที่พระพุทธเจ้าให้ละนั้นหมายถึงความอยากประเภทตัณหา ซึ่งหมายถึงความอยากได้วัตถุอาภิสมาเสพปรนเปรอตา หู จมูก ลิ้น และร่างกายของตน ความอยากได้ อยากเอา อยากเป็น

อยากไม่เป็น เพื่อตัว แต่สิ่งที่พระองค์สนับสนุนคือความอยากประเภทฉันทะ ท่านจึงสอนให้เรามีความใฝ่รู้ ให้เราทำงาน ให้เราอยากทำสิ่งที่ดีงาม ให้เรามุ่งหวังเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ดีงาม ให้ตั้งใจเด็ดเดี่ยวที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ให้บำเพ็ญบารมีธรรม เมื่อเห็นด้วยปัญญาว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีงามมีคุณค่าเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ก็ให้อริยฐานจิตอุทิศใจในการที่จะทำให้สำเร็จ

ความต้องการให้ชีวิตมีคุณภาพ ต้องการให้สังคมมีความสงบสุข มีความมั่นคงในด้านต่าง ๆ มีความสะอาดสงบเรียบร้อยสวยงามเป็นต้น อย่างนี้เป็นฉันทะ เราควรจะเอาตัวนี้ คือฉันทะนี้มาเป็นตัวเร้าให้คนอยากเล่าเรียนศึกษา ไม่ใช่เอาความอยากได้ผลประโยชน์ อยากได้เงินเดือนตอบแทนหรือยศฐาณะตำแหน่งส่วนตัวมาปลุกเร้า อันนั้นเรียกว่าตัณหามานะ

ประเทศไทยในยุคพัฒนาระยะที่ผ่านมาพัฒนาผิดพลาดไปมาก เพราะไปเอาตัณหามาเร้า ให้คนอยากได้อยากเอา อยากมีวัตถุอาภิสมาเสพมาบริโภคมาก ๆ นึกว่าเขาอยากอย่างนั้นแล้วจะขยันทำงานพัฒนาประเทศชาติ แต่คนอยากได้อยากเอา เขาไม่อยากทำงาน เมื่ออยากร่ำรวยก็เลยเล่นการพนัน กู่นี้ยืมสินดีกว่า ไม่ต้องไปทำงานก็ได้เงิน ไม่ได้พัฒนาปัญญา ก็เลยกลายเป็นพัฒนาปัญญา

ความอยากที่ผิดและความอยากที่ถูกนี้ เป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วย จะต้องปลูกเร้าเอาذنทะมาใช้กัน

จากรับ-ตาม สู่วิถีความเป็นผู้นำและให้ ก้าวยิ่งใหญ่ที่ต้องทำให้สำเร็จ

ที่นี่ กลับมาเรื่องมานะอีกทีหนึ่ง มานะนี้ ในเมื่อปุถุชนมีอยู่ แทนที่เราจะเลิกพรอดพราดไป เราก็เอามาใช้ประโยชน์เสีย แต่ใช้ประโยชน์อย่างมีเป้าหมาย คุณให้ดี อย่าให้มันเสีย คือ เราต้องเลิกมานะอย่างต่ำ เลิกมานะเพื่อตัว ชนิดที่เต็มไปด้วยโมหะ และเอามานะชนิดที่ประณีตขึ้นมา ที่มีโมหะน้อยลงมาแทนที่ อย่างนี้เรียกว่ามีการพัฒนาขึ้นมาบ้าง แล้วค่อยก้าวไปสู่ความหมดมานะ หรือกำจัดมานะอีกทีหนึ่ง

ยกตัวอย่างมานะที่เต็มไปด้วยโมหะเป็นอย่างไร คือ ความถือตัว ความอยากอวดโก้กันเอง หรืออยากจะได้ อวดพวกตัวเอง ไม่รู้เลยว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นอย่างไร ไม่รู้พื้นเพภูมิหลังในสิ่งที่กระทำ เห็นว่าเป็นของฝรั่ง ก็เห็นว่าเป็นโก้ แล้วทำเพียงด้วยความรู้สึกโก้ เพียงอย่างนี้ เรียกว่ามานะที่เต็มไปด้วยโมหะ ประกอบด้วยโมหะหรืออยู่ใต้ความครอบงำของโมหะโดยสิ้นเชิง

เพื่อละมานะอย่างหยาบนี้ เราก็ขยับขึ้นมามีมานะอีกชั้นหนึ่ง มานะที่ดีขึ้นก็คือความรู้สึกมีความภูมิใจในตัวเอง โดยมีความรู้เข้าใจเหตุผลในสิ่งที่กระทำ ความภูมิใจในตัวเอง ที่รู้เข้าใจเหตุผลในการกระทำ ก็เป็นมานะเหมือนกัน แต่เป็นมานะที่ประกอบด้วยปัญญามากขึ้น โมหะน้อยลง เราเอามานะตัวนี้มาแทนที่ ให้คนมีมานะที่ถูกต้อง

แม้แต่การสร้างจิตสำนึกในการเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้สำหรับปุถุชนก็อาจเป็นการสร้างมานะชนิดหนึ่ง เพราะทำให้มีความรู้สึกภูมิใจในสถานะที่จะเป็นผู้นำ และอยากจะมีสถานะของความเป็นผู้นำนั้น ซึ่งทำให้เกิดการกระตุ้นเร้าตัวเอง ทำให้สร้างความรู้สึกลึกซึ้งอยู่เสมอ ว่าเราจะต้องเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ นี่เป็นมานะ แต่ว่าประกอบด้วยปัญญา เข้าสู่วิถีของการที่จะพัฒนาต่อไปได้ เมื่อเรารู้เท่าทันอยู่ เราก็ก้าวไปสู่การพัฒนาคนให้ดีขึ้นไปอีกตามลำดับ จนกระทั่งต่อไปก็ทำด้วยเหตุผลและปัญญาล้วน ๆ เพราะเราไม่ต้องการจะมามัวแข่งกับเขา เพื่อให้เราเหนือเขาหรืออะไรอย่างนั้น ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่พึงประสงค์

อย่างลัทธิชาตินิยม ก็ใช้มานะมาปลูกเร้าทั้งสิ้น แต่ก้าวจากมานะเพื่อตัวขึ้นไป สู่วิถีของมานะเพื่อชาติทำให้ทำการทุกอย่างได้สำเร็จ เพื่อให้ชาติของตนยิ่งใหญ่ เช่น ชาตินิยม

ของญี่ปุ่น ก็ให้คนญี่ปุ่นทำได้ทุกอย่าง เพื่อให้ชาติญี่ปุ่นยิ่งใหญ่ ไม่ว่าอะไร ๆ ญี่ปุ่นต้องเป็นหนึ่งในโลก

อย่างไรก็ตาม มานะแบบชาตินิยมนี้ แม้จะทำให้สร้างความสำเร็จได้ดี แต่ในที่สุดก็เกินไปเพื่อการข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น เอาแต่ประโยชน์ของพวกตน ใครจะเป็นอย่างไรก็ช่าง ต่างจากจิตสำนึกในความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้นี้ ซึ่งเมื่อพัฒนาไปถึงที่สุดแล้ว ก็จะไม่หลงตัวเอง แต่จะมีปัญญารู้ว่าที่เราจะเป็นผู้นำนี้ ไม่ใช่เพื่อจะยกตัวข่มใคร หรือจะไปครอบงำใคร แต่มุ่งสู่ความเป็นมิตร และในที่สุดแล้วเราทำเพื่อประโยชน์แก่มนุษยชาติทั้งหมด เพื่อความเป็นสุขร่วมกันในโลกนี้ เพื่ออารยธรรมของมนุษย์ที่ดั่งามและงอกงาม

ฉะนั้น เราจะต้องก้าวไปตามลำดับ ในเรื่องของการศึกษา เราไม่ใช่จะมองอยู่แค่เฉพาะตัวบุคคล แต่มองไปถึงอารยธรรมของโลกมนุษย์ทั้งหมดด้วย และเมื่อก้าวไปในวิถีที่ถูกต้องแล้ว ชีวิตบุคคลกับอารยธรรมของสังคมมนุษย์ทั้งหมดนี้จะสัมพันธ์ในทางที่ประสานเกื้อกูลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตกลงว่าตอนนี้ก็ขอผ่านเรื่องนี้ไปก่อน

เอาเป็นว่า เรื่องการแก้ไขปัญหาการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกด้วยมานะที่เต็มไปด้วยโมหะนี้ เราควรละเลิกเสีย แล้วขยับขึ้นมาสู่สภาพที่ประณีตยิ่งขึ้น คือการมีมานะที่

ประกอบด้วยปัญญา โดยสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นผู้นำ และเป็นผู้ให้ขึ้นมา และตั้งใจตระหนักแน่ว่าจะแก้ไขสภาพจิตที่ฝังรากลึกในประเทศไทยมาเป็นร้อยปี คือสภาพจิตของความเป็นผู้ตามและเป็นผู้รับให้หมดหรือบรรเทาเบาบางเสียที่

วงนอกที่สุด : สภาพการณ์ของโลก

เปิดตาดูโลกกว้าง

จะได้แก้ปัญาและพัฒนาไม่ผิดพลาด

เริ่มต้นวันนี้ เรามองจากแคบที่สุด คือมองจากสภาพใน
คณะสงฆ์ที่เป็นแกนกลางของวงการพระพุทธศาสนา ต่อจาก
นั้นก็มองไปที่สภาพของชาวพุทธไทยทั้งหมด แล้วก็มองเมือง
ไทยทั้งหมด ต่อไปนี้เราจะมองกว้างออกไปทั่วโลก เปิดตาไปดู
ทั่วโลก นอกประเทศไทยด้วย ไปดูโลกกว้าง ดูตัวอย่างสังคม
ที่ว่าเจริญแล้วด้วยความรู้เท่าทัน แล้วที่นี้ ถ้าเรารู้เท่าทัน
ความเป็นไปในโลก รู้เท่าทันความเจริญของโลก ว่าสังคมที่
พัฒนาแล้วมีสภาพที่แท้จริงเป็นอย่างไร ก็กลับมาช่วยให้เรา
ไม่หลงเพื่อตามเขา ไม่หลงตามไปด้วยความเพ้อฝันเลื่อนลอย
แต่มีปัญญาที่จะรู้จักตามเขาอย่างถูกต้อง ซึ่งจะกลับมาเป็น

ตัวแก้ปัญหาในการตามเขา และจะสามารถสร้างความเป็นผู้นำได้ดีขึ้น และมองเห็นด้วยว่าเรามีอะไรที่จะให้แก่เขา

ถ้าชาวพุทธเปิดตากว้างออกไปดูโลก มองดูสังคมของประเทศที่พัฒนาเจริญมากแล้ว ก็จะมองเห็นสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และกลับจะมองเห็นได้ดีขึ้นว่าตัวเรามีอะไรที่จะให้แก่โลกนี้ และก็จะพัฒนาความเป็นผู้นำได้ดีขึ้น เพราะฉะนั้น ตอนนี้เราก็มາเปิดตากว้างออกไป ดูสภาพความเป็นไปในโลกทั้งหมด

โลกนี้ขณะนี้ก็มีพัฒนาไปมาก แต่พัฒนาไป ๆ พอมาถึงปัจจุบันนี้ เขาบอกว่าได้มาถึงจุดที่เกิดเป็นปัญหา และเป็นปัญหาที่ร้ายแรงมากด้วย ความสำนึกในปัญหาการพัฒนาของยุคปัจจุบันนี้ ได้เริ่มมีขึ้นมาหลายปีเป็นทศวรรษ ๆ แล้ว ยิ่งมาถึงปัจจุบันนี้ก็ยิ่งมองเห็นปัญหานักยิ่งขึ้น จนยอมรับกันแล้วว่า ถ้าขึ้นพัฒนากันแบบนี้ต่อไป ก็จะต้องประสบความพินาศ เป็นการพัฒนาที่ติดตัน अबจน จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

การพัฒนาสมัยปัจจุบันนี้ เป็นที่รู้กันดีว่าเป็นการพัฒนาแบบตะวันตก คือประเทศตะวันตกเป็นผู้นำ ดังที่ประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย ส่วนมากก็เป็นประเทศตะวันตก แล้ววิถีของการพัฒนาแบบตะวันตกนี้ก็จะได้เป็นแบบอย่างประเทศ

ทั้งหลายเอาอย่าง พยายามถือตามกันไปหมด ประเทศไทยเราก็เป็นไปอย่างนั้นเช่นกัน จนกระทั่งอย่างที่บอกเมื่ออีกว่าในช่วงสิบปีมานี้ จึงได้เริ่มตระหนักเห็นปัญหาขึ้นมา เนื่องจากได้เกิดปัญหาขึ้นมาจากการพัฒนานั้นมากมาย ทั้งด้านชีวิตมนุษย์ หรือตัวมนุษย์ และปัญหาสังคม แล้วมาสุดท้ายที่หนักที่สุด คือปัญหาธรรมชาติแวดล้อม

มองดูคนที่เดินนำหน้า อย่าให้พาเราเดินหลงทาง

ปัญหาชีวิตของคนแบ่งเป็นสองส่วน คือ ชีวิตด้านกาย กับชีวิตด้านใจ

สำหรับชีวิตด้านกายนั้น ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ประสบปัญหาหนัก แม้ว่าจะสามารถพิชิตโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ไปได้แล้วมากมาย มีการแพทย์ที่พัฒนามาก ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันอยู่ แต่พร้อมกันนั้นในด้านลบ ปัญหาด้านนี้ของมนุษย์ก็ไม่ได้ลดน้อยลงเลย ประเทศที่พัฒนาเจริญมากแล้ว กลับมีโรคภัยไข้เจ็บที่ร้ายแรง ที่ยังไม่มีในประเทศด้อยพัฒนา หรือมีก็น้อย เช่น โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเส้นเลือดมาก เป็นเหตุให้เกิดเส้นโลหิตในสมองแตก หรือทำให้หัวใจวาย ตลอดจนโรคเบาหวาน เป็นต้น

นอกจากนั้น การที่ปัจจุบันนี้เคยภูมิใจกันว่าโรคระบาด

ต่าง ๆ ได้หมดไป ๆ นั้น ขณะนี้องค์การอนามัยโลกก็หันมายอมรับแล้วว่าไม่สามารถพิชิตโรคระบาดบางอย่างได้ โดยเฉพาะโรคมาลาเรีย ซึ่งขณะนี้องค์การอนามัยโลกก็ยอมรับแล้วว่าไม่สามารถพิชิตได้ และกลับมีกำลังเฟื่องฟูขึ้น

อีกโรคหนึ่งคือ วัณโรค ซึ่งแทบจะหายไปแล้ว ขณะนี้กำลังกลับเฟื่องฟูขึ้นมาอีก แม้แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกา วัณโรคก็กำลังเพิ่มขึ้น และจะเป็นโรคสำคัญที่คุกคามมนุษย์ต่อไปภายหน้าในยุคของโรคเอดส์ด้วย เพราะวัณโรคและโรคปอดทั้งหลายจะเป็นตัวซ้ำเติมคนที่เป็โรคเอดส์ โดยทำหน้าที่เป็นตัวพินาศ เพราะโรคเอดส์นั้นเป็นตัวนำทางเท่านั้น แต่ตัวสังหาร ก็ได้แก่โรคปอดบวม และวัณโรคที่กำลังฟื้นตัวขึ้นมา ส่วนตัวโรคเอดส์เองไม่ต้องพูดถึงว่าร้ายแค่ไหน เพราะยังหายาแก้ไม่ได้ และมีสถิติเพิ่มขยายเร็วไวเป็นอย่างยิ่ง อหิวาต์ก็กลับขึ้นมาอีก ดังปรากฏในเปรูเมื่อ ๒ ปีที่แล้วนี้

นี่คือสภาพปัญหาด้านร่างกาย ที่มันเริ่มกลับมาคุกคามมนุษย์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพราะฉะนั้น การพัฒนานี้จึงไม่พ้นจากภัยอันตราย แม้แต่ในขั้นพื้นฐานทางร่างกาย

ด้านจิตใจยิ่งหนักเข้าไปอีก ในประเทศที่พัฒนาแล้ว คนมีปัญหาจิตใจมาก คนเป็นโรคจิตมาก เป็นโรคประสาทมาก มีความเครียดสูง มีความว้าวุ่น มีความโดดเดี่ยวเดียวดาย

จิตใจเราร้อนเป็นทุกข์ ปัญหาด้านจิตใจมากมายเหลือเกิน จนกระทั่งคนยุคนี้ ในประเทศที่พัฒนานานานี้ แม้แต่พวกชั้นนำในวงการบันเทิงแสนจะสนุกสนานคือพวกดาราดังต้องมีจิตแพทย์ประจำตัว มีการฆ่าตัวตายกันมาก นี่เป็นเรื่องตัวมนุษย์

ต่อไปก็ปัญหาสังคม เริ่มตั้งแต่อาชญากรรมก็มากมายรุนแรง ประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างประเทศอเมริกาขณะนี้กำลังประสบปัญหาอย่างหนัก ต้องพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาเพื่อสู้กับโจรกรรม หนักกว่าประเทศไทยมาก เป็นมานานหลายปีแล้ว แต่ละบ้าน ประตูต้องมีการปิดล็อก ๒ ชั้น และมีช่องแว่นขยายสำหรับมองดูว่าใครมา จะเปิดประตูทีหนึ่งไม่ใช่เปิดง่าย ๆ ถ้าขึ้นเปิดออกไปดีไม่ดีโดนจับโดนลักของบีบคอ รถยนต์ก็ต้องติดเครื่องเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อจะสู้กับโจรกรรมที่ทันสมัยยิ่งขึ้น โจรก็มีเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาเช่นกัน ฝ่ายเราก็พัฒนาเทคโนโลยีสู้กันเข้าไป ขณะนี้หนักเข้าไปทุกที ถ้าไม่แก้ที่จิตใจ การพัฒนาที่ต้องมาเน้นด้านการแก้ปัญหาใหม่ ๆ มากขึ้น ผลที่สุดก็ไปไม่รอดด้วยกัน

ปัญหายาเสพติดก็หนักเหลือเกิน จนกระทั่งว่าเด็กที่เกิดมาใหม่จำนวนมากติดยาเสพติดมาตั้งแต่อยู่ในท้อง ติดกัญชาเป็นเรื่องธรรมดา ต่อมาก็เฮโรอีน โคเคน จนกระทั่ง

โรงพยาบาลบางแห่งต้องจัดแผนกเด็กที่คลอดจากแม่ที่ติดโคเคน เพราะว่าติดมาจากในท้อง

ปัญหาการแบ่งแยกสีผิวและเชื้อชาติก็กำลังหนักมากในประเทศอเมริกา จนกระทั่งหนังสือบางเล่มบอกว่าไม่เห็นทางที่จะแก้ไขได้ คนอเมริกันกำลังเริ่มมีความรู้สึกสิ้นหวังกันอยู่ไม่น้อย

คนข้างหน้าติดตัน หันรีหันขวา

เพราะเจอเหวดักหน้า ต้องหาทางกันใหม่

มาสุดท้าย ปัญหาที่หนักที่สุดที่ทนไม่ได้ คือปัญหาธรรมชาติแวดล้อมเสีย ปัญหาจิตใจและร่างกายในชีวิตของมนุษย์ก็ดี ปัญหาสังคมก็ดี ถึงจะหนักหนาร้ายแรงแค่ไหนก็ยังรู้สึกว่าจะพอจะมองข้ามและเลียงหนีไปก่อน โดยหันไปแสดงภูมิฐานครอบงำได้เบียดเอากับประเทศเล็ก ๆ และล้าหลังทั้งหลาย แต่พอมาถึงปัญหาธรรมชาติแวดล้อมคราวนี้หลักหลบไม่ได้ เป็นปัญหาร่วมกัน ถึงจะเสียที่อื่นก็มาถึงตัวด้วยก็เลยต้องตื่นตัวกันใหญ่ แต่ก่อนนี้ถึงจะมีปัญหาชีวิต ทั้งจิตใจและร่างกาย ตลอดมาถึงปัญหาสังคม ก็ยังพอมีที่อยู่ แต่ปัจจุบันพอมารู้จักปัญหาธรรมชาติแวดล้อมเสีย โลกจะอยู่ไม่ได้ จะไม่มีที่อยู่แล้ว มนุษย์ก็เลยต้องตื่นตัว

ประเทศที่พัฒนาแล้วตอนนี้ต้องตื่นตัวมาก กลัวปัญหาธรรมชาติแวดล้อมเสียเป็นที่สุด เพราะฉะนั้นมาถึงยุคนี้ เขาก็กลับมาพิจารณาทบทวนกันว่า ปัญหาเหล่านี้เกิดจากอะไร ในที่สุดก็ลงข้อสรุปว่าเป็นปัญหาจากการพัฒนาที่ผิดพลาด ปัจจุบันนี้ลงมติแน่นอนแล้ว จนกระทั่งในการพัฒนานั้นได้เกิดคำศัพท์ใหม่ขึ้นมาใช้ เดียวนี้ไปทีไหนก็เป็นคำที่ฮิต เป็นคำที่เด่นมาก คือคำว่า sustainable development

คำว่า sustainable development นี้เพิ่งเกิดเมื่อไม่กี่ปีนี่เอง หมายความว่าต้องเลิกการพัฒนาแบบเก่า เพราะการพัฒนาแบบเก่ามัน unsustainable เราแปลกันง่าย ๆ ว่า sustainable development คือการพัฒนาที่ยั่งยืน และ unsustainable คือไม่ยั่งยืน แต่คำแปลนี้ยังไม่ถึงใจ ยังหาคำแปลที่ดีทีเดียวไม่ได้ sustainable development เป็นการพัฒนานิตที่พากันไปรอดได้ หรือการพัฒนาที่เหตุปัจจัยรองรับไหว ถ้าการพัฒนานั้นเป็น unsustainable ก็หมายความว่า เป็นการพัฒนาที่เหตุปัจจัยรองรับไม่ไหว มันจะไปกันไม่รอด

ปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างชัดเจนใจแจ้งว่า การพัฒนาที่ผ่านมาแบบตะวันตกได้นำมาสู่ปัญหาที่ว่ามานี้ และจะนำโลกไปสู่ความพินาศแน่นอน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาใหม่ทั้งระบบ เพราะฉะนั้นจึงได้มี

คำนี้เกิดขึ้น ไปไหนก็ต้องพูดกันว่า sustainable development เดียวนี้ฝรั่งพากันเอาคำว่า sustainable นี้ไปใช้กับเรื่องต่าง ๆ ทั่วไปหมด เช่น sustainable future อนาคตที่ sustainable ที่ไปรอดได้ อะไรทำนองนี้

เรื่องการยอมรับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อันนี้เราจะต้องทราบ ในฐานะที่เป็นครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่เป็นวิชาแห่งความรู้ แห่งปัญญา จะต้องรู้ว่าโลกได้เคลื่อนไหวไปถึงไหน เวลานี้ยอมรับกันทั่วไปหมด องค์การโลกก็ได้ตื่นตัวขึ้นมาเร่งรัดความเอาใจใส่เกี่ยวกับเรื่องนี้

การตื่นตัวในเรื่องปัญหาธรรมชาติแวดล้อมนี้ ปรากฏขึ้นมา เพิ่งนับได้ ๒๐ ปี เท่านั้นเอง และมาเมื่อปี ๒๕๓๑ องค์การสหประชาชาติโดยข้อเสนอขององค์การยูเนสโก ก็ได้ประกาศให้ปี ๒๕๓๑-๒๕๔๐ เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม เขาเรียกว่า The World Decade for Cultural Development

ในคำบรรยายเหตุผลที่อ้างว่าจะต้องมีการพัฒนาอย่างนี้ ก็ได้ชี้แจงรายละเอียดไว้มากกว่า การพัฒนาที่ผ่านมาแล้วมีความผิดพลาดอย่างไร นำมาสู่ปัญหาอย่างไร รวมความก็คือเขามองเห็นว่า การพัฒนาที่ผ่านมานั้น เป็นการพัฒนาที่เอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเจ้าบทบาทใหญ่ และมุ่งเพื่อ

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ คือเอาเศรษฐกิจเป็นตัวเป้าหมายสำคัญ การพัฒนาแบบนี้แหละได้เป็นตัวสร้างปัญหาที่ทำให้โลกและสังคมมนุษย์จะไม่รอด

เพราะฉะนั้น จะต้องเปลี่ยนแนวหรือวิถีทางและกระบวนการพัฒนาใหม่ และองค์การสหประชาชาติก็ประกาศให้ยึดเอา cultural development ซึ่งเป็นการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าแก่มิติด้านจิตใจ

นี่ก็เป็นการเคลื่อนไหวขององค์การโลก ซึ่งขณะนี้เราก็อยู่ในทศวรรษโลกนั้นด้วย แต่คนไทยน้อยคนที่จะรู้ เราควรจะไปอ่านว่า ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมนี้เกิดมีขึ้นได้อย่างไร มีเหตุผลอย่างไร และมีแนวทางอย่างไร เรื่องนี้ครูจะต้องรู้เท่าทันมันเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสอนของเราด้วย แทนที่จะมองแคบ ๆ อยู่แค่ตัวเรา ต้องมองไปทั่วโลก โดยเฉพาะในเมื่อเมืองไทยของเราไปตามประเทศตะวันตก เราจะต้องก้าวเลยเขาไปดูในมุมกลับย้อนมาจากตะวันตกว่าตอนนี้ตะวันตกเขาเป็นอย่างไร ซึ่งก็จะได้เห็นวาระนี้ตะวันตกกำลังพลิกกลับแล้ว

รวมความก็คือ การพัฒนาแบบตะวันตกที่ผ่านมานี้ไปไม่รอดแล้ว เขาต้องเปลี่ยนวิธีการพัฒนาใหม่มาเป็นแบบที่เรียกว่า sustainable development เมื่อก้าวขึ้นมาสู่ความคิด

ที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ ก็ทำให้เขาแสวงหาวิธีการที่จะเปลี่ยนแปลงว่าจะทำอย่างไร

ความก้าวหน้าที่แสนจะภูมิใจ

กลายเป็นการหาภัยมาทำลายตัว

การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก ใหญ่จริง ๆ ถึงขั้นที่เรียกว่าจะต้องปฏิวัติประวัติศาสตร์กันทีเดียว เพราะฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องกินลึกลงไปถึงรากฐานทางความคิดทีเดียว เพราะในที่สุดแล้วการพัฒนาทางวัตถุหรือทางเทคโนโลยีที่ก้าวดำเนินมาแล้วนี้ เกิดขึ้นมาจากตัวนำคือความคิดก่อน แนวทางการพัฒนาและวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เป็นอยู่นี้สืบเนื่องมาจากค่านิยมแล้วก็สืบสาวลงไปถึงความคิดที่เป็นเรื่องของภูมิปัญญา

ตอนนี้ฝรั่งจึงกลับไปทบทวนรากฐานทางความคิดในภูมิปัญญาของตนเองว่า อะไรกันที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ผิดพลาด ก่อนที่จะมาพัฒนาแบบนี้ อย่างที่ได้เอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมารับใช้วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจในแนวนั้น จะต้องมีความเชื่อ มีค่านิยม มีแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลัง เป็นรากฐานอยู่ ตอนนี้เขากำลังคิดค้นไปจนถึงจุดนี้ เพราะฉะนั้น จึงจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ที่หยั่งลึก

ลงไปจนกระทั่งถึงการเปลี่ยนแปลงในจิตใจของมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นภูมิปัญญา

เพราะฉะนั้น ตอนนี้ฝรั่งจึงบอกว่า โลกนี้จะต้องมีการปฏิวัติครั้งใหม่ และเป็นครั้งใหญ่ที่สุด เป็นการปฏิวัติทีเดียวพร้อมกันทั่วทั้งโลก และในเวลาที่สูงชันดับพลันที่สุด

โลกนี้ได้มีการปฏิวัติที่เป็นเรื่องของอารยธรรมมาก่อนแล้ว ๒ ครั้ง แต่เป็นการปฏิวัติในถิ่นหนึ่งแห่งหนึ่งก่อน ไม่พร้อมกัน และต้องใช้เวลาานกว่าการปฏิวัตินั้น ๆ จะเสร็จสิ้นไปทั่ว กล่าวคือ

การปฏิวัติครั้งที่หนึ่งเรียกว่า Agricultural Revolution คือการปฏิวัติทางการเกษตร ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อหนึ่งหมื่นปีมาแล้ว โดยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือมนุษย์ได้ตั้งถิ่นฐานแน่นอนแล้วจึงเกิดอารยธรรมขึ้น

แต่ก่อนนี้มนุษย์เที่ยววิ่งล่าสัตว์ แล้วก็เก็บอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติมากิน ไม่มีอารยธรรม จนกระทั่งเมื่อประมาณหมื่นปีมาแล้วนี้ มนุษย์ได้รู้จักอยู่กับที่ รู้จักปลูกพืชขึ้นมาเอง และเอาสัตว์มาเลี้ยง มีการทำคอกเก็บรักษาและมีที่เลี้ยงสัตว์ พออยู่กับที่แล้วก็สร้างบ้านสร้างเมือง เกิดมีกิจกรรมและกิจการต่าง ๆ เช่น การค้าขาย การช่างฝีมือ ศิลปวิทยา มีความเจริญขึ้นมา อารยธรรมมนุษย์ก็เกิดขึ้น เป็นการปฏิวัติ

อารยธรรมครั้งที่ ๑ เรียกว่า Agricultural Revolution

ต่อมาเมื่อมนุษย์เจริญขึ้น มีอารยธรรม มีความเจริญทางกิจการต่าง ๆ มากมาย ศิลปวัฒนธรรมพัฒนาขึ้นมาในยุคเกษตรกรรม ก็มีปัญหาอีก เพราะมนุษย์มีจำนวนมากขึ้น ประชากรพัฒนาอย่างรวดเร็ว ในระยะสองล้านปีก่อนในโลกนี้มีมนุษย์เพียง ๒-๓ ล้านคน ต่อมาพอถึงยุคปฏิวัติเกษตรกรรม ประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น ๒,๐๐๐ ล้านคน เมื่อประชากรเพิ่มมาก อาหารการกินที่ผลิตด้วยวิธีการเกษตรก็ไม่เพียงพอ และการทำมาหากินของมนุษย์ได้ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมในธรรมชาติด้วย ที่ดินทำกินก็น้อยลง มีคุณภาพลดลง มนุษย์จึงหาวิธีการใหม่ที่จะผลิตให้พอบริโภค ที่จะแก้ไขความขาดแคลน ก็ดิ้นรนไป ในที่สุดก็เกิดการปฏิวัติยุคที่สองเรียกว่า การปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือ Industrial Revolution

การปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดขึ้นแค่ประมาณ ๒๕๐ ปีนี้เอง (ถือกันว่าในอังกฤษมีในช่วงประมาณ ค.ศ. ๑๗๕๐ ถึง ๑๘๕๐) และเริ่มขึ้นในเขตยุโรปตะวันตกเท่านั้น แล้วจึงขยายออกจนขณะนี้ก็ยังไม่ทั่วโลก แต่ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในระบบสังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะการผลิตที่เพิ่มอย่างมหาศาล และ

ประชากรก็ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วต่อนั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ จากสองพันล้านเป็นห้าพันห้าร้อยล้านคน

การปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้โลกเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นฐาน และโดยทฤษฎีเศรษฐกิจแบบที่ใช้ในตะวันตกปัจจุบัน ที่ขึ้นยว่าผลิตให้มากที่สุดจะเจริญที่สุด และบริโภคให้มากที่สุดก็คือมีความสุขมากที่สุด วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พร้อมทั้งแนวความคิดตามนัยเศรษฐกิจตะวันตกแบบที่ว่านี้ได้ครอบงำวิถีการพัฒนาของตะวันตกตลอดมา และเมื่อตะวันตกขยายอิทธิพลมาสู่ตะวันออก เราก็ตามวิถีการพัฒนาแบบนั้นไปด้วย วิถีการพัฒนาแบบตะวันตกนั้นจึงได้เป็นวิถีการพัฒนาของโลกในปัจจุบันที่บอกว่าได้นำมาสู่ปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว

ทั้งที่รู้ว่าทางตัน ต้องหันหาทางใหม่

แต่ก็สูญเสียความหวัง จนหมดความมั่นใจ

การปฏิวัติครั้งที่สองที่เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมได้ผ่านไปแล้ว แม้ว่าหลายประเทศจะยังไม่ทันได้เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม และยังพยายามอยู่ แต่ตอนนี้เขาบอกว่าจะต้องมีการพลิกประวัติศาสตร์ใหม่ หนังสือตำราของตะวันตกที่ทันสมัยกำลังร่ำร้องกันถึงการปฏิวัติครั้งที่ ๓

การปฏิวัติครั้งที่ ๓ นี้ หนังสือบางเล่มเรียกว่า Sustainability Revolution อาจจะไม่แปลกว่าการปฏิวัติเพื่อความคงอยู่ยั่งยืน แต่หลายคนไม่เอาคำนี้ ก็ใช้คำใหม่ให้ง่ายและตรงเข้าไปอีกเรียกว่า Environmental Revolution คือการปฏิวัติในด้านธรรมชาติแวดล้อม นี่เป็นการปฏิวัติครั้งที่ ๓ ที่ร่ำร้องกัน

ที่เรียกว่าเป็นการปฏิวัติ เพราะจะต้องพลิกประวัติศาสตร์ จะต้องพลิกกระบวนการพัฒนา จะต้องพลิกแนวความคิด และจะต้องแสวงหาภูมิปัญญาใหม่ หนังสือบางเล่มก็บอกว่านี่คือการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของอารยธรรม

ตอนนี้อเมริกามีประธานาธิบดีคนใหม่ซึ่งเพิ่งจะปฏิญาณตัวเข้ารับตำแหน่งเมื่อวานขึ้นนี้ คือวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๓๖ ได้แก่ประธานาธิบดี บิล คลินตัน ซึ่งมีรองประธานาธิบดีชื่อนายแอล กอร์

ให้สังเกตว่า Al Gore นี่เป็น environmentalist คือเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ เขาเอาจริงเอาจังกับเรื่องนี้มานานแล้ว ถึงกับแต่งหนังสือออกมาเล่มหนึ่งชื่อเรื่อง Earth in the Balance อาจเรียกได้ว่าเป็นนักต่อสู้เพื่อรักษาธรรมชาติแวดล้อมเมื่อไม่นานมานี้ ตอนที่ยังเป็นว่าที่รองประธานาธิบดี ก็ได้นำคณะผู้แทนของอเมริกันไปประชุมเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม แกสสนใจเรื่องนี้มาก

ในหนังสือเล่มที่วานั้น ได้พูดถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของอารยธรรม ซึ่งหมายถึงอารยธรรมตะวันตกว่าอารยธรรมตะวันตกจะต้องมีการพลิกผันเปลี่ยนแปลงครั้งมโหฬาร และจะต้องลงลึกถึงสาระทางจิตใจ มนุษย์จะต้องปฏิวัติตัวเองไม่ใช่เฉพาะในภายนอก แต่ต้องเปลี่ยนแปลงถึงรากฐานทางด้านจิตใจทีเดียว และมีหนังสืออื่น ๆ ที่พูดถึงเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มาก

ไหน ๆ ก็ได้พูดถึงการเข้ารับตำแหน่งของประธานาธิบดีคลินตันแล้ว ขอแทรกเรื่องนี้เข้ามาหน่อย เมื่อวานขึ้นที่บิล คลินตัน ปฏิญาณตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีนั้นคนเป็นอันมากจะมาร่วมชมกับพิธีการที่ยิ่งใหญ่มโหฬารตื่นตื่นแต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือคำปราศรัยของท่าน เราจะต้องมองดูว่าเขาคิดอย่างไร และเขาจะทำอะไร ขอให้สังเกตในคำปราศรัยของท่าน

คำปราศรัยตอนหนึ่งของท่านคลินตัน จะบอกด้วยความภูมิใจว่า American idea คือแนวความคิดของอเมริกันได้รับการยอมรับปฏิบัติตามไปทั่วโลก นี่เป็นความภูมิใจของอเมริกัน ซึ่งก็เป็นความจริง แนวความคิดที่คนอเมริกันภูมิใจที่คนอื่นพากันทำตามนี่คืออะไร ที่จริงเขาพูดกันมาก่อนแล้ว ก่อนที่ท่านคลินตันจะปราศรัย เพราะฉะนั้น เมื่อท่านคลินตัน

พูดก็ไม่ต้องบอกว่าอะไร อันนั้นก็คือความคิดในเรื่อง democracy และ free market economy คือประชาธิปไตย และ เศรษฐกิจแบบตลาดเสรี หรือลัทธิทุนนิยมนั่นเอง

หนึ่ง ก็ความคิดประชาธิปไตย สอง ก็ความคิดตลาดเสรีตามระบบทุนนิยม นี่เป็นสิ่งที่คนอเมริกันภูมิใจมากในขณะนี้ เขียนภูมิใจอวดกันไว้ในหนังสือต่าง ๆ ในขณะที่โลกคอมมิวนิสต์แตกกระจายและอาณาจักรโซเวียตล่มสลาย ยุโรปตะวันออกเปลี่ยนพลิกจากระบบคอมมิวนิสต์มาหาระบบตลาดเสรี ที่ไหน ๆ ก็ยอมรับหมด ว่าโลกคอมมิวนิสต์ไปไม่รอด เพราะฉะนั้น ตอนนี้ก็มาสรรหาทุนนิยมและประชาธิปไตยไปตาม ๆ กัน นี่คือการภูมิใจของคนอเมริกัน ก็ควรที่จะภูมิใจ เพราะเขาเป็นผู้นำซึ่งเป็นที่ยอมรับว่ามีสิ่งที่ดีให้แก่ผู้อื่น

แต่เบื้องหลังความภูมิใจนี้คืออะไร เบื้องหลังความภูมิใจนี้ก็คือปมในใจ ที่ท่านบิล คลินตัน พูดอย่างนี้ไม่ใช่มีแต่ความภูมิใจอย่างเดียว แต่มองให้ลึกลงไป ก็จะมองเห็นว่า ท่านพูดอย่างนี้ขึ้นมาในท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางจิตใจของคนอเมริกันที่กำลังขาดความมั่นใจ

คนอเมริกันในระยะ ๑๐ ปีมานี้ ได้สูญเสียความมั่นใจลงโดยลำดับ มีความไม่มั่นคงทางจิตใจมากทั้งในด้านความ

หวังและความเชื่อถือ ฉะนั้น คำของท่านคลินตันในฐานะผู้นำจึงเป็นการพูดขึ้นในสภาพภูมิหลังอย่างนี้ เพื่อปลอบใจและปลุกใจคนอเมริกัน เมื่อปัญหามีอยู่ และผู้คนหวั่นใจกันอยู่ แต่บ้านเมืองยังมีอะไรที่ภูมิใจได้ ในฐานะของผู้นำ เขาก็หยิบเอาจุดนั้นขึ้นมาพูด ถ้อยคำส่วนอื่น ๆ ของ บิล คลินตัน นั้น สื่อแสดงปมความรู้สึกนี้ ถ้าวางไปอ่านดูจะเห็นว่าเขามีปมอะไรในใจอยู่บ้าง แต่เขาเป็นว่าเขามีความภูมิใจอันนี้อยู่ และความภูมิใจนี้เขาพูดขึ้นมาจากภูมิหลังที่มีปมในใจ คือการขาดความมั่นใจในตนเอง

เมื่อผู้เดินนำหน้าเกิดความหวั่นไหว

ทุกคนต้องช่วยกันหาทางออกใหม่

ขณะนี้สังคมอเมริกันก็อย่างที่ว่าเมื่อกลัว ขาดความมั่นใจในตัวเองมาก แม้แต่ความภูมิใจใน democracy และ free market economy ก็ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคง เราอย่าหลงไปตาม

ประชาธิปไตยอเมริกันกำลังมีสิ่งท้าทายมาก ขณะนี้อเมริกันกำลังประสบปัญหาหนักๆ มากมาย แม้แต่ประชาธิปไตยที่ภูมิใจมากนี้ก็มีปัญหาว่าจะไปรอดด้วยดีหรือเปล่า ปัญหาการแบ่งแยกสีผิว และแบ่งแยกเชื้อชาติเป็นต้น กำลัง

เด่นมากขึ้น และเข้ามาคุกคามประชาธิปไตย

ส่วน free market economy หรือเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี ในลัทธิทุนนิยม ก็ตั้งอยู่บนฐานของลัทธิเศรษฐศาสตร์แบบที่ก่อให้เกิดปัญหาการทำลายธรรมชาติ เพราะฉะนั้นในระยะยาวก็จะไปไม่รอด ถึงแม้ว่าตอนนี้จะชนะโลกคอมมิวนิสต์ แต่ที่จริงก็อยู่ในระบบความคิดทางเศรษฐศาสตร์แบบเดียวกัน

เศรษฐศาสตร์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ กับเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม นั้น คนทั่วไปมองว่าตรงกันข้าม นี่กว่าเป็นคนละพวก แต่พอลงไปถึงรากฐานแล้ว ก็มาจากแนวความคิดพื้นฐานอันเดียวกัน แต่มาแยกกันออกเป็นทุนนิยมกับสังคมนิยม เราจะต้องจับไปให้ถึงจุดนี้ให้ได้

ตอนนี้สิ่งที่สั่นคลอนก็คือความมั่นใจในภูมิปัญญา ที่เขาบอกว่า American idea ได้รับการยอมรับทั่วไปในโลกนั้น พูดง่าย ๆ ก็คือภูมิปัญญาอเมริกัน เขาต้องการพูดว่าภูมิปัญญาอเมริกันได้รับการยอมรับนับถือ นานาชาตินานาชาติพากันปฏิบัติตามโดยเลียนแบบ หรือเอาอย่างกันทั่วไป แต่ขณะนี้คนอเมริกันเองก็ไม่มีความมั่นใจในภูมิปัญญานี้ American idea เกี่ยวกับ democracy หรือประชาธิปไตย และ free market economy หรือเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีของระบบทุนนิยม นั้น บัดนี้ไม่มีรากฐานที่มั่นคงเสียแล้ว เพราะปัญหาที่ใหญ่ที่

สุดของมนุษยชาติทั้งหมดขณะนี้คือปัญหาธรรมชาติแวดล้อมเสีย ที่จะทำให้โลกนี้อยู่ไม่ได้ ที่จะพาอารยธรรมมนุษย์ไปสู่ความพินาศ ซึ่งเขากำลังมองหาทางออกกันอยู่ และกำลังก้าวเข้ามาถึงขั้นของการพิจารณาทบทวนถึงผลร้ายของความคิดพื้นฐานที่เป็นสาระของภูมิปัญญาอเมริกันที่ว่านี้

ขณะนี้ การแก้ปัญหการพัฒนาของโลกทั้งหมด ไม่ใช่ของประเทศอเมริกาประเทศเดียว ได้โน้มเข้ามาสู่วิถีที่ชาวพุทธจะต้องสังเกตเป็นพิเศษ เพราะพวกนี้หันมามองดูแนวความคิดแบบพุทธด้วย ในหนังสือที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหการพัฒนาของโลกและอารยธรรมของโลกในปัจจุบัน ที่วิเคราะห์ปัญหาสืบลึกลงไปถึงรากฐานของความคิดและภูมิปัญญาได้หันมาสนใจในแนวความคิดของพระพุทธศาสนาด้วย

ต้องหยั่งรู้สาเหตุของปัญหา

จึงจะมองเห็นทางแก้ไข

ขอเล่าสักหน่อยว่าเรื่องนี้เป็นมาอย่างไร เขาสืบลงไปว่า การพัฒนาที่ผิดพลาดของตะวันตกทั้งหมดนั้น ในที่สุดแล้วก็เกิดจากแนวความคิดที่ผิดพลาด เริ่มแต่ทำที่ต่อธรรมชาติ ชาวตะวันตกนั้นมีรากฐานทางความคิด ที่มองธรรมชาติต่างหากจากมนุษย์ โดยมองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ

และมองธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มีไว้สำหรับเอามารับใช้สนองความต้องการของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ที่จะครอบครองธรรมชาติ และจัดการกับธรรมชาติตามพอใจเพื่อสนองจุดหมายของตน

เวลานี้หนังสือของอเมริกันก็ตาม ของฝรั่งอื่นก็ตาม ที่วิเคราะห์เรื่องนี้ที่กำลังหาทางเปลี่ยนแปลงลงมาถึงขั้นรากฐานทางความคิดนี้ ต่างก็ยอมรับมตินี้ ฉะนั้นในการแก้ปัญหาจึงมีการย่ำอยู่บ่อยๆ ว่า ต่อไปนี้มนุษย์จะต้องมองตัวเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ขอให้สังเกตดูเถิด ที่เป็นอย่างนี้เพราะอะไร ก็เพราะพวกฝรั่งมองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติมาโดยตลอด

หนังสือบางเล่มบอกชัดเจนว่า อารยธรรมของเรา คือตะวันตกนั้น สอนให้มนุษย์มองตัวเองแยกต่างหากจากธรรมชาติ ความคิดของตะวันตกทุกอย่างสอดคล้องกันในแง่ที่สืบทอดขยายออกมาจากรากฐานความคิดอันนี้เหมือนกันหมด ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ หรือศาสนา หรือปรัชญา ตลอดจนแม้แต่เศรษฐศาสตร์ก็มองอย่างนี้

ดังนั้น แม้จะมองในแง่การเมืองและระบบเศรษฐกิจของโลก ไม่ว่าจะเป็นค่ายทุนนิยม หรือค่ายสังคมนิยมก็มองแบบนี้หมด คือมองด้วยแนวความคิดพื้นฐานเดียวกันว่า มนุษย์เป็นต่างหากจากธรรมชาติ มนุษย์จะเป็นผู้ครอบครองธรรมชาติ

มนุษย์จะเป็นผู้จัดการกับธรรมชาติเพื่อเอามาสนองความต้องการของตน ซึ่งได้กลายมาเป็นต้นตอของปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดของโลกในปัจจุบัน ฉะนั้น แนวความคิดนี้จะต้องเปลี่ยน เพราะแนวความคิดนี้เป็นรากฐานของการพัฒนาของตะวันตกทั้งหมดที่ได้ดำเนินมาเป็นพันๆ ปี

ท่าน Al Gore ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ได้เขียนยอมรับไว้ อาตมาจะอ่านให้ฟัง ในหนังสือ Earth in the Balance ท่าน Al Gore ที่เป็นรองประธานาธิบดีอเมริกาในปัจจุบัน ได้วิเคราะห์แล้วลงมติว่า

"It is certainly true that our civilization is built on the premise that we can use nature for our own ends without regard to the impact we have on it."

ขอแปลว่า : เป็นความจริงอย่างแน่นอนว่า อารยธรรมของเรา (คืออารยธรรมตะวันตก) สร้างขึ้นบนฐานความเชื่อที่ว่า เราสามารถใช้ธรรมชาติ เพื่อสนองวัตถุประสงค์ของเรา โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อธรรมชาตินั้น

อันนี้เป็นคำของ Al Gore ซึ่งได้ยอมรับว่า การมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างผิดพลาดนั้นเป็นความจริงที่ได้มีมาในอารยธรรมตะวันตกอย่างแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย

เมื่อจับจุดปัญหาได้แน่

ก็สืบสาวเพื่อแก้ไขตรงกับเหตุปัจจัย

หนังสือบางเล่มสืบลึกลงไปจนถึง Socrates, Plato, Aristotle รวมความก็คือว่า ตอนนี้อย่างที่เคยมักภูมิใจกับบรรพบุรุษผู้สร้างรากฐานอารยธรรมตะวันตกนั้น ได้เปลี่ยนท่าทีเปลี่ยนใจเปลี่ยนความเห็นใหม่แล้ว ตอนนี้อย่าง Plato, Aristotle กำลังถูกตีหรือกำลังไม่เป็นที่พอใจของพวกนักคิดสมัยใหม่ของตะวันตกในแง่หนึ่งเหมือนว่าจะกลายเป็นผู้ร้ายไปแล้ว เพราะกลายเป็นผู้ทำให้การพัฒนาของตะวันตกนี้นำมนุษย์ไปสู่ความหายนะ

ขอยกตัวอย่าง เช่น Mr.Clive Ponting เขียนหนังสือวิชาการเล่มหนึ่งชื่อว่า A Green History of the World บทหนึ่งก็สืบประวัติความคิดของตะวันตกว่าเป็นฐานความคิดที่นำมาสู่ความผิดพลาดในการพัฒนาปัจจุบันอย่างไร เริ่มตั้งแต่ Socrates เขากล่าวถึงความคิดของ Socrates ที่ได้บอกไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายถูกสร้างขึ้นและเลี้ยงดูเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ แล้วก็ยกหลักฐานคำกล่าวของปราชญ์และศาสนาของฝรั่งในอดีตมาอ้างมากมาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดของตะวันตกนั้น สอดคล้องกันหมดที่ให้องค์กรหรือชาติเป็นเครื่องมือรับใช้

สนองความต้องการของมนุษย์

Aristotle ในหนังสือชื่อ Politics ก็ได้บอกไว้ว่า ธรรมชาติสร้างสัตว์ทั้งหลายมาเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์เช่นเดียวกัน จนมาถึง Christian Bible คือคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์ ซึ่งมีคัมภีร์ Genesis ที่รับมาจากยิว ก็บอกว่า พระผู้เป็นเจ้าได้สร้างสัตว์เดรัจฉาน พืชพรรณธัญญาหาร และทุกสิ่งทุกอย่างเคลื่อนไหวอยู่บนพื้นโลกนี้ เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ เพื่อเป็นอาหารแก่มนุษย์ ให้มนุษย์มี dominion คือมีอำนาจครอบครอง จนกระทั่งมาถึง Descartes ซึ่งเป็นนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ และเป็นผู้นำของ modern science คือวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ก็ได้พูดถึงจุดมุ่งหมายของวิทยาศาสตร์ว่า วิทยาศาสตร์นั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์นี้สามารถเอาความรู้ที่เพิ่มขึ้นนั้น มาใช้เพื่อทำตนเองให้เป็นเจ้าเป็นนาย เป็นเจ้าของธรรมชาติ

ต่อมาอีก Francis Bacon ซึ่งเป็นกวีผู้ยิ่งใหญ่ ก็บอกทำนองเดียวกันว่า เมื่อเรารู้จักธรรมชาติแล้ว ธรรมชาตินั้นจะได้อุปการครอบครอง เราจะได้เป็นเจ้านาย จัดการเอาธรรมชาติมาใช้สนองความต้องการเป็นบริการแก่มนุษย์ ส่วน Immanuel Kant นักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ได้ไปไกลถึงขนาดที่สอนว่า มนุษย์นั้นสามารถจัดการกับธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีความรับผิดชอบในทางจริยธรรมเลย

ใกล้เข้ามาอีก Sigmund Freud ซึ่งหลายท่านจะต้องเคยได้ยินชื่อ เพราะเป็น psychoanalyst คือนักจิตวิเคราะห์ที่ยิ่งใหญ่ ท่านผู้นี้บอกว่า อุดมคติของมนุษย์ก็คือ การที่จะเข้าสู่จิตธรรมชาติ บังคับธรรมชาติให้เชื่อฟังเจตจำนงของมนุษย์ภายใต้การนำทางของวิทยาศาสตร์

ในวงการคอมมิวนิสต์ฝ่ายโลกสังคมนิยมก็แบบเดียวกัน นักประวัติศาสตร์โซเวียตคนหนึ่งชื่อว่า M.N. Pokrovskiy ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ Brief History of Russia บอกว่า เมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีบรรลุถึงความสมบูรณ์พร้อมแล้ว ธรรมชาติจะกลายเป็นเหมือนกับซีฟิ่งอันอ่อนแออยู่ในมือของมนุษย์ ที่เขาสามารถจะปั้นมันให้เป็นรูปอย่างใดก็ได้ตามปรารถนา

นี่คือแนวคิดตะวันตก ที่ฝรั่งสมัยปัจจุบันสืบค้นเอามาให้ช่วยกันดูมากมาย ในที่นี้ได้ยกมาให้เห็นเพียงเป็นตัวอย่าง ซึ่งเขาสรุปว่าโลกตะวันตกทั้งหมดคิดแบบเดียวกัน มีฐานความคิดอย่างเดียวกัน มีภูมิปัญญาอย่างเดียวกัน ถึงแม้จะไปแยกกันเป็นแบบสังคมนิยมและเป็นทุนนิยม ก็ไม่ไปไหนเลย แนวความคิดพื้นฐานก็ยังคงเป็นอย่างเดียวกันทั้งสิ้น

ถึงตอนนี้ จุดยุติไม่ใช่อยู่แค่การแข่งระหว่างทุนนิยมกับสังคมนิยมเท่านั้น แม้ว่าสังคมนิยมคอมมิวนิสต์จะล้มลงไป

แพ้ทุนนิยมแล้ว แต่ทุนนิยมเองก็ไปไม่รอด เพราะทุนนิยมก็ตั้งอยู่บนฐานความคิดอันเดียวกันนั่นเอง จึงจะต้องเปลี่ยนแนวความคิดพื้นฐานของตนเสีย

อารยธรรมถึงจุดหักเหแล้ว โลกหันหาทางเลือกใหม่

เป็นอันว่าตอนนี้ฝรั่งยอมรับว่าแนวความคิดของตะวันตกตลอดประวัติศาสตร์ของอารยธรรมนับพันปี ได้สอนอย่างเดียวกันหมด มีเถียงกันอยู่นิดๆในตอนที่ว่าด้วยรายละเอียด ซึ่งบางอย่างก็ไม่เหมือนกันบ้าง อย่าง Mr. Clive Ponting นี่ตีศาสนาคริสต์หนักเลย เขาบอกว่า เป็นตัวการที่ทำให้มนุษย์มองธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องรับใช้มนุษย์ มนุษย์จะต้องครอบครองครอบงำ จัดการกับธรรมชาติตามชอบใจ เอาธรรมชาติมารับใช้สนองความต้องการของมนุษย์ Al Gore คำนึงตรงนี้ว่า ศาสนาคริสต์ไม่ได้สอนถึงขนาดนั้น ศาสนาคริสต์สอนแต่เพียงว่า พระเจ้าสร้างธรรมชาติ คือสัตว์และพืช สร้างชีวิตทั้งหลายขึ้นมา ให้อยู่ในความดูแลของมนุษย์ โดยเป็นสมบัติของพระผู้เป็นเจ้า ให้มนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อจะได้ดูแลสมบัติของพระผู้เป็นเจ้าไว้ เรียกว่าให้มนุษย์ทำหน้าที่ของสจ๊วต Al Gore เถียง Clive Ponting เป็นต้นอย่างนี้

ตอนนี้ ในรายละเอียดฝรั่งมีความเห็นแตกต่างกันบ้าง

แต่ในความคิดรวบยอด หรือในความคิดโดยสรุปแล้วเหมือนกัน นาย Al Gore เถียงในแง่ว่าไม่อยากให้ศาสนาคริสต์ต้องรับผิดชอบเรื่องนี้ เขายอมรับว่าศาสนาคริสต์สอนว่าพระเจ้าสร้างธรรมชาติให้อยู่ในอำนาจครอบงำของมนุษย์ แต่เขาตีความว่ามนุษย์จะต้องดูแลรับผิดชอบธรรมชาติ ในฐานะเป็นสมบัติของพระเจ้า ไม่ใช่จะทำตามชอบใจตนเอง มนุษย์มีหน้าที่ดูแลธรรมชาติแทนพระองค์เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม Al Gore ก็ยอมรับว่า พวกนักบวชคริสต์หรือสถาบันศาสนาคริสต์ไม่เข้าใจความคิดเดิมของคัมภีร์ จึงไปสมมติหาแนวความคิดของกรีก แล้วแนวความคิดของกรีกก็เข้ามาครอบงำคำสอนของคริสต์ศาสนาตลอดมา เพราะฉะนั้น ไม่ว่าเจตนารมณ์เดิมของคริสต์ศาสนาจะสอนว่าอย่างไรก็ตาม แต่คำสอนที่มีผลในทางปฏิบัติก็ออกมาเป็นแบบเดียวกันตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา คือสอนให้มนุษย์มองธรรมชาติในแง่ที่ตนจะเข้าไปจัดการเอามารับใช้สนองความต้องการของตน และ Al Gore ก็ติเตียนพวกนักเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในปัจจุบันที่ยังคงสอนให้คนมองธรรมชาติตามแบบปรัชญากรีก

รวมความก็คือ Al Gore บอกว่า แนวความคิดปัจจุบันที่ชาวคริสต์มองธรรมชาติเป็นสิ่งแยกต่างหากจากมนุษย์ ที่จะ

ต้องรับใช้มนุษย์ ซึ่งมนุษย์จะจัดการได้ตามชอบใจนั้น เป็นความคิดที่ศาสนาคริสต์ได้รับมาจากอิทธิพลกรีก แล้ว Al Gore ก็ตี Plato บอกว่า ความคิดและคำสอนของศาสนาคริสต์ที่ให้จัดการกับธรรมชาตินั้น ได้รับอิทธิพลมาจาก Plato อันนี้เป็นรายละเอียดที่เราไม่จำเป็นต้องพูดมาก

เอาเป็นว่า ขณะนี้ฝรั่งกำลังเดินมาถึงจุดแห่งความสำนึกนี้แล้ว ดังที่ได้ยกตัวอย่าง Clive Ponting ที่ได้นำหลักฐานมาแสดงให้เห็นว่า แนวความคิดของศาสนาปรัชญาและศาสตร์ทั้งหลายในตะวันตกทั้งหมด ได้มองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ และเป็นเจ้าเป็นนายที่จะเข้าไปจัดการกับธรรมชาติ แล้วเขาก็บอกต่อไปว่า แนวคิดของตะวันตกนี้แตกต่างตรงข้ามกับศาสนาตะวันออกทั้งหลาย ซึ่งไม่ได้มองมนุษย์แยกจากธรรมชาติ แต่มองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อันนี้เป็นเรื่องของเราเองที่จะต้องวิเคราะห์ดู ฝรั่งเขามองได้เท่าที่เขาเห็น เราเป็นเจ้าของเรื่องเอง จะต้องมาพิจารณาว่าตัวเรามีรากฐานความคิดอย่างไร

ใจความก็คือว่า เวลานี้ ฝรั่งปัจจุบันเกิดความผิดหวัง ไม่พอใจกับความคิดหรือภูมิปัญญาที่เป็นรากฐานแห่งอารยธรรมของตนและหันมาสนใจความคิดตะวันออกในพระพุทธศาสนาเป็นต้น ที่มีความเป็นมิตรกับธรรมชาติ เราก็ควรรู้เท่าทัน

ความเคลื่อนไหวนี้ด้วย

พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบของความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ตามกระบวนการของธรรมชาติ พุดง่าย ๆ ว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การกระทำ และความเป็นไปของมนุษย์ทั้งทางกายและในจิตใจทั้งหมดอยู่ในระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ฉะนั้นทุกอย่างในโลกจึงอยู่ในระบบเดียวกันทั้งสิ้น การเคลื่อนไหวทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาเป็นกรรมเป็นการกระทำ แล้วย่อมมีผลกระทบส่งต่อ ๆ กันไป อันนี้เป็นแนวความคิดที่ฝรั่งกำลังสนใจกันมาก

ฉะนั้น เมื่อชาวพุทธมองกว้างออกมาถึงความเป็นไปในโลกจริง ๆ แล้ว ก็จะเห็นในสิ่งที่ตัวจะให้แก่โลกทันที พร้อมทั้งรู้ด้วยว่าฝรั่งเป็นอะไร เป็นอย่างไร ต้องมองฝรั่งให้ทั่วตลอดอย่าไปมองแค่ภาพตื่นเต้นทางโทรทัศน์เท่านั้น

ผู้เคยเดินนำไม่แน่ว่าจะคลำหาทางไหว

ผู้ใดเห็นทางผู้นั้นควรลุกขึ้นเดินนำไป

อนึ่ง ในขณะนี้ เมื่อฝรั่งมองเห็นตระหนักว่าโลกถูกภัยอันตรายคุกคาม จะไปไม่รอด และเกิดความคิดใหม่ว่าการพัฒนาแบบที่ทำกันมานี้จะต้องพลิก จะต้องปฏิวัติกันใหม่ อารยธรรมของโลกจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และ

ต้องเปลี่ยนแปลงถึงขั้นรากฐานทางความคิดหรือทางภูมิปัญญา โดยจะต้องแสวงหาแนวทางปรัชญาอันใหม่ ในขณะที่เขากำลังคิดเรื่องนี้กันอยู่ เขาได้รู้สึกตระหนักขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง คือมองเห็นความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมนั้นมีความสำคัญทั้งในทางจิตใจ ในทางสังคม และทางธรรมชาติแวดล้อม แต่ในโลกตะวันตกและสังคมที่คิดอย่างตะวันตก มักจะมองความหมายของจริยธรรมเพียงในแง่สังคมเท่านั้น ครั้นมาถึงตอนนี้เขาได้หันมาเน้นในการที่จะเอาจริยธรรมมาใช้ในแง่ของการรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมด้วย

ที่นี่ พอฝรั่งจะยกเอาจริยธรรมขึ้นมาให้ความสำคัญ ฝรั่งก็ประสบปัญหา แต่ก่อนจะพูดถึงปัญหา จะขอพูดแทรกนิดหนึ่งว่า ขณะนี้ฝรั่งให้ความสำคัญแก่จริยธรรมมาก จนกระทั่งมีวิชาใหม่ ๆ เช่น Business Ethics คือจริยธรรมธุรกิจ ซึ่งกลายเป็นวิชาที่สอนในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง รวมทั้งมหาวิทยาลัยชั้นนำอย่างฮาร์วาร์ด พร้อมทั้งมีตำรา Business Ethics เกิดขึ้น และพร้อมกันนั้นวิชาจริยธรรมอื่นที่มีอยู่ก่อน เช่น Medical Ethics คือจริยธรรมทางการแพทย์ หรือจรรยาแพทย์ก็ได้รับความเอาใจใส่มากขึ้นด้วย

เดี๋ยวนี้องค์กรและบริษัทใหญ่ ๆ พวกนี้ว่าจ้างพวกนัก

ปรัชญาที่ชำนาญจริยศาสตร์เข้าไปทำงานเพื่อเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรม นักจริยธรรมกลายเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ ในหนังสือ Megatrends 2000 บอกว่า พวกนักศีลธรรมที่สมัยก่อนตกงาน ไม่มีงานทำ เดียวนี้กลับเป็นที่ต้องการ เป็นที่จ้างอน นี่เป็นความเคลื่อนไหวในโลกที่พัฒนา

อย่างไรก็ตาม พอมีความสนใจในเรื่องจริยธรรม หรือ Ethics ขึ้นมา ฝรั่งก็เกิดปัญหาติดขัด เพราะอะไร เพราะจริยธรรมของตะวันตกได้ถูกตีตกไปนานแล้ว พร้อมกับที่วิทยาศาสตร์เจริญขึ้นมา อันนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิหลังของจริยธรรมตะวันตกเอง

จริยธรรมตะวันตกนั้นเกิดจากคำสอนของศาสนา ที่ถือว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างผู้ดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะฉะนั้นจริยธรรมตะวันตกจึงเป็นจริยธรรมแบบเทวบัญชา

จริยธรรมเทวบัญชา คือจริยธรรมที่เป็นไปตามคำสั่งของพระเจ้าเป็นเจ้าหรือเทพเจ้าว่าให้มนุษย์ทำอย่างนั้น และไม่ทำอย่างนั้น มนุษย์ต้องเชื่อคำสั่งของพระเจ้า เพราะถ้าเชื่อและปฏิบัติตามก็จะได้รับความโปรดปรานประทานรางวัล แต่ถ้าฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ

ที่นี้ พอวิทยาศาสตร์เจริญขึ้นมา วิทยาศาสตร์ก็ตีว่าความเชื่อทางศาสนานั้นมลาย มีที่ไหน พระเจ้าสั่ง พระเจ้า

สร้าง เป็นเรื่องเหลวไหล ไม่มีเหตุผล ทำให้ชาวตะวันตกเสื่อมจากความเชื่อถือในจริยธรรมแบบเทวบัญชา

แต่พอดีจริยธรรมเทวบัญชาตกไปแล้ว วิทยาศาสตร์ก็ไม่ได้ให้หลักอะไรมาแทน เพียงแต่ทำให้คนตะวันตกหันไปมองใหม่ว่า จริยธรรมนี้เป็นเรื่องที่มนุษย์คิดกันขึ้นเอง เพื่อหาทางที่จะอยู่กันด้วยดี เป็นเรื่องสมมติเท่านั้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าความดีและความชั่วในแต่ละสังคมจึงไม่เหมือนกัน ในสังคมนี้บอกว่าทำอย่างนี้ดี แต่อีกสังคมหนึ่งบอกว่าทำอย่างนั้นไม่ดี ในสังคมนี้บอกว่าทำอย่างนั้นไม่ดี แต่อีกสังคมหนึ่งบอกว่าทำอย่างนั้นดี มันก็ขัดแย้งกัน เพราะฉะนั้นจริยธรรมจึงไม่มีจริง ไม่เป็นสัจธรรม เป็นเรื่องที่มนุษย์กำหนดกันขึ้นเอง

เมื่อวิทยาศาสตร์ตีจริยธรรมตกไปแล้ว และไม่สนใจ ไม่ได้ให้หลักอะไรในเรื่องนี้ ฝรั่งก็กว้าง จริยธรรมก็เลือนลอย คนทั่วไปไม่สนใจ ไม่ให้ความสำคัญแก่จริยธรรม ครั้นมาถึงบัดนี้เมื่อจริยธรรมกลับมีความสำคัญขึ้นมาอีก เพราะความจำเป็นที่ถูกภัยคุกคาม ฝรั่งก็ไม่ว่าจะยึดเอาจริยธรรมที่ไหน

พวกหนึ่งก็หันกลับไปหาจริยธรรมของศาสนาเทวบัญชานั้นแหละ แต่ก็เจอปัญหานักถึงสองประการ คือ นอกจากจริยธรรมเทวบัญชานั้นจะถูกวิทยาศาสตร์ตีตกไปแล้ว ก็มี

ปัญหาในวงการศาสนาเองที่ไม่มีเอกภาพ มีความขัดแย้งกันมาก เพราะว่าศาสนาของฝรั่งนั้น แม้จะเป็นศาสนาเดียวกัน แต่ก็แตกแยกกันเป็นร้อย ๆ นิกาย แต่ละนิกายก็สอนไม่เหมือนกัน จะเอาของนิกายไหนก็ลงตัวไม่ได้ ก็เกิดการถกเถียงขัดแย้งกันอยู่

อีกพวกหนึ่งก็หันไปเอาจริยธรรมแบบของนักปรัชญาหรือนักคิดทางการศึกษา เอา Kohlberg บ้าง เอา Simon บ้าง มาอ้าง ซึ่งที่จริงจริยธรรมพวกนี้ก็คือการหาทางออกเพื่อแก้ปัญหาที่ว่าไม่มีจริยธรรมที่จะเอามาใช้ นานิยมที่เขาใส่แสลงปัญญา แต่ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะน่าภูมิใจ

ตกลงว่า ในเรื่องจริยธรรมนี้ ปัจจุบันเมื่อเกิดความต้องการจริยธรรมอย่างสูง และจำเป็นจะต้องส่งเสริมจริยธรรม ฝรั่งก็เกิดมีปัญหาขึ้นสองชั้น ปัญหาที่หนึ่งคือทำอย่างไรจะให้คนมีจริยธรรม และปัญหาที่สองคือจะเอาจริยธรรมที่ไหนมาใช้ พุดอีกอย่างหนึ่งว่า ต้องแก้ปัญหาจริยธรรม แต่ไม่มีจริยธรรมที่จะเอามาใช้แก้ปัญหา จริยธรรมที่เอามาพิจารณา ก็หลากหลาย ลงตัวกันไม่ได้ ที่ว่ามานี้ก็เป็นข้อเสียเปรียบของฝรั่ง ที่ว่าพอจะแก้ปัญหาขึ้นมาก็เกิดความเคว่งคว้างขึ้น เริ่มต้นตั้งแต่ปัญหาว่าจะเอาจริยธรรมที่ไหนมาใช้ ตอนนี้ก็ยังเถียงกันอยู่ เป็นปัญหากันมากในเรื่องนี้

เพราะฉะนั้น เราจึงต้องรู้เท่าทันสภาพความเป็นไปในโลก สำหรับสังคมไทยเรานั้นนับว่าโชคดีทั้งสองประการ คือ ทั้งในแง่ที่เรามีเอกภาพในเรื่องของคำสอนในทางพระศาสนา และในแง่ของหลักการที่ว่า จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นจริยธรรมตามธรรมชาติ เป็นจริยธรรมแห่งสัจธรรมที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถจะมาโค่นล้มได้ เพราะจริยธรรมนี้เป็นเรื่องของความเป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในธรรมชาติ กฎแห่งจริยธรรมนั้นเป็นกฎธรรมชาติ เป็นไปตามธรรมชาติของมัน ไม่มีใครสั่ง ไม่มีใครสร้าง พระพุทธศาสนาสอนให้รู้ความจริงอย่างนั้น เพราะฉะนั้น เราจึงไม่มีความวิตกในเรื่องนี้

นี่คือสภาพที่โยงมาจากความเป็นไปในตะวันตกปัจจุบัน ที่ตะวันตกกำลังขาดความมั่นใจที่เราจะต้องรู้เท่าทัน

สรุป

เราก็ได้มองสถานการณ์พระพุทธศาสนาในวันนี้ ตั้งแต่วงศาเป็นวงศาการคณะสงฆ์ ออกไปสู่วงการพุทธศาสนิกชน ฝ่ายคฤหัสถ์ แล้วขยายออกไปถึงวงการสังคมประเทศไทยทั้งหมด แล้วก็ออกไปทั่วโลก โดยเน้นประเทศผู้นำคือประเทศที่พัฒนาแล้ว

ในฐานะที่เป็นครุวิชาพุทธศาสนา ต้องถือตนว่าเป็นผู้นำทางปัญญา ไม่ใช่เป็นเพียงผู้นำทางความประพฤติอย่างเดียว การสอนจริยธรรมในปัจจุบันจะได้ผลต้องมีปัญญารองรับ และมีความเป็นผู้นำทางปัญญามาสร้างศรัทธาให้เกิดความเชื่อถือ แล้วความประพฤติที่ดีจึงจะไปได้ มิฉะนั้นจะถูกอิทธิพลของค่านิยมแห่งยุคสมัยเข้ามาขัดขวาง กล่าวคือเวลานี้เราอยู่ในยุคของการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะประเทศไทยนี้ แม้โลกเขาจะหักเลี้ยว หันกลับมาทบทวนแนวทางพัฒนากันใหม่ แต่ไทยเรายังวิ่งตามเขาอยู่ในอดีต เพราะฉะนั้น ค่านิยมทางวัตถุแบบอุตสาหกรรม และค่านิยมแบบเทคโนโลยีก็จะ

สรุป

๑๑๕

ยังครอบงำสังคมไทยอยู่ต่อไปอีกนาน

ในสังคมแบบนี้ เรามีค่านิยมที่ไม่ยกย่องผู้มีความประพฤติดี ถ้าหากว่าคนนั้นไม่มีวัตถุและไม่มีปัญญา ในแง่ของการมีวัตถุนั้นเราไม่ต้องการ เพราะเราไม่อยากจะคนมาวัดกันด้วยควมมีวัตถุพรั่งพร้อม แต่เราต้องเอาปัญญามาเป็นตัวนำ ถ้าเรามีความเป็นผู้นำทางปัญญาแล้ว ความประพฤติของเราก็จะได้รับการยอมรับเชื่อถือได้ นอกจากนั้น ความเป็นผู้นำทางปัญญานี้จะเป็นตัวกลับมาช่วยแก้ปัญหาได้ด้วย ทั้งในแง่ของการแก้ปัญหาความประพฤติ และช่วยชี้แนะแนวทางของการพัฒนาแบบใหม่

อนึ่ง เราจะต้องรู้ตระหนักว่า ปัญหาของมนุษย์ในปัจจุบันนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง แต่เป็นปัญหาทั่วทั้งโลก ซึ่งมีผลกระทบต่อกัน โดยเฉพาะก็คือปัญหาธรรมชาติแวดล้อมอย่างที่วามมาแล้ว ปัจจุบันนี้เขานิยมใช้คำว่า global อะไรต่ออะไรก็ต้องเป็น global คือเป็นเรื่องของทั่วโลก

เวลานี้สิ่งที่มนุษย์ทำ แม้ในที่ใดที่หนึ่ง ก็มีผลกระทบไปทั่วโลก และความคิดสำคัญ ๆ ในโลก โดยเฉพาะในส่วนที่นำทางการพัฒนานั้น เป็นสิ่งที่เราจะต้องตามให้ทัน เราจะต้องรู้จุดอ่อนจุดแข็งของตะวันตก ต้องรู้ว่าปัจจุบันนี้ตะวันตกไป

ถึงไหน ติดตันอย่างไร มีปัญหาอย่างไร และเขากำลังหาทางออกอย่างไร ตลอดกระทั่งว่าเรามีอะไรที่จะให้แก่เขาได้บ้าง

ถึงตอนนี้ก็ต้องกลับมาย้ำเน้นเรื่องสำคัญที่พูดมาแล้วว่า แนวทางที่จะแก้ไขปัญหานี้ก็คือ การแก้ไขสภาพจิตที่ฝังรากลึกมาในสังคมไทยประมาณหนึ่งศตวรรษ คือสภาพจิตของความเป็นผู้ตามและเป็นผู้รับ โดยสร้างจิตสำนึกของความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ขึ้นมาแทน

ท่านอาจารย์และครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกท่าน ทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์ กำลังทำหน้าที่ที่สำคัญขออย่าได้ท้อถอยเลย แต่เราจะต้องจับจุดให้ถูกว่า ในพระพุทธศาสนาของเรานี้ ตัวหลักการอยู่ที่ไหน ปัญหาในบ้านในเมืองในสังคมของเรา แม้แต่ในหมู่ชาวพุทธหรือชุมชนชาวพุทธนั้นคืออะไร จุดที่จะแก้ไขปัญหายูอยู่ที่ไหน และจะทำอย่างไร ถ้าเรารู้จักหลักการของเรา เราจะแก้ปัญหาได้ง่าย แต่ถ้าจับหลักการ จับจุดจับประเด็นไม่ถูกแล้ว การแก้ปัญหา ก็จะวุ่นวาย วุ่นวาย สับสน

นอกจากในหมู่ของเราเองแล้ว เราก็ต้องมองปัญหากว้างออกไปทั่วโลก โดยเฉพาะปัญหาของประเทศพัฒนาแล้ว ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปของประเทศอื่น ๆ ในโลกทั้งหมด เพราะประเทศไทยเรากำลังเดินตามวิถีทางการพัฒนาแบบ

ของตะวันตกอยู่ และเราจะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของโลกนั้นด้วย เพราะฉะนั้นจะต้องมองกว้างทั่วโลก อย่ามองแคบ ๆ เฉพาะสังคมไทยเท่านั้น ไม่เพียงพอ

เป็นอันว่าทั้งหมดนี้เป็นความรับผิดชอบของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ท่านมีภารกิจอันยิ่งใหญ่ ซึ่งวิชาอื่น ๆ ไม่สามารถจะทำได้ หรือไม่สนใจที่จะทำ อย่างที่กล่าวแล้วว่า วิชาการส่วนมากนั้น ถ้าพูดว่าเป็นการศึกษา ก็ไม่ได้เป็นตัวการศึกษาที่แท้จริง เพราะวิชาการส่วนมากที่เราศึกษาในปัจจุบันนั้นเป็นวิชาที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการศึกษาประเภทสนองสังคมเท่านั้น

การศึกษาที่แท้ ไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษาเพื่อสนองสังคมเท่านั้น การศึกษาที่แท้นั้นเป็นตัวการพัฒนาสังคม เป็นตัวแก้ไขปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาของสังคม และเป็นผู้ นำทางให้แก่สังคม เราจะต้องตระหนักในหน้าที่รับผิดชอบอันนี้ และจากสถานะที่มีอยู่อย่างชัดเจนอันนี้ เราก็จะก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้นำทางปัญญาอย่างแท้จริง ฉะนั้น ถ้าครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาจับจุดจับหลักของตนได้ถูกต้องแล้ว ก็จะเป็นผู้นำทางให้แก่วงการของวิชาการและการศึกษาอย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้น จึงขอให้ท่านมีความภูมิใจในตัวเองอย่างนี้

แล้วก็สร้างความภูมิใจนี้ให้ถูกหลักถูกเรื่องกัน ไม่ใช่มีแต่ความภูมิใจเลื่อนลอยที่เป็นมานะ อันแฝงด้วยโมหะ แต่จะเป็นมานะที่แม้จะมีส่วนเป็นกิเลสอยู่บ้าง แต่ประกอบด้วยปัญญา แล้วเราก็จะพัฒนาไปสู่ความมีปัญญามากยิ่งขึ้น ๆ จนกระทั่งไม่ต้องอาศัยมานะอีกต่อไป

อาตมภาพได้กล่าวมา บัดนี้ก็สมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยายธรรม เรื่องสถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเพียงแค่นี้

ขออนุโมทนาทุกท่าน และขอให้ทุกท่าน ทั้งที่เป็นพระสงฆ์ และอาจารย์ ครูในโรงเรียน และในวงการวิชาการทุกท่าน จงเจริญพรพร้อมด้วยกำลังใจ กำลังใจ และกำลังปัญญาที่จะปฏิบัติการกิจเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม ประเทศชาติ และอารยธรรมของมนุษยชาติ ให้ประสบความสำเร็จด้วยดีโดยทั่วกันทุกท่าน เทอญ

งานเผยแพร่วรรณ

ของ

มูลนิธิพุทธธรรม

มูลนิธิพุทธธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ออกใบอนุญาตให้ ณ ๑๔ ก.ค. ๒๕๒๙

เลขที่อนุญาตที่ ค. ๕๓๙/๒๕๒๙

กรุงเทพมหานคร ออกใบอนุญาตให้ ณ ๓ มิ.ย. ๒๕๓๐

เลขทะเบียนลำดับที่ ๓๖๐๒

คณะกรรมการ

๑. นายยงยุทธ์ ธนะปุระ	ประธาน
๒. อ.กาญจนา บุณนาค	กรรมการ
๓. นางบุบผา คณิศกุล	กรรมการ
๔. นายปัญญา วิจินธนสาร	กรรมการ
๕. นางชุติมา ธนะปุระ	กรรมการ
๖. Mr. Bruce Evans	กรรมการ

วัตถุประสงค์ มูลนิธิพุทธธรรมมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. ศึกษา ทำนุบำรุง ส่งเสริม และเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทย ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักการเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาทั้งส่วนบุคคลและสังคม
๒. ให้การสงเคราะห์ทั้งทางจิตใจ และวัตถุ แก่ประชาชนทั่วไป ผู้มีความจำเป็น หรือเดือดร้อน
๓. ศึกษา ทำนุบำรุง ส่งเสริม และเผยแผ่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา
๔. ร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์

ถ้อยแถลง

ของ

มูลนิธิพุทธธรรม

มูลนิธิพุทธธรรม ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แพร่หลายออกไปในวงกว้างด้วยรูปแบบต่างๆ โดยเล็งเห็นว่าความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และการที่จะนำความสงบสุขมาสู่สังคมโดยส่วนรวม

๑. การเผยแผ่หนังสือธรรมะ มูลนิธิพุทธธรรม ได้จัดพิมพ์หนังสือที่มีสาระประโยชน์และทรงคุณค่าออกมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ โดยแบ่งสรรให้มีทั้งส่วนสำหรับจำหน่าย และส่วนที่แจกเป็นธรรมทานดังนี้

ก. การแจกเป็นธรรมทาน หนังสือธรรมะภาคภาษาไทยที่มูลนิธิฯ จัดพิมพ์ทุกเล่ม ได้แบ่งไว้เป็นส่วนธรรมทานสำหรับแจก ๗,๐๐๐ เล่ม โดยส่งไปยังท้องสมุด และวัดต่างๆ ทั่วประเทศ และแก่ผู้สนใจตามรายชื่อที่จัดทำเป็นบัญชีส่งประจำ ส่วนหนังสือภาคภาษาอังกฤษ มูลนิธิฯ ก็จัดส่งไปเผยแพร่ในต่างประเทศด้วย ทั้งโดยการจำหน่าย และมอบให้โดยไม่คิดมูลค่า

ในการทำงานนี้ ทุนค่าจัดพิมพ์และค่าจัดส่ง บางส่วนได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้มีจิตศรัทธาบริจาค ทางมูลนิธิฯ ขอขอบพระคุณท่านผู้สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธธรรม มา ณ ที่นี้ด้วย

ข. การจำหน่าย แม้ว่ามูลนิธิฯ จะมุ่งดำเนินงานเป็นการกุศลเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา และเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน แต่ก็ได้เล็งเห็นความจริงว่า การจำหน่ายเป็นวิธีการที่จำเป็นในการที่จะเผยแผ่

หนังสือให้กว้างขวางทั่วถึง และที่จะทำให้สามารถทำงานได้ยืนยาว เมื่อพิมพ์หนังสือแต่ละเล่มจึงจัดแบ่งส่วนหนึ่งแยกออกไปสำหรับจำหน่าย เพื่อให้ผู้ไม่มีโอกาสได้รับแจกสามารถหาหนังสือได้ และพร้อมกันนั้น มูลนิธิก็นำรายได้จากการจำหน่ายมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มต่อไป ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในระยะยาวที่จะผลิตหนังสือธรรมะออกมาอย่างต่อเนื่อง และขยายขอบข่ายการเผยแพร่ออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๒. โครงการหนังสือธรรมะภาษาอังกฤษ ได้แปลจากหนังสือภาษาไทยที่สรรแล้ว เช่น พุทธธรรม (บทที่พิมพ์แล้ว ได้แก่ กรรม = Good, Evil and Beyond และ ปฏิจลสัมปบาท = Dependent Origination) พุทธศาสนา ในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ (Towards Sustainable Science) และ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) ของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต; P. A. Payutto) และจัดส่งไปเผยแพร์ในประเทศต่างๆ เพื่อให้พระสังฆธรรมขยายออกไปสู่ประชาคมโลก นำความสงบสุขมาสู่สังคมในขอบข่ายที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในสถานการณ์ปัจจุบัน งานอาสาสมัครรายบุคคล แม้จะทำด้วยความเสียสละอย่างยิ่ง ก็ไม่เพียงพอและไม่ทันการ งานบุกเบิกที่สำคัญและงานที่ต้องทำในปริมาณมาก ดังเช่นโครงการหนังสือธรรมะภาษาอังกฤษ และการแจกหนังสือธรรมทาน จะเป็นไปได้และคงอยู่ยืนนาน จำเป็นจะต้องจัดตั้งเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง โดยมีฐานทั้งด้านการบริหาร กำลังคน กำลังทุน และอุปกรณ์รองรับอย่างมั่นคง มูลนิธิพุทธธรรมเห็นตระหนักในเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงได้ดำเนินงานในรูปที่กล่าวข้างต้น และจะขยายกิจการในแนวทางที่กล่าวนี้ยิ่งขึ้นต่อไป เพื่อให้พุทธธรรมนำชีวิตและสังคมมนุษย์สู่สันติสุขได้อย่างแท้จริง

ผลงานหนังสือธรรม มูลนิธิพุทธธรรม

ปี พ.ศ.	ลำดับ	รายชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง
๒๕๓๑	๑.	การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ต้องพัฒนา	พระธรรมปิฎก
	๒.	เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๓.	กรรมตามนัยแห่งพุทธศาสนา	"
	๔.	กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่	"
	๕.	กรณีสันติอโศก	"
	๖.	ตามทางพุทธกิจ	"
	๗.	Sammasati: An exposition of Right Mindfulness	"
	๘.	ทางออกของสังคมไทย	"
๒๕๓๒	๙.	พุทธธรรม	พระธรรมปิฎก
	๑๐.	ความสำคัญของพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๑๑.	วัฒนธรรมกับการพัฒนา	"
	๑๒.	ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย	"
	๑๓.	สังขารกับจริยธรรม	"
	๑๔.	ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง	"
	๑๕.	ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา	"
	๑๖.	อมฤตพจนาน	"
๒๕๓๓	๑๗.	ศาสนาและเยาวชน	พระธรรมปิฎก
	๑๘.	ชีวิตนี้เพื่องาน งานนี้เพื่อธรรม	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๑๙.	เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิรักษ์	"
	๒๐.	Helping yourself to help others	"

ปี พ.ศ.	ลำดับ	รายชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง
๒๕๓๔	๒๑.	ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา	พระธรรมปิฎก
	๒๒.	ไตรลักษณ์	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๒๓.	โพชฌงค์ : พุทธวิธีเสริมสุขภาพ	"
	๒๔.	ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม	"
๒๕๓๕	๒๕.	ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย	พระธรรมปิฎก
	๒๖.	พุทธศาสนาในฐานะ เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๒๗.	การพัฒนาจริยธรรม	"
	๒๘.	การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย	"
	๒๙.	คนไทยหลงทางหรือไร	"
	๓๐.	ธรรมบุญชีวิต	"
	๓๑.	พรตลอดปี ชีวิตดีตลอดไป	"
	๓๒.	ทำอะไรจะหายโกรธ	"
๒๕๓๖	๓๓.	ความรัก จากวาเลนไทน์ สู่วิถีความเป็นไทย	พระธรรมปิฎก
	๓๔.	Good, Evil and Beyond - Kamma in the Buddha's Teaching	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๓๕.	งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข	"
	๓๖.	แสงทอง ส่องธรรม	พระสุนทร ญาณสุนทร
	๓๗.	สถานการณ์พุทธศาสนา พลิกหายนเป็นพัฒนา	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๓๘.	Toward Sustainable Science	"
	๓๙.	ลึงค์ดีลือท้าวฤทธิปาฏิหาริย์	"
	๔๐.	ทำแท้ง : ตัดสินอย่างไร ?	"
๒๕๓๗	๔๑.	จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร	พระธรรมปิฎก
	๔๒.	พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๔๓.	เมืองไทยจะวิกฤตถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต	"

ปี พ.ศ.	ลำดับ	รายชื่อหนังสือ	ผู้แต่ง
๒๕๓๗	๔๔.	True Freedom	Ajahn Jagaro
	๔๕.	Dependent Origination, the Buddhist Law of Conditionality	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๔๖.	Buddhist Economics, A Middle way for the Market place	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๔๗.	Venerable Father, A life with Ajahn Chah	Paul Breiter
	๔๘.	Getting to Know Buddhism	Sunthorn Plamintr Ph.D.
	๔๙.	ชีวิตที่สมบูรณ์	พระธรรมปิฎก
	๕๐.	พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๕๑.	คนไทยกับป่า	"
	๕๒.	รักษาใจยามป่วยไข้	"
	๕๓.	ข้อคิดชีวิตทวนกระแส	"
	๕๔.	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ	"
	๕๕.	รู้จักพระพุทธศาสนา ถึงเวลาชำระล้างหรือยัง	"
	๕๖.	ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา	"
	๕๗.	อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย	"
	๕๘.	สืบสานวัฒนธรรมไทย บนฐานแห่งการศึกษาที่แท้	"
	๕๙.	ทำอะไรจะหายโกรธ	"
	๖๐.	นิพพาน-อนัตตา	"
๒๕๓๘	๖๑.	ธรรมบุญชีวิต	พระธรรมปิฎก
	๖๒.	ความรักจากวาเลนไทน์ สู่วิถีความเป็นไทย	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๖๓.	นานาทัศนะเกี่ยวกับพระธรรมปิฎก สัมภาษณ์ รวบรวมและ เรียบเรียง โดย : ดร.สุนทร พลามินทร์ และ ชุตินา ณะปุระ	

ปี พ.ศ. ลำดับ

รายชื่อหนังสือ

ผู้แต่ง

๒๕๓๘	๖๔. การศึกษาเพื่อสันติภาพ	พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๖๕. Buddhist Solutions for the twenty-first century	P.A. PAYUTTO
	๖๖. The Dawn of the Dhamma	Venerable Sucitto
	๖๗. การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย	พระธรรมปิฎก
	๖๘. คนไทย หลงทางหรือไร	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๖๙. การพัฒนาจริยธรรม	"
	๗๐. เมืองไทยจะวิกฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาบริด	"
	๗๑. สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์	"
	๗๒. ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง	"
	๗๓. ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมไทย ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก	"
	๗๔. ทำแท้ง: ตัดสินอย่างไร	"
	๗๕. พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑	"
	๗๖. ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ	"
	๗๗. วินัย เรื่องที่ใหญ่กว่าที่คิด	"
	๗๘. จรรยาบรรณของข้าราชการ	พระเมธีธรรมาภรณ์
	๗๙. ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	(ประยูร ธมฺมจิตโต)
	๘๐. ศาสนาและเยาวชน	พระธรรมปิฎก
	๘๑. สถานการณ์พุทธศาสนา : พลิกหายนะเป็นพัฒนา	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
	๘๒. นรก-สวรรค์ สำหรับคนรุ่นใหม่	"

“เริ่มตั้งแต่พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตคือฝ่ายพระสงฆ์ก่อน เพราะถือว่าเป็นจุดศูนย์กลาง หรือเป็นวงในของพระพุทธศาสนา ได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นผู้ที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ส่วนพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์นั้นก็ก็มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างเดียวกัน เพราะพระพุทธเจ้าได้ฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ ถือว่าพุทธบริษัททั้ง ๔ มีความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาด้วยกัน...”

ขณะนี้ถึงเวลาที่เราต้องการความเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว การเปลี่ยนแปลงนี้ จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นรากฐาน ถึงขั้นความคิดจิตใจ ถึงขั้นค่านิยม ถึงขั้นภูมิปัญญา...

เรื่องการแก้ไขปัญหาการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกด้วยมานะที่เต็มไปด้วยโมหะนี้ เราควรละเลิกเสีย แล้วขยับขึ้นมาสู่สภาพที่ประณีตยิ่งขึ้น คือ การมีมานะที่ประกอบด้วยปัญญา โดยสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ขึ้นมา และตั้งใจตระหนักแน่ว่าจะแก้ไขสภาพจิตที่ฝังรากลึกในประเทศไทยมาเป็นร้อยปี คือสภาพจิตของความเป็นผู้ตามและผู้รับให้หมดหรือบรรเทาเบาบางเสียที...”

มูลนิธิพุทธธรรม